

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

נא

מאוצר שיהותנו ומאמריו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ה

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמהה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואלי** זצוק"ל
ב"ר שמואל ורחל ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואלי** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הודעה חשובה

יומא דהילולא דרבנו הרש"ש זיע"א

הננו להודיע כי בעה"ת יום חמישי ח' שבט בערב אור ליום ט' שבט יתקיים בישבתנו הקדושה כמידי שנה בשנה, שיעור מיוחד בתורת הרש"ש זיע"א.

וממשיכים ולומדים בחשק גדול עד חצות לילה בל"ן.

ובנקודת חצות עושים תקון חצות ותפלת הרש"ש ואח"כ והבית ימלא אורה זו תורה וב"ה שזכינו שבאים עשרות ומאות ללמוד בלילה הקדושה הזאת כי רבנו הבטיח הבטחות גדולות למי שלומד על זכותו ועולה על ציונו.

לכן נבקש מכל החברים להגיע ללימוד לכבודו של הרש"ש זיע"א וגם זכות גדולה להחזיק זה הלילה איש כפי יכולתו ולה' הישועה.
כיבוד כיד המלך

הסדר כדלהלן:

5:00	ש"פ כוונות הרש"ש
5:45	לימוד בתורת הרש"ש
11:45	ואח"כ לימוד עד חצות
		תיקון חצות ותפלת הרש"ש זיע"א
5:15	תפילת שחרית מיוחדת ע"פ כוונות הרש"ש
9:00	לימוד זה"ק ודף היומי
10:00	עליה לציון הקדוש דהרש"ש

ההנהלה

הילולת רבינו הרש"ש זי"ע א"

ישיבת המקובלים מאידה ביום זה כספירים, בלימוד הנחוג מקדמת הנא בישיבת בית אל, מחזה נדיר כאשר בכל פינה בישיבה עוסקים בתורת הרש"ש ובפרד"ס התורה

ביום ההילולא

מגיעה לעולם הזדמנות נדירה

אותה גילה הרש"ש הקדוש, ברגעיו האחרונים עלי אדמות, עת נדבקה נשמתו ביוצרה, כמובא בספר חיי הרש"ש:

"רבינו הרש"ש הקדוש ציוה בשעת מיתתו להתפלל על קברו על כל צדה שלא תבוא, והבטיח שאם יתפללו בלב תמים אין תפלתם חוזרת דיקם"

למסורת שמות

לתפילה אישית על ציון הרש"ש

ע"י רבני ומקובלי הישיבה

לבעלי הוראת קבע
ניתן למסור שתי שמות הינם
לתפילה על ציון הרש"ש

36 ₪

לעריכת פרויקט נפש

כבודות הרש"ש ביום ההילולא

ע"י רבני ומקובלי ישיבתנו

הקדושה שליט"א

260 ₪

למסורת שמות

לסדר הקפות על קברי הצדיקים

ביום ההילולא

72 ₪

קברות
ארץ איש האלהים
קדוש הוא השקן בבורו
הרב החסיד המקובל האלו
בזינא קדישא כבודו ר'
שלום מורה דידע
שרעבי ומה
נת נשית יום עשרת לוחש נכס
ענת מנוחה כלו רבי

הרש"ש

ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ע"ש הרש"ש הקדוש זיע"א

נוסדה ע"י כמוהר"ר המקובל האלקי רבי **מרדכי שרעבי** זצוק"ל זיע"א

רח' שילה 6, (פינת אגריפס) ת.ד. 2916 ירושלים טל': 02-6221039 / 02-6249000

ימי השובבי"ם

להלן זמני תעניות השובבי"ם לשנה זו שנת התשפ"ה

1.	יום חמישי	ט"ז שבת התשפ"ה 16.1.25	תיקון הסוד (בשעה 12:30 בדיוק)
2.	יום חמישי	כ"ג שבת התשפ"ה 23.1.25	תיקון (בשעה 12:30 בדיוק)
(מיטבל ביום התענית שבע טבילות במים קרים כנגד שבועה נחלי המלכות)			
3.	יום שני	כ"ז שבת התשפ"ה 27.1.25	תיקון (בשעה 12:30 בדיוק)
4.	יום שני	ח שבט התשפ"ה 3.2.25	תיקון (בשעה 12:30 בדיוק)
(מיטבל ביום התענית תשע טבילות במים קרים כנגד תשע אותיות דשלושה אלפי דקס"א)			
5.	יום שלישי	ו שבט התשפ"ה 4.2.25	תענית דיבור (בשעה 8:00 בדיוק)
6.	יום חמישי	ח שבט התשפ"ה 6.2.25	הילולת הרש"ש (בשעה 6:00 בערב)
7.	יום שני	י"ב שבט התשפ"ה 10.2.25	תיקון (בשעה 12:30 בדיוק)
(מיטבל ביום התענית ל"ט טבילות במים קרים לתקן מה שפעם בחמשה שמות אדמת ובשבועה שמות ט"ה ובשבועה מלכים שהם שבע פעמים אדם)			
8.	יום חמישי התיקון האחרון	כ"ב שבט התשפ"ה 20.2.25	תיקון היסוד והעזות הכללי (בשעה 12:30 בדיוק)

- המתענה צריך לקבל על עצמו תענית בתפילת המגדה ביום קודם ולפרט בעבור מה מתענה.
- נבקשכם לכבות את מכשירי הטלפון הסלולרי בעת התיקון.

וידי דצון שזנדה לשוב בתשובה שלימה לפני אבינו שבשמים

ויקובלו תפילותינו בדצון אכ"ר.

הלכות אכילה

אזהרה ושמירה ממאכלות אסורים

כתיב (ויקרא יא, מד) "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשותיכם" כי קדושתן של ישראל תלויה בזה שנהררים ממאכלות אסורות, ובזה נתקדשו ישראל הקדושים מכל האומות, ובזה ניכר גודל מעלת ויקרת ישראל^א.

א. מעיקר הדין היכא שאין פת ישראל מצוין, מותר לקנות פת פלטר של גוי שעושה למכור לאחרים^ב. אמנם לפי דברי האריז"ל, ממידת חסידות אין לאכול פת של גויים,

עיונים והארות

אתי מסטריה ולא אתדבק ביה, ואי יפוק הכי מהאי עלמא אחידן ביה כל אינון דאחידן בסטר דמסאבא, ומסאבין ליה, ודיינין ליה כבר נש דאיהו געלא דמריה, געלא בהאי עלמא וגעלא בעלמא דאתי, ועל דא כתיב ונטמתם במ בלא א', דלא אשתכח אסוותא לגעוליה ולא נפיק ממסאבותיה לעלמין, ווי לון ווי לנפשייהו דלא יתדבקון בצרורא דחיי לעלמין דהא אסתאבו, ווי לגרמיייהו עלייהו כתיב כי תולעתם לא תמות וגו' והיו דראון לכל בשר, מאי דראון, סרחונא, מאן גרים ליה, ההוא סטר דאתדבק ביה.

ב. שו"ע (יו"ד סי' קיב סעי' א) אסרו חכמים לאכול פת של עממים עובדי כוכבים, משום חתנות. ולא אסרו אלא פת של חמשת מיני דגן, אבל פת של קטניות ושל אורז ודוחן, אינו בכלל פת סתם שאסרו. ובסעי' ב' כתב, יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחים פת מנחתום העובד כוכבים, במקום שאין שם נחתום ישראל, מפני שהיא שעת הדחק. אבל פת של בעלי

א. אמרו רז"ל (יומא לט.) כי המקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה ולעוה"ב. ואקרי קדוש כפי' רש"י ז"ל שם. ומובא בזה"ק (פר' וישב דף קצא) שאם אדם נזוהר ממאכלות אסורים, אז שורה עליו צלם אלקים ודיוקן האדם, ודחלין מני' כל חיות ברא ועופא דשמיא, ולא אשתני זיוי' לעלמין, ואם ח"ו להיפך אז סרה ממנו הקדושה ודיוקן האדם, כי המטמא עצמו במאכלות אסורים אז טמא טמא יקרא, והוא גופא חתיכא דאיסורא, כי בשביל זה חמור בעיני העולם האיסור של מאכלות אסורים יותר מכל האזהרות כמו חילול שבת וכדומה, והצדק אתם, מפני שכשאדם אוכל מאכל איסור אז היה נתהפך גופו וכל דמו ונמוסר לס"א, ונעשה גוף טמא ועכור ונסתם לבו, וקשה תשובתו מאד רח"ל. ומובא בזה"ק (פר' שמיני) וז"ל: ות"ח כל מאן דאכיל מאינון מאכלי דאסירי, אתדבק בסטרא אחרא, וגעיל נפשיה וגרמיה, ורוח מסאבא שרייא עליה, ואחזי גרמיה דלית ליה חולקא באלהא עלאה, ולא

- אפילו שעושים למסחר במאפיות הגדולות ואפי' בספקי. ובימינו ב"ה נתפשט המנהג להחמיר, שלא לאכול פת פלטר גוי בכל המקומות.
- ב. דבר שבשלו גוי, אפילו בשלו בבית ישראל, ובכלי של ישראל, אסרוהו הז"ל משום חתנות. ועוד יש בזה טעם אחר, שמא ירגיל ישראל לאכול מן תבשיליהם, ויאכילוהו דבר טמא.⁷
- ג. לא אסרו הז"ל בבישולי גוים, אלא בדבר שאינו נאכל כמו שהוא חי. וגם עוד תנאי שני, שיהיה אותו דבר ראוי לעלות על שלחן מלכים ללפת בו הפת, או לקנח סעודה, או בתורת מאכל.⁸

עיונים והארות

פת של פלטר גוי. עכ"ל. וכ"כ בשער טעמי המצוות (פרשת עקב) וז"ל: צריך אדם לשמור מאד שלא לאכול לחם מפלטר כותי, ואפילו קנוי מפלטר ישראל, ואפילו בספק. ואפילו אם קונה מפלטר ישראל, צריך לחקור אם עשוי מישראל, כמו שנוהגין בצפת תוב"ב שרוב הפלטרים ישראל.

ובבה"ח (סי' קיב ס"ק נו) אחר שהביא דברי רבנו האר"י ז"ל בספר טעמי המצוות, כתב בזה"ל: והיינו מידת חסידות וכמו שכתב שם (פר' וילך) וכ"כ לעיל (אות לא) דאנשי מעשה אינם אוכלים מפלטר נכרי כלל ועיקר.

ד. **מִרְן** השו"ע (יו"ד סי' קיג סעי' א) וז"ל: אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בישולי עובדי כוכבים. בא"ח (שם אות ט').

ה. **כ"פ** השו"ע (שם) וז"ל: דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, שבישלו עו"ג וכו', אסור משום בישולי עובדי כוכבים. וכ"פ בבא"ח (שם). וכן הביא מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (שם הלכה ו) והביא פוסקים להתיר בישולי גוים בבית ישראל. וכתב שיש כאן ספק ספיקא להקל (בשכיר גוי העובד בבית ישראל). עיי"ש באריכות.

בתיים, אין שם מי שמורה בה להקל, שעיקר הגזירה משום חתנות, ואם יאכל פת בעלי בתיים בא לסעוד אצלם.

ובסעי' ז' כתב השו"ע וז"ל: פת בעל הבית אסורה לעולם, אפילו קנאה פלטר ממנו, ואפילו שלחה לישראל לביתו. וכן אפילו שלחה אותו ישראל לאחר, אסורה לעולם. ושל פלטר, מותרת לעולם, אפילו קנאה בעל הבית ממנו, שלא הלכו באיסור זה אחר מי שהפת בידו עכשיו, אלא אחר מי שהיה לו בשעת אפייה, עכ"ל.

וב"פ הבא"ח (ש"ב פר' חקת אות א, ב, ד) ובהליכו"ע (שם הלכה א).

ואף במקום שאין פת ישראל מצוי, מ"מ בעשרת ימי תשובה יזוהר בזה, כמו שכתב מרן השו"ע בהלכות ראש השנה (סי' תרג סעי' א) שאף מי שאינו נזוהר מפת של כותים, בעשרת ימי תשובה צריך ליזוהר.

ג. **שער** המצוות (פרשת וילך דף ס"ב) וז"ל: גם יזוהר שלא לאכול פת של גוים, אפילו מן הפלטר כלל. ואפילו בספיקו צריך ליזוהר, ולבדוק אם הפת שמוכר ישראל החנוני, אם הוא מפלטר גוי כדרך שנוהגים בא"י, שיש חנוני ישראל שמוכר

ד. צריכים זהירות גדולה ושמירה מעולה ממאכלות אסורות ומנבילות וטריפות, כי הם גורמים חלאים ומכאובים רעים, ולא עוד אלא שמטמטמים הלב ומטמאים את הנפש, ושומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו.

עיונים והארות

וציא ולמד מה שכתב האור החיים הק' בפ' שמיני (עה"פ אל תשקצו את נפשותיכם) וזלה"ק; ואולי שבא הכתוב להודיע כי האוכל מהשרצים נעשה נפשו עצמו שרץ, והוא אומר אל תשקצו את נפשותיכם. פירוש, לא תעשו נפשותיכם שקץ. ובמה, בכל השרץ השורץ על הארץ.

ומאור נוראים דברי האוה"ח הק' בפסוק הנ"ל, שצריכינן ישראל להזהר לבל יכנסו לפיהם אפילו בהסח הדעת, עיי"ש שכתב דבאכילת איסור אין נפק"מ בעצם הדבר בין שוגג למזיד, כי התיעוב יעשה מעשה בנפש אדם אפילו בהיסח הדעת. [כלומר, דאפילו אם נכשל באכילת איסור בשוגג סוף סוף נכנס המאכל האסור במעו וטימא גופו ונפשו] אלא שישתנה הפגם, במעשה מזיד תעשה נפשו שקץ, ובשוגג תטמא נפשו ותטמטם, עיי"ש, בין והתבונן מה נוראים דבריו הק'.

כתב בשו"ת אחיעזר (סי' כ"א) וז"ל: והנה ידוע, כי קדושת עם ישראל תלוי בשמירת הכשרות ככתוב "ואנשי קודש תהיו לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", וזוהי המחיצה המבדלת בין ישראל לעמים, כמו שכתוב "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" ובאין מחיצה זו ח"ו יוכלו לבא לידי טמיעה והתבוללות ממש, כאשר כן הורה הנסיון. שמעו נא לגדולי התורה לא תסורו מדבריהם ככל אשר יורו, ואל תקשיבו לדברי המסטינים המסייעים בידי המכשילים, חדלו לכם וחלילה לכם לעשות כדבר הזה.

והחת"ם עה"ת בס"פ שמיני כתב באריכות כי הנשמה הק' שהיא חלק אלוקי ממעל

וכתב הכה"ח (ס"ק יב) ואדם חשוב צריך להחמיר בבישולי גוים אף בדבר שנאכל כמו שהוא חי כדאמרין בשבת (דף נא.).

ו. **ובמו** שהזהירה התורה על השמירה ממאכלות אסורות ככתוב בסוף פר' שמיני להזהיר מבהמות טמאות ושרצים, דכתיב אל תטמאו בהם ונטמתם בהם, ודרשו ז"ל אל תקרי ונטמתם אלא ונטמטם, שאכילת איסור מטמטם הלב והמוח, ורבו מאד האזהרות בדברי חז"ל שאכילת איסור מקלקלת יסוד נפשו של האדם.

ונודע מה שאמרו ז"ל (חולין ה:): דאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים להכשילן באכילת איסור, והקשו התוס' (שם ד"ה צדיקים עצמן לא כ"ש, וכ"ה בתוס' שבת יב: ד"ה ר' נתן, ובעוד מקומות) שהרי מצינו באמוראים כמה עובדות שנכשלו בשוגג באיסורין. ותירצו התוס' דדוקא במידי דאכילה אין הקב"ה מביא תקלה על ידם שהוא גנאי לצדיק שנכשל באכילת איסור, משא"כ בשאר איסורין שאינן מידי דאכילה, עיי"ש.

ובל הספה"ק מלאים מזה כי האוכל מאכלות אסורות נדבקת נפשו בשורש הטומאה, וז"ל האלשיך הק' (פ' ראה עה"פ לא תאכל כל תועבה): הלא ידענו כי בשר בהמה או חיה אשר יאכל איש יעלה במעלות העשות חלק מהאדם, ע"כ ראה אלקים כי למה שישאל קדושים הם אם יאכלו בהמה טמאה אשר שורש חיותה נמשך מהחיצוניות והטומאה, הלא תחינת הקנות שלימות בבהמה בהדבק לאדם, הלא יתהפך כי אדרבה טמא יטמאנו כי תדביק טומאה בקדושת נפשו וכו'.

עיונים והארות

ישראל ח"ב עמוד ט"ז) הגאון התאכסן בשנת תקצ"א תקופה קצרה בעיר לאמזא. על בית האכסניא של הרעק"א צרו כל היום הרבה אנשים כדי לזכות להמצא במחיצתו של גאון ישראל, מי רצו להציע ד"ת ולהתבסס מתורתו ומי לקבל ברכה ולשאלו בעצת קדשו. בתוך הבאים היתה אשה מפורסמת במעשיה הטובים, שהיתה נקראת עטיל די גבאיטע [עטיל הגבאית] כשנכנסה לחדרו של הגאון התייפחה בבכי מור, ואמרה בדמעות שלישי, ברוך ה' חנני אלקים ויש לי תשע בנים כולם אהובים בעלי תורה, בעלי חכמה, הוגים בתורת ה', בעלי כשרונות מצויינים, מלבד בני הקטן שהוא עתה כבן חמש עשרה שנה, שיש לו כשרון והבנה טובה למילי דעלמא, ומסוגל לערוך חשבונות מסובכים, אך מוחו אינו מסוגל לקלוט תורה, ואינו יודע צורה דשמעתא, וכל מה שטרחנו ועמלנו בו ללמדו תורה, אין הלימוד נכנס בו, ולכן באתי לפני הגאון ונפשי בשאלתי כדת מה לעשות לנער שיפתח מוחו ללמוד תורה. הגאון ענה אין זה אלא שהנער נכשל בקטנותו ונתפסם ממאכלות אסורות. וכששמעה האשה את דברי רעק"א, נבהלה ותמהה כי לא זכרה דבר כזה שיהיה בנה נכשל באכילת איסור. אך הגרעק"א אמר לה כי לפי דעתו אך ורק זו הסיבה של טמטום הלב של בנה, והעצה היחידת לזה רק להתייגע ולעמול בתורה מתוך הדחק ואף אם לא יכנסו הדברים במוחו יחזור וייתייגע עוד ועוד עד שלאט יפתח לבו ויתחיל להבין בתורה"ק.

האשה הלכה לביתה וסיפרה לבעלה הג"ר הירש לייב, שהיה מורה צדק בעיר, את דברי הגאון על בנם, והחלו לחקור ולדרוש אימתי נכשל בנם במאכלות אסורות, והלכו ושאלו את הבן עצמו, ואחרי שהתבונן בדעתו והרהר בדבר נזכר כשהיה ילד קטן לפני כעשר שנים קודם לכן בימי החנוכה עבר פ"א עם חברו סמוך לאולם חתונות בשעה שהתקיימה שם סעודת חתונה, ואחד

אינה מקבלת זוהמת מאכלים מתועבים וכו', אך הגוף מטמטם ע"י המאכלים ההמה, ואינו יכול לקבל עוד המושכלות, כי יעכר מוחו ולא יכנסו דברי קדושה במקום עיי"ש.

ומה נוראים הדברים שהביא הכהן הגדול מאחיו בעל תולדות יעקב יוסף בספרו צפנת פענח (דף ס"ד) מובא בספר בעש"ט עה"ת (פ' האזינו אות ד'), שמעתי ממורי (הבעש"ט ז"ע) דיש בכתבי שאלות ותשובות של הרמב"ם ששאלו ממדינה אחת אל הרמב"ם וחתמו על שאלה זו כמספר שבעים אלף, ילמדנו רבנו מאחר שאין תחיית המתים מפורש בתורה רק בש"ס, א"כ גם לנו יש לדרוש ולהוכיח איפכא וכו', והרמב"ם לא רצה להשיבם בעצמו וציווה לתלמידו מהר"י אבן תיבון לכתוב תשובתם ותוכן תשובתם הוא זה. אבאר לכם מאחר שנמשך לכם ספק זה, א"כ אין נשמתכם נמשך מבני אברהם יצחק ויעקב, רק מאנשי סדום ועמורה וכו', והנה נפש האדם הוא דם הנעשה מברירת המאכלים וכו' ומבחר הדם נכנס בלב ואח"כ במוח, ומזה נעשה הדעת והשכל, ומדברים שנראה שאתם כופרים בדברי חז"ל, א"כ נראה שלא נזוהרתם מאכילת איסור ודברים טמאים, והשכל והדעת שלכם נמשך להכריע אל הטומאה, כי ממנו נעשה, וא"כ איך תוכלו להכריע נגד רבותינו חכמי התלמוד אשר רוחב לבבם היה רחבה מני ים. וסיים שם הרמב"ם מכתבו ותדעו מאחר שירדתם לספק זה וכפירה זאת תדעו שהפורעניות קרובה לכם, וכך עלתה להם שבא עליהם מלך אחד והרגם וכו' ומעט מזעיר נמלטו להרמב"ם וחזרו בתשובה, עיי"ש. ועי' בדגל מחנה אפרים פרשת עקב, ובהיכל הברכה פ' בראשית שהביאו עובדא זו.

יוסופר לדור מעשה נאה מהגאון רבי עקיבא איגר ז"ע (נדפס בספר מאורן של

ה. אין אוכלים מבשר בהמה, אלא אם כן הבשר "חלק" (גלאט) בלי שום חשש סריכות כלל ועיקר, וכדעת מרן השולחן ערוך שקבלנו הוראתיו. וצריך למסור נפשו על ענין זה ולא לפרוץ חומות הכשרות.¹

עיונים והארות

צדקו דברי הגרעק"א ורוח הקודש הופיע בבית מדרשו, ואכן נודע הדבר כי בעודו ילד נכשל בנו באכילת בשר שגזר עליו התניא שהוא בשר נבלה.

וידוע מעשה שבאו לפני הגר"מ פיינשטיין זוג שאינם שומרים תורה ומצוות כלל ועיקר, ושהם מוכנים לקבל עליהם קבלה אחת בלבד ואין ביכלתם לשאת יותר מכך, והם חשבו כי יאמר להם הרב לשמור שבת או טהרת המשפחה אשר עוונם תלוי באיסורי סקילה וכתת החמורים. אך הגאון הנ"ל הורה להם להפתעתם לאכול מאכלים כשרים בתכלית הכשרות, והם הסכימו והלכו להם. וכששאלו את הגאון לפשר הדבר, אמר כי כיון שהמאכלות אסורות מטמטם לב האדם על כן קשה להם לקבל עליהם עול מצוות ואין הנשמה היהודית מאירה בהם. וכך היה שלאחר תקופה שאכלו מאכלים כשרים, מעצמם כבר נתחזקו ושמרו את כל התורה כולה.

ז. **כ"ב** מור"ם מופת הדור בשו"ת יחווה דעת (ח"ג סי' נ"ו) ומסכם שם וז"ל: אשר על כן, כל החרד לדבר ה' צריך להזהר מאוד בדבר הזה, שלא לאכול אלא בשר חלק או גלאט, לבל יכשל חס ושלום בחשש איסור טריפה לדעת מרן השולחן ערוך שקבלנו הוראותיו, ומצוה רבה וחובה קדושה על התלמידי חכמים והרבנים שבדורינו, ה' עליהם יחיו, לעורר את העם בדרשותיהם, ולהזהירם לבל יאכלו בשר שאין עליו חותמת חלק או גלאט, וידוע שהרבה מאוד גם מאחינו האשכנזים יראי ה' וחושבי שמו, נזהרים מאוד בזה. וכן כתב בכה"ח יורה דעה (סי' ל"ט ס"ק רכא ורכב). ולשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב. עכ"ל.

המחותנים הזמינו להכנס ולהשתתף בסעודה ואכל הילד שם צלחת מרק ומנה של בשר עוף. והנה האב מו"ה הירש לייב הכיר את בעל האולם וידע שהוא ירא שמים ונאמן וחקר ודרש אצלו על אותה שמחת נישואין בחנוכה לפני עשר שנים. ונתברר כי יהודי א' בשם ר' יקותיאל אלפרט אדם מגושם שמלאכתו לחבר פרסות בטלפי הסוסים, שהתגרש לפני שלשים שנה מאשתו הראשונה ונשא אשה בזיווג שני, והתקיימו הנישואין באולם הנ"ל באותו הלילה לפני עשר שנים.

ר' הירש לייב בירר מי היה השוחט של העופות ונגש אל השוחט ושאל אותו מה היה בשעת אותה החתונה, ונבהל השוחט מאד ורצה להשתמט מלענות, אך כשלחצו ר' הירש לייב, ענה ואמר, דע לך כי השחיטה היתה כהוגן בתכלית הכשרות, אך ר' הירש לייב הפציר בו שיגלה לו הכל. וסיפר לו השוחט כי החתן אלפערט כשגירש את אשתו הראשונה בעיר ראונא יצא ערער על הגט וגדולי הרבנים פסקו כי הגט פסול, וכאילו לא גירשה, אך ההדיוט הלז לא ציית לפסק הרבנים, ולא נתן לה גט אחר, ואחר שעברו עשרים שנה מהמעשה הלז נשכח הענין והלך ונשא אשה אחרת, וסיפר השוחט כי כשנפגש אח"כ עם אחד מגדולי תלמידי אדמו"ר הזקן מליאדי זי"ע בעל התניא, התרעם אותו תלמיד על השו"ב, על ששחט עופות לצורך חתונה זו, אחרי שהבעל לא גירש אשתו ראשונה, והוציא כתב מאמתחתו תשובה מהתניא זי"ע שהגט פסול, וכותב התניא בתוך דבריו שהוא גוזר על כל השוחטים שלא ישחטו על החתונה זו שום בהמה או עוף ואם ישחטו תהא שחיטתן נבלה.

ובששמע ר' הירש לייב כל זאת, הבין עד כמה

מאמרי הזוה"ק

קידוש החודש - החדש הזה לכם ראש חדשים

אמר רבי יצחק לא היתה צריכה התורה להתחיל אלא ממצות קידוש החדש מפני שביציאת מצרים היתה התחלת תיקון השכינה כי אז נתקנו נשמות ישראל, והיו ראויים לקבלת התורה. והיה יחוד גדול של קוב"ה ושכינתיה, והתחדשו כל העולמות לאחר חטא אדה"ר. וא"ת א"כ היה צריך לומר החדש "הוא"ת" ולא הזה, כיון שעתה הוא עיקר תיקון השכינה, אלא מכיון שיש עתה יחוד של ז"א עם המלכות, במקום שהזכר נמצא לא מזכירים את הנקבה. ואמר החדש הזה "לכם" כי כל ההתחדשות הוזהר לך עם ישראל, ולא לאומות העולם החשובים כבהמות ולא כבני אדם.

בא דף לט ע"ב

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לֹא אֶצְטְרִיךְ אוֹרֵייתָא לְמַכְתַּב אֱלֹא מִתְחַדָּשׁ

הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֳדָשִׁים [א] לא היתה צריכה התורה להתחיל לכתוב את

התורה מבראשית אלא מהמצוה הראשונה שהיא מצות קידוש החדש. **מאי טעמא** מה

הטעם. **משום דשירותא דסיהרא תוי** מפני שהתחלת התחדשות הלבנה היתה

ביציאת מצרים שהיא התחלת תיקון השכינה, כי ע"י חטא אדה"ר, נפגמה נשמתו ונפגמו כל

עיונים והארות

הקב"ה להם אני ואתם נקדש את החדש - ואז נתעטף הקב"ה בטלית מצויצת והעמיד למשה מכאן ולאהרן מכאן, וקרא למיכאל וגבריאל ועשה אותם כשלוחי החדש ואמר להם: כיצד ראייתם את הלבנה, לפני החמה או לאחר החמה? לצפונה או לדרומה? כמה היה גבוה? ולאן היה נוטה וכמה רחב?

א. **ויאמר** ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמור, החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם וכו'.

מדוע אמר הקב"ה למשה ולאהרן, ולא למשה בלבד כמו תמיד?

אלא מפני שקידוש החדש בשלשה, אמר

הנשמות שהיו כלולות בו, והחלו להתקן בדור המבול ובדור הפלגה ובדור סדום וסימנם אמס"ה ר"ת אנוש מבול סדום הפלגה, עד שבמצרים התחילה להראות בחינת הזהב שבהם, וביציאת

עיונים והארות

מש"כ בגמרא (שבת קמז:): אמר ר' חלב: חמרא דפרוגיתא (רש"י, שם מדינה שיינה משובח), ומיא דדיומסת, קפחו עשרת השבטים (רש"י, שהיו בעלי הנאה, ועסוקים בכך, ולא היו עוסקים בתורה, ויצאו לתרבות רעה), ר' אלעזר בן ערך אקלע להתם אמשין בתרייהו, איעקר תלמודיה, כי הדר אתא קם למקרי החדש הזה לכם, וקרא החרש ה"ה לב"ם. והסביר הרב שמשון מאוסטרופולי מדוע טעה רק באותיות אלו, כי יש קליפה אחת שסגולתה לשכח הלימוד ונקראת רי"ב, ויש לה תר"ה חיילות, וכתוב על מצח משיח בן דוד אותיות כד"ת לבטלה, ולכן החליף אותיות דז"כ מהחרש ה"ה לב"ם לאותיות רי"ב וקרא את הפסוק "החרש היה לב"ם" שעולה גי' 605 שהם תר"ה חיילותיה המשכחת את הלימוד, ואילו "החדש הזה לכם" גי' 425 שהם שם כד"ת הכתובה על מצחו של משיח בן דוד שמבטל הקלי' הזו, וגם משי"ח ב"ן דוד" גי' כד"ת.

ולבן הגמרא אומרת, בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודי, כי אותיות תורה הם ממש תר"ה, וע"י לימוד התורה מבטלים תר"ה חיילותיה.

ולבן מצוה ראשונה "החדש הזה לכם" גי' כד"ת כמנין "משיח בן דוד" כי התכלית של כל המצות היא להגיע אל הגאולה השלימה עם משיח בן דוד.

רא"ש חדשים" גימ' 863 כמס' "גלגלת נוקבא רחל", כי עתה בחדש זה מתקנים הגולגולת של נוק' רחל כנודע.

אמר להם כסדר זה יהיו בני מקדשים את החדש, על ידי זקן עם טלית מצויצת, ועוד שנים עמו, ועל ידי עדים.

והיא מצוה הראשונה שנצטוו ישראל ע"י משה רבינו, ולכן אמר בארץ מצרים, כי שאר המצוות שבתורה נצטוו בהר סיני, והיא יסוד לכל קדשי ישראל, כי ע"י קידוש החדש נקבעים חגי ישראל, ואם לא היו לנו מועדים ומצוותיהם וקדושתם, לא נשתנינו משום אומה ולשון, לכן ניתנה לישראל מצות קידוש החדש קודם כל המצוות.

וכידוע שנתקשה משה על מולד הלבנה באיזה שיעור תיראה ותהיה ראויה לתהקדש. והראה לו הקב"ה את הלבנה באצבע ואמר לו כזה ראה וקדש. וכיצד הראה לו, הרי לא דבר עמו אלא ביום שנאמר "ויהי ביום דבר ה'", אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו והראה עם חשכה. (שמות רבה בא אות כ').

וראה, ה'חדש הזה ל'כם ר'אש ח'דשים ר"ת גי' רמ"ח וס"ת החודש הזה ל'כם מש"ה, כי זו המצוה הראשונה שמושה קיבל למסור לנו, והיא שקולה כרמ"ח מצות עשה, ויש למצוה זאת כח של כל רמ"ח מצות עשה, ואם אנחנו מקדשים מצוה זו כפי שצריך, אז כל המצוות שלנו מתקדשות. וכפי שהסבירו רבותינו על מילת "בראשית" שתרגם הירושלמי "בחכמה" ברא ה', והנה חכמה במילוי חית" כ"ף מ"ם ה"י גימט' תרי"ג, וא"כ במילה הראשונה יש בה שורש של כל התורה כולה, והיא שורש הבריאה בקדושה.

וידוע מה שביאר רבי שמשון מאוסטרופולי הי"ד

מצרים נתקנו אלו הנשמות והיו ראויות לקבלת התורה והיה העולם מתוקן והשכינה ראויה ליחוד.
**וְעַל דָּא, אֹרִייתָא הָוָה אֶצְטְרִיךְ לְמַכְתָּב מִהַכָּא, דְּהָא בְּקוּדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא אֶתְקַשֵּׁר מְלָה** ועל זה התורה הייתה צריכה להתחיל ולהכתב מהחדש
 הזה, שהרי במצוה זו של קידוש החדש נקשרת השכינה בקב"ה שהוא ז"א [ב] כי ע"י זה נתקנת
 המלכות ואז היא מזומנת לזווג.

וְלֹא קִשְׁיָא דְלֹא כְּתִיב "זֹאת" תְּחַדֵּשׁ הַזֹּאת ושואל דלכאורה יותר נכון
 לומר החדש "הזאת" בלשון נקבה, שמורה על המלכות שעתה מתחדשת ונתקנת ומזומנת
 ליחוד, ומדוע כתוב החדש "הזה", ומשיב דזה לא קשה **דְּהָא זֶה וְזֹאת בְּחַד**
מְתַקְשְׁרִין שהרי זה שהוא ז"א וזאת שהיא המלכות כאחד מתקשרים בסוד היחוד.
וּבְאִתְרֵ דְאִית בֵּיה דְדָכְר וְנוֹקְבָא בְּחַדָּא ובמקום שיש בו יחוד וקשר של זכר
 ונקבה כאחד, **לִית שְׁבַחָא אֶלָּא לְדְכוּרָא** אין השבח ראוי להינתן אלא לזכר, ולכן

עיונים והארות

בבל תתחדשו בחידוש נפלא היא תורה
 שבע"פ תלמוד בבלי וירושלמי. ואחרי גלות
 יון התגלו סתרי תורה. ובגלות הזאת
 האחרונה ג"כ עם ישראל יתחדש בחדש ניסן,
 כמש"כ, בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל,
 והיא גאולת עולמים, והיא התגלות של מלך
 המשיח שיגלה את שער החמישים שהוא
 פנימיות תורת הקבלה כמרומו: משי"ח ר"ת
 'משיח' יגלה 'שער' חמישים, וכן משיח
 אותיות יש-מח.

ב. **ביציאת** מצרים נעשו ישראל חדשים
 כבריה חדשה, משום שקבלו על עצמם
 עול תורה ומצוות, וגר שנתגייר כקטן שנולד
 דמי. וז"ש התחדשות זו שקבלתם עתה
 ביציאת מצרים היא שלכם בלבד, כי החידוש
 של בריאת העולם הוא לכל הברואים, אבל
 חידוש זה הוא רק שלכם, והוא העיקרי,
 והוא "לכם", בידכם לעד, כי כמו שעתה
 אתם נגאלים מהגלות הראשונה גלות מצרים
 ומתחדשים התחדשות נפלאה, כי מקבלים
 עתה את התורה הקדושה, כן אחרי גלות

כתוב החדש הזה שהוא ז"א להורות שעיקר התיקון הוא ע"י ז"א שהוא הזכר. **וְעַל דָּא** ועל זה כתוב **רֵאשִׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה** כי ז"א הנקרא "ראשון" שיחודו עם הנוק' שנקראת חדשי השנה, כי החדשים הם בנוק', הוא "לכם" לעם ישראל לתועלת, והשפע והארה לכם. **לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה וַיֵּרֵא** שהיא השכינה בחי' המלכות והיא משפיעה עלינו. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לְכֶם תֵּרִי וּמִנִּי לָמָּה** שאל רבי יהודה את רבי יצחק מדוע כתוב שתי פעמים לכם? שהרי כתוב החדש הזה "לכם" ואח"כ ראשון הוא "לכם". **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִנִּיּוֹהוּ אֲשֶׁתַּמַּע יִתִּיר** אמר רבי יצחק לרבי יהודה, מב' פעמים לכם נשמע ונלמד יותר שהיחוד של זו"ן הוא לטובת ישראל. **כָּמֹה דְבִתִּיב** (דברים לב, ט), **כִּי חֵלֶק ה' עִמּוֹ אֶתְקַשְׁרוּתָא דָּא לְכֶם** כמו שכתוב כי חלק ה' עמו כי כל ישראל הם בבחי' בנים של הקב"ה וכל אומות העולם חשובים כבהמות ולא כבני אדם. ולכן, ההתקשרות הזאת של יחוד זו"ן הנעשה ע"י מצות החדש היא לכם לתועלת שלכם, **וְלֹא לְשָׂאֵר עַמִּין** ולא לשאר אומות העולם, כי השכינה מקבלת השפע ואנחנו בניה והיא משפיעה לנו.

התחדשות הלבנה

בכל ראש חדש שהוא העת וזמן שהלבנה מתחדשת, נותנים לסטרא אחרא חלק השעיר לחטאת שהוא חלקו של עשו כדי שיהיה עסוק וישמח בחלקו, וכך עם ישראל יוכלו להתקדש ולהתעלות בלי שהסט"א יפריע להם הפרעות. פקודי דף רסט ע"א

תָּא תַּוִּי בא וראה, **בְּכָל יֵישׁ יִרְחָא וַיִּרְחָא, בַּד סִיְתָרָא אֶתְחַדְשָׁא** בכל ראש חדש וחדש כאשר הלבנה שהיא השכינה הקדושה מתחדשת, **יְהִבִּין לֵיהּ**

לְהַאֲרִיז כָּן כָּל בָּשָׂר, חוֹלְקֵי חֶדְאֵי יַתִּיר עַל קַרְבְּנֵיךָ נֹתְנִים לוֹ לְזֶה קֶץ
 כֹּל בָּשָׂר שֶׁהוּא הַסְטֵרָא אַחֲרָא חֶלֶק אֶחָד יוֹתֵר עַל הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁהוּא רִגִּיל לִיקַח מֵהֶם,
 לְאַתְעִפְקָא בֵּיהּ, וְאַשְׁתַּמֵּשׁ בְּחוֹלְקֵיהּ כְּדֵי שִׁתְעַסֵּק בּוֹ וַיִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ שֶׁלּוֹ
 וּבְמִזְוֹנוֹ מִצַּד הַשְּׂמָאל, וַיְהִי סְטֵרָא דְיִשְׂרָאֵל בְּלַחֲוֵייהוּ וְאִזּוּ יִהְיֶה חֶלֶק שֶׁל רֹאשׁ
 חֹדֶשׁ הַצֵּד שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל מִהֵימִין לְבָדָם וְלֹא יִתְעַרֵּב עִם שְׂמַחַת יִשְׂרָאֵל, בְּגֵיז דִּיתְאַחֲדוּן
 בְּמַלְכֵיהוֹן כְּדֵי שִׁתְאַחֲדוּ עִם יִשְׂרָאֵל בְּמַלְכָם בְּקַב"ה לְבָדָם וְלֹא תִהְיֶה לַס"א יְנִיקָה בְּתוֹכָם.

וְדָא אִיהוּ שְׁעִיר, בְּגֵיז דְאִיהוּ חוֹלְקֵי דְעֵשׂוֹ וְזֶה הַחֶלֶק שֶׁמִּקְבֵּל קֶץ כֹּל
 בָּשָׂר שֶׁהוּא הַס"א, הוּא חֶלֶק מִשְׁעִיר הַחֲטָאת שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, לְפִי שֶׁהַשְּׁעִיר הוּא חֶלֶק שֶׁל
 עֵשׂוֹ שֶׁהוּא הַס"א, דְכָתִיב בֵּיהּ שְׁעִיר שְׂכָתוֹב בּוֹ בְּעֵשׂוֹ שְׁעִיר, (בְּרֵאשִׁית כו, יא) הֵן
 עֵשׂוֹ אָחִי אִישׁ שְׁעִיר. וְעַל דָּא אִיהוּ אֲשֶׁתַּמֵּשׁ בְּחוֹלְקֵיהּ שֶׁהוּא מִקְבֵּל
 חֶלֶק מִשְׁעִיר זֶה הוּא הַס"א מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ מִתְמַצִּית שֶׁל חֶלְקָם שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁרָאֵל
 אֲנֹוֹן מִשְׁתַּמֵּשִׁי בְּחוֹלְקֵיהוֹן וְעִם יִשְׂרָאֵל הֵם מִשְׁתַּמֵּשִׁים בְּחֶלְקָם שׁוֹה עֵיקַר הַשְּׁפַע.
 בְּגֵיז בְּךָ כְּתִיב לְפִיכֶר כְּתוּב, (תְּהִלִּים קל"ה, ד) כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יְהוָה יִשְׂרָאֵל
 לְסִגְלָתוֹ וְהֵם מִקְבָּלִים עֵיקַר הַשְּׁפַע.

עם ישראל אחוזים במלכות העליונה ומקבלים אורם מהשמש שהוא ז"א דאצילות

רבי יוסי אמר עשה הקב"ה את הירח לקדש בו את החדשים כי ישראל עושים חשבון השנים לפי הירח, ואומות העולם לפי מהלך השמש, ולכאורה נראה שהשמש עדיף מן הירח א"כ מדוע מונים ישראל לירח, אלא דע לך שבודאי הירח הוא למעלה מן השמש כי הירח הוא בחינת המלכות של עולם האצילות, והשמש שאומות העולם מונים לה היא בעשיה התחתונה-עוה"ז, והיא מאור הירח העליון שעם ישראל מונים לו, ותראה מעלתן של ישראל שהם אחוזים וקשורים במלכות דאצילות ומקבלים כח מהשמש העליון שהוא ז"א דאצילות, ויותר גבוה-מבינה דאצילות האמא העליונה וז"ש ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום.

ויחי דף רלו ע"ב

רְבִי יוֹסִי פָתַח, (תהלים קד, יט) **עָשָׂה יְרַח לְמוֹעֲדִים** שמש ידע מבואו וְגו'.
עָשָׂה יְרַח בְּגִיז לְקִדְשָׁא בֵּיה רִישׁ יְרַחִין ברא הקב"ה את הירח כדי לקדש בו ראשי חדשים, וְרִישׁ שְׁתֵּינ וראשי שנים. וְלַעֲלָמִין סִיְהָרָא לָא נָהִיר אֶלְא מִשְׁמָשָׁא ולעולם הירח אינה מאירה אלא מן השמש, וְכֵד שְׁמָשָׁא שְׁלִיט, סִיְהָרָא לָא שְׁלִטָא וכאשר השמש שולט הירח אינה שולטת. כֵּד אֶתְכַנְיֵישׁ שְׁמָשָׁא, כֵּדִין סִיְהָרָא שְׁלִטָא וכאשר השמש נאסף ושוקע אז הירח שולט, וְלִיכָא חוּשְׁבֵּן לְסִיְהָרָא אֶלְא כֵּד אֶתְכַנְיֵישׁ שְׁמָשָׁא ואין חשבון לירח אלא כאשר נאסף השמש.

וְתַרְוִייהוּ עֵבֶד קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאַנְהָרָא ואת שניהם ברא הקב"ה כדי להאיר על הארץ. הָרָא הוּא דְכְּתִיב וזה מה שכתוב, (בראשית א, יז) **וַיִּתֵּן אֶתְּם אֱלֹהִים בְּרִקְיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ וְגו'.** ומש"כ וְהָיוּ לְאוֹתוֹת, אֵלִין שְׁבַתוֹת הם השבתות הנקראים אות, דְכְּתִיב, (שמות לא, יג) **כִּי אוֹת הִיא** הרי שהשבת נקראת אות, ולמעשה יש ג' אותות אות שבת אות ברית ואות

תפילין, ור"ת שלהם ש'ב'ת' ש'בת ב'רית ת'פילין. וְלְמוֹעֲדִים, אִינוֹן יוֹמִין מִבֵּין
 ולמועדים הם ימים טובים. וְלַיָּמִים, אֵלֶיךָ רִישֵׁי יַרְחֶיךָ אֵלֶיךָ רִישֵׁי יָרֵךְ. אלו ראשי חדשים.
 וְלַשָּׁנִים, אֵלֶיךָ רִישֵׁי שָׁנֶיךָ אֵלֶיךָ רִישֵׁי שָׁנִים, וכל אלה הזמנים אי אפשר לחשב רק
 על פי הירח שמתחדש משלושים יום לשלושים יום. דְּלִהְיוֹן אוֹמוֹת הָעוֹלָם עִבְדֶיךָ
 חֲשַׁבְנָה לְשִׁמְשָׁא, וְיִשְׂרָאֵל לְסִיְהָרָא וברא הקב"ה את השמש ואת הירח כדי שיהיו
 אומות העולם עושים חשבון לשנים לפי מהלך השמש וישראל לפי מהלך הירח.

וְאִזְלָא הָא, כִּי הָא דְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר וזה הולך לפי מה שאמר ר' אלעזר על
 הפסוק, כְּתִיב, (ישעיה ט, ב) הַרְבִּיתָ הַגּוֹי לֹא הִגְדַּלְתָּ הַשְּׂמֹחָה.
 ומפרש הַרְבִּיתָ הַגּוֹי, אֵלֶיךָ יִשְׂרָאֵל אלו ישראל שנאמר עליהם "גוי", דְּכַתִּיב
 בְּהוֹן (דברים ד, ז) כִּי מִי גוֹי גָדוֹל. וְכַתִּיב, (דברי הימים א יז, כא) גוֹי אֶחָד
 בְּאֶרֶץ. לֹא, בְּגִינִי הִגְדַּלְתָּ הַשְּׂמֹחָה (מקוש) בשביל עם ישראל הגדלת את
 השמחה, דָּא סִיְהָרָא, דְאֵתְרַבִּיאת בְּנִהוּרָא בְּגִינִי הוֹן דִּישְׂרָאֵל דהיינו
 שזה הירח שמתגדל באורו בשביל עם ישראל. אוֹמוֹת הָעוֹלָם לְשִׁמְשָׁא, וְיִשְׂרָאֵל
 לְסִיְהָרָא נמצא אומות העולם מחשבים השנים ופועלים לפי השמש וישראל ללבנה, הִי
 מְנַיְהוּ עֲדִיף ושואל איזה מהם עדיף כי לכאורה נראה לומר שהשמש יותר עדיף. וְדָא
 סִיְהָרָא לְעִילָא ומשיב ודאי הירח יותר עדיף כי הוא למעלה באצילות כי הוא בחי' מלכות
 דאצילות [ג], וְשִׁמְשָׁא דְאוֹמוֹת הָעוֹלָם, תְּחוֹת הָא סִיְהָרָא הוּא

עיונים והארות

ג. ובדמשק אליעזר כתב בזה: סיהרא מלכות דאצילות לה מונין ישראל שיהיה לה ימים

והשמש שאומות העולם מונים לה מקומה בעשיה התחתונה בעוה"ז למטה מן הירח העליון שעם ישראל מונים לו, וְהָהוּא שְׁמֵשׁא מֵהָאִי (ס"א סט"א) סִיְהָרָא נְהִיר והשמש של אומות העולם מאיר מכח הירח העליון של עם ישראל.

חֲמִי מַה בֵּין יִשְׂרָאֵל לְהוּ ראה מה בין ישראל לאומות העולם. יִשְׂרָאֵל אֶחֱידוּ בְּסִיְהָרָא, וְאַשְׁתְּלִשְׁלוּ בְּשִׁמְשָׁא עֲלָאָה ישראל אחוזים וקשורים במלכות דאצילות ומשתלשלים מהשמש העליון שהוא ז"א, וְאַתְאַחְדוּ בְּאַתְרַּ (ביה) (ס"א דְנְהִיר לְשִׁמְשָׁא) דְנְהִירָא מְשִׁמְשָׁא עֲלָאָה, וּמְתַדְבְּקוּן בֵּיהּ ומתאחזים עוד יותר גבוה ממקום שמקבל השמש את אורו, שהוא מן הבינה העליונה. כי נה"י דאמא מתלבשים בתוך ז"א בסוד מוחין וממילא ישראל אחוזים גם בבינה העליונה ומתדבקים בה, דְבְתִיב, (דברים ד, ד) וְאַתֶּם תְּדַבְּקוּם בֵּיהוֹנָה שהוא בחי' ז"א אֱלֹהֵיכֶם בחי' מלכות חֲתִיִּים כְּלֶכֶם תִּיּוֹם בבינה שהיא נשמת חיים.

עיונים והארות

הם מסתעפים מן השכינה. עכ"ל. ומובן מדוע הלבנה במעלה גבוהה יותר מהשמש, כי מדובר על הלבנה שהוא מלכות דאצילות, והשמש ביצירה בחינת מטטרו"ן.

טובים ע"י יחודים קדושים. אבל שמשא שמונין אומ"ה הוא מטטרון המולך בעולם היצירה ומושל שם, ובפרט בזמן הגלות בימי החול הוא מושל בכל, כי מטטרו"ן וסנדלפו"ן

מאמרי הפרשה

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ בְּיַד אֶלֹהֶיךָ וְאָתְּ לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְתִּי אֵלֶיךָ בְּקִרְבּוֹ" (י, א)

הכבדתי את לבו כדי לברר את ניצוצי הקדושה שבמצרים

בספר בן איש חי דרשות (ריש פרשת בא) למורנו ורבנו ר' יוסף חיים זיע"א כתב בזה הלשון, הדקדוק ידוע, למה הוצרך לומר "בא", דנראה כאילו יש סיבה שמונעת לבא? ועוד, מה ביאור "שתי אתתי אלה"? ואמתיק הדבר על פי משל לבן בליעל, שבא אצל חנווני [מסעדה], ואכל בשר וכל מיני פירות ושתה יין ונתבסם, ובא לצאת. אמר לו החנווני, הבא דמים מה שאכלת. [תשלם עבור אכילתך!] אמר לו, הרי הכרס לפניך, קרע אותו ותוציא מה שאכלתי. [השיב איש הבליעל, אין לי כסף, אם תרצה תקרע את בטני ותקח את מזוונותיך]. והחנווני היה פיקח, מה עשה, לקח מחצלת אחת וכרך בה אותו רשע, והניחו כרוך במחצלת על שער החנות. כל מי שעבר, אמר לו [החנווני] בבקשה ממך תן איזה פרוטות בעבור המת שנקנה לו תכריכין. עבר אדם אחד הבין הענין, אמר לחנווני, פטור זה הרשע שילך לו. אמר לו בבקשה ממך, הנח אותו מושכב פה עד שאגבה ואצרף פרוטות. [אשאיר אותו כאן עד שאגבה את דמי החוב שהוא חייב לי, ואחר כך אשחררו].

הנמשל, כן הדבר הזה, הנה משה רבינו ע"ה חפץ בגאולת ישראל יום אחד קודם, והקדוש ברוך הוא מאריך היציאה בריבוי המכות שמביא עליהם, על ידי "המחצלת" הזאת, של כבדות הלב שכרך את לב פרעה, כדי שיסרב ויחזור ויסרב כמה פעמים, שממילא ירבו על ידי כן התפילות של משה רבנו ע"ה ועם ישראל, ובריבוי התפילות, יגבה הקדוש ברוך הוא "הפרוטות", שהם ניצוצי הקדושה שנעשה להם בירור בכך. כיון שבני ישראל ירדו למצרים לצורך בירור ניצוצות הקדושה שהיו במצרים חלק רב, והבירור נעשה על ידי תפילת עם ישראל.

וכיון שעדיין לא הושלם הברור, לפיכך ה' הכביד את לב פרעה, כדי שיוסיפו עם ישראל להתפלל, ויגמרו לתקן את ניצוצות הקדושה, וכמו שעשה החנווני לאותו הרשע, שעכב אותו עוד מעט, עד שיושלמו כל הפרוטות שהוא היה חייב לו.

ולכן נאמר "בא אל פרעה", הלשון מורה שיש דבר המעכב את משה, והדבר הוא סירובו הניצחי של פרעה, ולכך ממשיך ומבאר "כי אני הכבדתי את ליבו", הסיבה לסירובו היא מפני שאני הכבדתי את ליבו, מפני שכרתי את לבו "במחצלת" של כבודות, וזאת "למען שתי אותותי אלה", בשביל להוציא את כל ניצוצות הקדושה שנותרו במצרים, כיון שניצוצות הקדושה נקראות, "אותות" כידוע. עד כאן.

כשתביא את בא לפרעה יהיה ארבה

הסבר נפלא נוסף כתב המקובל רבי שמשון מאוסטרופולי זצ"ל, שהנה כאן הקדוש ברוך הוא שולח את משה להתרות בפרעה על שעומד לקבל "מכת ארבה", וידוע שהאותיות הגרוניות אחה"ע מתחלפות זו בזו, וכן אותיות השפתים בומ"פ מתחלפות. והנה במלה "פרעה" ישנן האותיות פ' וע', ואם לפי הכלל הנ"ל נחליף בפרעה את האות א' במקום האות ע', ששתיהם אותיות גרוניות, וכן נחליף את האות ב' במקום אות פ', ששתיהם אותיות השפתים, יצא בדיוק "ארבה". וזה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה, "בא" אל "פרעה", תחליף את האותיות "בא" ב"פרעה", שתקח את פ' וע', ותשים תחתם את האותיות "בא", אזי יקבל מכת "ארבה". (הובא בספר ילקוט חמישאי ריש פרשת בא).

ובספר מעיינה של תורה הוסיף בשם הר"ש מאוסטרופולי זצ"ל לפרש בדרך נפלאה, שזה מה שהמשיך הקדוש ברוך הוא לומר בפסוק למשה, "למען שתי אותותי אלה בקרב", פירוש, "למען" תשים את "שתי אותיותי" [שתי אותיות "שתי", ואותותי, מלשון אותיות], את ב' האותיות "בא", "בקרב", של פרעה, ויצא ארבה. (נפלאות מתורתך).

הקב"ה הכניס את משה להיכל לפניו מהיכל של טומאת פרעה

הסבר נוסף מדוע נאמר בא ולא נאמר לך מובא בזהר הקדוש (שמות דף ל"ד סוע"א) וכך כתב, מה שנאמר "בא אל פרעה", אין הכוונה אל פרעה התחתון, אלא אל פרעה העליון, שהוא בחינת אריך דקלי', והוא השר העליון של מצרים. ומשה רבנו פחד מאוד להתקרב לקליפת

פרעה, מחמת הטומאה הגדולה והנוראה של קליפה זו, שלא ינוק ממנה חס ושלום. ולכן אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אל תחשוש, כי אני אלך אתך בעולם העליון לפרעה העליון, שהוא בכתר דקלי'. ולכן נאמר "בא אל פרעה", ולא "לך" אל פרעה, כלומר אמר לו הקדוש ברוך הוא, "בא" עמי יחד, ונכה את השורש העליון של פרעה, שהוא התנין העליון שורש הקלי'. ובאותה שעה הכניס הקדוש ברוך הוא את משה להיכל לפנים מהיכל, עד שהגיעו לטומאה הגדולה דאריך דקלי'. וכשראה משה רבנו את כח הטומאה העליונה, שאל איך אפשר להלחם בה? אמר לו הקדוש ברוך הוא, הנה בעוד ג' מכות אני מכניע אותך, ואני בעצמי ארד ואוציא את בני ישראל ממצרים. ע"ש.

והנה דברי הזוהר הק' מרומזים בפסוק מצד נוסף בפסוק, שכן אם נקח את תיבת "בא", ונחבר אליה את תיבת "פרעה", יעלו בגימטריא "נחש", ועם הכולל יצא בגימטריא "שטן", הוא ה"שטן" הגדול, ה"נחש" הגדול.

ולפי פשוטם של דברים, אמר לו "בא" אל פרעה, ולא "לך", כי "בא" בגימטריא עולה שלש, לרמז למשה שאינו הולך לבדו אל פרעה, אלא אני אתה ואהרן "שלושתנו" הולכים יחד אל פרעה.

ובעל הטורים (כאן) פירש, "בא" בגימטריא שלש, כלומר עוד "שלש" מכות אביא על מצרים ואז ישלחכם.

פרעה הסתתר על ידי כישופים במקום שלא ימצאוהו אף החרטומים

ובספר אהבת חיים (ריש בא) מיישב מדוע נאמר "בא" ולא נאמר "לך", על פי דברי האור החיים הקדוש זצ"ל (כאן, בתוספת), שבכל מקום שכתוב בפרשה "בא", הרי זה סימן שפרעה הסתיר את עצמו, תוך חדרי חדרים במסתרים, וכישף סביב המקום בכל צד מלמעלה במעשה שדים והשבעתם שיתעלם מן המקום מכל בריה, כדי שלא תהיה אפשרות לאף אחד למצוא היכן פרעה, באופן שכביכול איננו בעולם הזה. כיון שכן, ידע הקדוש ברוך הוא שאם יחפשו משה רבנו לא ימצאוהו, לכן אמר הקדוש ברוך הוא למשה, "בא" אל פרעה, היינו בא יחד עימי ואראה לך איפה הוא. וכך הלך משה הישר אל פרעה בלי שום טירחה. וכשפרעה המופתע ראה והנה משה בא. שאל פרעה, איך נכנסת? איך מצאת את המקום? ומאיפה ידעת? אמר לו משה, באותה הדלת שנכנסת אתה, אני באתי. אמר פרעה, זה פלא גדול, שאפילו החרטומים והמכשפים אין להם אפשרות להכנס לכאן, מפני שהיתה שמירה על מקומו שלא כדרך הטבע,

שאחר שעשה מה שעשה עד שנעלם כאילו אינו בעולם הזה, עוד העמיד מחנה כלבים שחורים גדולים ממין השדים המזיקים הידועים לשמור על הפתח. וכשענה לו משה, מאותה הדרך שננסת וננסתי, אז ידע פרעה, שלמעלה יש לו למשה שומר יחיד ומיוחד. אך בכל זאת לא שת ליבו לשחרר את ישראל.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ כִּי אֲנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת לְבוֹ" (י, א)

כל כוחות הס"א והקליפות הבל המה רק הקדושה העיקר

צריך להבין מדוע דוקא במכת ארבה נאמר "כי אני הכבדתי את לבו" וכו', והרי בכל המכות עד עתה הוכו המצריים והושפלו עד עפר, ובכולם ראו את יד הבורא, ומדוע במכה זו דוקא היה צורך שה' יכביד את לב פרעה יותר משאר מכות? עוד יש להתבונן, מדוע דוקא כאן במכה זו לקח הקדוש ברוך הוא את משה לעולמות העליונים ואומר לו בא עמי אל פרעה העליון שורש הקליפה (וכמו שכתוב בוזהר והובא לקמן) מה שלא ראינו כן במכות אחרות?

זנראה לבאר, שפרעה חשב שיש כאן שתי תרבויות, שתי דרכים. מצד אחד, המצריים ואלוהיהם הם ותרבותם. ומצד שני, עם ישראל ותרבותו וה' אלהיו עמו, ולכן לא רצה להכנע בשום אופן וטענותיו הם:

אתם מייצגים את הקדושה - אני מייצג את הטומאה את ראש הסטרא אחרא.

אתם מייצגים את הטוב - אני את הרע.

אתם מייצגים את היכולות הקדושה והספירות - אני את התנין הנח"ש ויאורים לי.

אתם ברכה וטהרה - אני קליפה וקללה.

אולם עתה במכת הארבה כל המחשבות הללו נתבטלו והיו כלא היו, שפרעה מבקש להסיר מעליו (פסוק ז') "רק את המות הזה" את מכת הארבה, ומה הוא עושה באותו מות, מולח ממנו חביות שלמות ועושה ממנו מאכל תאוה, וזוה הופך את הרע למעדן. כמו שאמרו במדרש (שמות רבה פרשה י"ג סי' ז') כשבאה מכת ארבה שמחו מצרים ואמרו נקבוץ ונמלא מהם חביות. והרי הוא לדרכו דרך הטומאה והתאוה, השתמש ב"מות" ל"עונג גשמי", וזוה שמח בחלקו ובדרכו.

השיב הקדוש ברוך הוא, רשעים, אתם שמחים וחושבים שהרע הוא טוב, ואפשר להנות ממנו, מיד (פסוק יט) ויהפוך ה' רוח ים חזק מאוד וישא את הארבה, ולא נשאר בהם עד אחד

(שמות רבה פרשה י"ג ס"ז), אפילו הארבה ששמו בחביות מלוחות וכו' פרחו והלכו להם, ואמרו רבותינו שהארבה החיים נשאו עמהם את המתים. אמר לו הקדוש ברוך הוא, בא וראה שהקליפה הגדולה ביותר, זה התנין הגדול, אין לה שום כת, ואין לרע ממשות כלל, כולו ריק. אל תחשוב שאפשר לבנות איזו דרך או תרבות מהסטרא אחרא, כי הכל הבל אין לו ממש, הכל פרח והלך והיה כלא היה. אלא העיקר הגדול הוא הקדושה עם ישראל דרך ישראל סבא. כיון שבמכה זו נסתרה דרכו ומשנתו של פרעה, מצד טבעו כבר היה נכנע לפני ה', ולכך הוצרך כאן להכבדת הלב.

ולכן נצטוונו לזכור בכל יום ויום את יציאת מצרים, בכדי שנדע ונזכור כי העיקר הוא הרוחניות שבתורה הקדושה.

תמו הנוחות הטבעיים אצל פרעה

עוד נראה לפרש מדוע דוקא במכה זו הוצרכה הכבדת לב פרעה, דהנה משה רבנו תמה מאוד, הרי פרעה כבר קבל עד כה "שבע" מכות, ואם כן כבר תמו נוחותיו הטבעיים, כי המספר שבע הוא הטבע, שזה כנגד "שבעת" ימי בראשית, שבהם נברא העולם, ואין למעלה ממנין שבע בדרך הטבע. אמר לו הקדוש ברוך הוא, אני הכבדתי את לבו, אכן אין הכבדת לבו דבר טבעי, אלא הוא דבר שלמעלה מן הטבע, כי אני הכבדתי את לבו.

"כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבוֹ וְאֶת לֵב עֶבְדִּי לְמַעַן שְׂתִי אֶתִּי אֶלֶּה בְּקֶרְבוֹ" (י, א)

פרעה חשב שהוא צדיק

הגאון רבי יהונתן אייבשיץ בספרו מדרש יהונתן (פרשת בא מאמר פ"ג) העיר בדקדוק הפסוק, מדוע הוצרך הקדוש ברוך הוא לומר, כי "אני" הכבדתי את לבו, הרי יכל הקדוש ברוך הוא לומר "כי הכבדתי את לבו"? ופירש בדרך נפלאה, בהקדם קושיא שהעולם מקשים, מדוע הקדוש ברוך הוא שלח את משה להתרות בפרעה, והרי פרעה כבר אמר (לעיל ט, כז) ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים, אם כן כבר התחרט על מעשיו? אלא בוודאי זאת משום שפרעה לא התחרט על מעשיו באמת, וכוונתו היתה כמו שפירשו חז"ל, שהוא שם את עצמו צדיק ביחד עם ה', ורק בעמו הודה שהם רשעים, וכך הוא פיסק את דבריו, "ה' הצדיק ואני", "ועמי הרשעים".

ומעתה יובן שזה שאמר כאן הקדוש ברוך הוא למשה, "בא אל פרעה", ואם תשאל לשם מה יש צורך בכך, הן הוא כבר התחרט על מעשיו ושב בתשובה והודה, ה' הצדיק ואני

ועמי הרשעים? לא כן הוא, "כי אני הכבדתי את לבו", עדיין לבו כבד בגלל ה"אני", כי כוונתו היתה לומר "ה' הצדיק ואני", ולא שהודה על האמת שהוא רשע.

פגימת האותיות ד' מאדנות וכ' מאנכי

הסבר נוסף כתב הרב "שם משמואל" בשם המקובלים, שעל ידי פגם חטא אדם הראשון, נפגמו שני השמות הקדושים, שם אדני, ושם של "אנכי", בשם אדני נפגמה האות ד', ונשאר רק "אני" מאדני, ובשם "אנכי" נפגמה האות כ', וגם ממנה נשארה רק "אני" מאנכי. וידוע ששמות אלו הם שמות של דין, כיון שאדנות יש בו את האותיות די"ן, ו"אנכי" הוא בגימטריא "אף".

והנה כברית בין הבתרים נאמר (בראשית טו, יד) וגם את הגוי אשר יעבודו "דן אנכי", "דן" הוא רמז לשם אדנו"ת, ו"אנכי" הוא שם "אנכי", וחשב פרעה הואיל והשמות האלה נפגמו ונשארו מהם רק האותיות "אני", אם כן הקדוש ברוך הוא לא יקיים את דבריו בפסוק הנוכח לדון את הגוי אשר יעבודו, דהיינו אותו ואת עמו, ולפיכך סבר, שבני ישראל לא יצאו ממצרים לעולם.

וזו הכוונה במה שכתוב (י, א) "כי אני הכבדתי את לבו", היינו שכיון שנשאר רק השם "אני" מהשמות הנוכרים, זה הדבר שגרם לפרעה להכביד את לבו. לכן ממשיך הפסוק, שאמר הקדוש ברוך הוא למשה שילך אל פרעה ויאמר לו שידע שהקדוש ברוך הוא יוציא את ישראל ממצרים, "למען שתי", דהיינו כדי שאשלים "אותותי אלה", דהיינו את "האותיות אלה" החסרות, שכאמור הן האותיות ד' וכ', "בקרבו", שיהיו שלמים, ואעשה בפרעה דין.

ובזה פירשו עוד את הכתוב (דברים לב, לט) ראו עתה כי "אני אני" הוא "ואין אלהים עמדי", אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל. שרצונו לומר, שאף על פי שנפגמו שני השמות, ונשארו מהם רק "אני אני", אל תסברו שלכן "ואין אלהים עמדי", כלומר שאיני יכול להשתמש עוד במדת הדין [שהוא שם אלהים], אלא דעו לכם ש"אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל". וזהו גם הביאור בפסוק (תהלים עד, כא) "אל ישוב דך נכלם עני ואביון יהללו שמך", רצונו לומר, שהאותיות "דך" שחסרות, לא ישארו נכלמים, אלא הקדוש ברוך הוא יתקן ויחזיר את האותיות למקומן, ואז על ידי כן "עני ואביון יהללו שמך". (צופה פני דמשק פ' בא, וכן בס' דרש יהודה, וכנראה כתב כן משמו).

"כי אני" בגימטריא "מלאך" "אמן" ו"הוי"ה אדנות"

עוד י"ל דבמילת אני בא לרמוז דבר נפלא, דהנה הרואה יראה שהמילים "כי אני" עולים בגימטריא "מלאך", וגם עולה בגימטריא "אמן", וגם עולה בגימטריא שמות "הוי"ה אדנות". כי בתחילה הקדוש ברוך הוא הכביד את לב פרעה והכה במצרים על ידי מלאך. ואחר כך הוציא את עם ישראל למדבר, והיה "אומן", ונושא אותם. ואחר כך במתן תורה, נעשה שילוב הוי"ה אדנו"ת, יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, שהיא התכלית.

"הַכְּבִדְתִּי אֶת לְבָבוֹ וְאֶת לִבְ עַבְדִּי לְמַעַן שְׁתִּי אֶתִּי אֱלֹה בְּקַרְבּוֹ" (י, א)

הקדוש ברוך הוא שם אותיות אל"ה על מ"י ונעשה שם אלהים

לעיל (ה, ב) ראינו שפרעה אמר "מי ה' אשר אשמע בקולו, לא ידעתי את ה'", והטעם לכך הוא מפני שהכיר רק את אותיות י' מ' מאלהים, ולכך אמר מי ה' אשר אשמע בקולו. לכך כאן ביאר ה' ש"אני הכבדתי את לבו... למען שתי אתתי אלה בקרבו", היינו כבודות לבו תהיה עד שאני אשים "אתתי אלה בקרבו", דהיינו עד שאשים את האותיות אל"ה בקרבו, בתוך האותיות "מיי" שמתוך שם אלהים, ואז יושלם שם "אלהים", וכיכר פרעה שם זה, וישלח את בני ישראל.

"לְמַעַן שְׁתִּי אֶתִּי אֱלֹה בְּקַרְבּוֹ" (י, א)

מילוי אותיות פרעה עולה בגימטריא עשו

ביאר הרב בית יעקב (כאן) שהנה נאמר במיכה (ז, טו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שבזמן המשיח יעשה לנו הקדוש ברוך הוא גם כן נפלאות גדולות על עשו ואדום שהציקו לישראל. והדבר נרמז כאן בפסוק המדבר על פרעה "למען שתי אתתי אלה בקרבו", "בקרבו" היינו במילוי של "פרעה", כי האות פ' של "פרעה", המילוי שלה זה האות ה', [כי האות פ' במילוי, דהיינו כשהיא נכתבה מלאה, כפי שהיא נשמעת, נכתבת כך: פה] והאות ר' של פרעה, מילויה הוא י"ש, ומילוי הע' שלה, הוא י"ן, ומילוי הה' הוא א'. ומניין כל המילויים יחד עולה, שלש מאות שבעים ושש, כמנין "עשו". וזה מה שנאמר "למען שתי אתתי אלה בקרבו", במילוי של פרעה והוא "עשו". כלומר, בזמן מצרים עשה הקדוש ברוך הוא שפטים בפרעה, ועתה בגאולה האחרונה יוסיף הקדוש ברוך הוא ויעשה שפטים גדולים גם באדום ובישמעאל במהרה בימינו אמן.

”וּלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאֲזְנֵי בְנֶךָ וּבֶן בְּנֶךָ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֶתְנִי אֲשֶׁר שָׂמְתִי בָם וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה'” (י, ב)

מי שגרם למחלה, ישתה את התרופה המרה

בפסוקים כאן נאמר, שה' הכביד את לבו של פרעה, להרבות מופתים בארץ מצרים, כדי שתספר זאת באזני בנך ובן בנך. ויש לשאול, וכי מן הצדק הוא להתעלל במצרים, רק כדי שיהיה לנו מה לספר לבנינו אחרינו?

והענין יובן על פי משל לעשיר גדול שנוולד לו בן רק לאחר שנים רבות. לאחר ימים אחדים מתה אשתו, ולא היתה מינקת לתינוק. הלך ושכר לו מינקת. לאחר כשלושה חדשים, חלה הילד במחלה קשה. האב שאל ברופאים והם ענוהו שהילד לקה בהרעלת קיבה חריפה מאוד, ועליו לקבל תרופות קשות ומרות כדי שיקיא וירוח לו, אבל כיון שהילד נחלש מאוד, ואי אפשר לתת לו את התרופות הללו בשום אופן, יעצו הרופאים שהמינקת תשתה את הרפואה המרה כלענה, וישפיעו על החלב שלה, וכשיינק התינוק מהחלב, ישפיע החלב על התינוק לרפאו ממחלתו.

כשנתבקשה המינקת לשתות את הסמים המרים, סירבה בכל תוקף, בטענה כי היא נשכרה רק בכדי להניק את התינוק ולא שילמו לה גם כדי לשתות תרופות המרות כלענה וגם עלולות להזיק לה.

האב לא ידע מה לעשות וכיצד להעלות ארוכה ומרפא לבנו יחידו האהוב עליו כנפשו, והיה הולך ובוכה. ראה אותו חברו שהיה חכם גדול והנה הוא בצער גדול, ושאלו מדוע אתה בוכה? וסיפר לו את הדברים. מיד יעץ לו, לך לבית הדין ותתבע את המינקת. תמה האב, וכי היא חייבת לי דבר, ועל מה תתבסס התביעה? השיב לו, אתה תתבע אותה, ואל דאגה, כי אני כבר אסדר הענין. וכן היה, ניגש העשיר לבית הדין שיעצו עליה ויאצוה לשתות את הסמים, כדי להציל את נפש בנו יחידו, והיא השיבה כנגדו שאינה מסכימה, כיון שהדבר יזיק לה. פתח החכם הנזכר פיו בחכמה ושאל, תאמרו נא לי זה התינוק מהיכן אוכל, א"ל מהמינקת שנותנת לו מחלבה. שוב שאל, וחוז מזה האם אוכל עוד דברים. א"ל לאו. א"ל החכם א"כ חייבת את לשתות מן הסמים הללו שכן תינוק זה אכל רק ממך, ואם יש לו איזה חיידק, הוא הגיע דרך החלב שניק ממך, ולכן את חייבת לשתות את הסמים החריפים הללו. הרב הדיין ביקש חוות

דעת מהרופאים והם ענוהו, כיון שהתינוק הזה מעולם לא אכל דבר זולת החלב אשר ינק מן המינקת, אם כן מאין קיבל את ההרעלת קיבה? ולכן אין ספק שהמינקת עצמה אכלה דברים המזיקים והרעים לחלב, וגרמה על ידי כך להרעלת קיבה לתינוק. כששמע הרב את דברי הרופאים, חרץ את הדין, שבעל כרחו עליה לשתות את הסמים המרים, כי אשמת המחלה בראשה, וכיון שהיא הביאה את המחלה, על כן היא צריכה להסיר את המחלה.

והנמשל הינו, עם ישראל שנחלשו באמונה בגלל המצרים, כמו שאומרים בהבאת ביכורים (דברים כו, ו) "וירעו אותנו המצרים", כלומר עשו אותנו רעים כלפי הקדוש ברוך הוא, על ידי שקלקלנו באמונה. שכשהיו רודים אותנו היו אומרים, מדוע אלהיכם לא מושיעכם? וכך במשך הזמן נחלשה האמונה בעם ישראל. ואם כן מכיון שחולשת האמונה של עם ישראל נעשתה על ידי המצרים. גזר הקדוש ברוך הוא שאת התרופה המרה לעם ישראל לחולשת האמונה, "יאכלו" המצרים, שהם יקבלו את כל המכות והעונשים, ולכך מסיים הפסוק, שבוה תתרפאו "וידעתם כי אני ה'". ומן הדין הוא, היות והמצרים האכילום את כוס התרעלה. נמצא כי ההתעללות במצרים, אינה רק כדי לספר לבנינו אחרינו, ככתוב "ולמען תספר באזני בנך וכן בנך", אלא גם כדי להוודע ולהודיע שהסיבה האמיתית שעם ישראל התדרדרו באמונה, היא בגלל המצרים בלבד, וככתוב "וידעתם כי אני ה'", שבוה "אתם" עצמכם, ולא רק בניכם ובני בניכם, תדעו כי אני ה' (אהל יעקב פרשת בא).

"וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנֵי בְנֶךָ וּבֶן בְּנֶךָ" (י, ב)

הדואג לחינוך בניו ונכדיו הקדוש ברוך הוא מאריך ימיו

במסורה כתוב שישנם שני פסוקים שנאמר בהם "ולמען". א. (כאן) "ולמען" תספר באזני בנך ובן בנך. ב. (דברים יא, ט) "ולמען" תאריכו ימים על האדמה. והנה הכוונה ב"ולמען" הראשון היא, שלא די שאדם יעבוד את ה' וירא ממנו ויעסוק בתורה ובמצוות, אלא עדיין עליו לחנך לכך את בניו ובני בניו הבאים אחריו. ואם אדם מקיים את ה"ולמען" הראשון, אזי יזכה גם ל"ולמען" השני, שהקדוש ברוך הוא נותן לו אורך ימים עד שיגדל את כולם. ואפילו אם הגיע זמנו למות, הוא ימשיך לחיות. וזה מה שנאמר "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך", היינו שאם אתה משתדל לחנך את הבן שלך, ואת בן בנך, אז תזכה ל"ולמען תאריכו ימים", כיון שהקדוש ברוך הוא יראה שאתה צריך אורך ימים לגדלם לעבודתו, ויתן לך משאלות ליבך.

"וּלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאַזְנֵי בְנֶךָ וּבֶן בְּנֶךָ" (י, ב)

על האדם לתקן את כל עשר ספירותיו

הלשון "תספור" היא מלשון "ספירות", והם הספירות הגבוהות חב"ד [חכמה בינה דעת], "באזני בנך" הם ספירות אמצעיות [כיון שירדנו דרגה אל "בנך"] כלומר חג"ת [חסד גבורה תפארת], ו"בן בנך" הן הספירות אחרונות נה"י [נצח הוד יסוד, כיון שירדנו לדרגה נמוכה יותר, שמדובר עתה על "בן בנך", על הנכד].

זכאן בא לרמוז שתכלית יציאת מצרים היא בכדי שהאדם יתקן את החב"ד שלו, דהיינו את נשמתו שעיקרה בראש, וכן לתקן את החג"ת, דהיינו את נפשו היסודית, דהיינו מידותיו, ואת הנה"י, דהיינו את גופו, שבו הוא עושה בפועל את המצוות והמידות שבו.

"הַנְּיָי מְבִיא מִקְּחַר אֲרֶבֶה בְּבִבְלָךְ" (י, ד)

ממכת ארבה קיבלנו את ט"ו בשבט, וממכת חושך זכינו לחג הפורים

מכת בכורות היתה בט"ו בניסן, וכל מכה היתה חודש, נמצא שמכת חושך היתה בט"ו באדר, בפורים דמוקפין. ומכת ארבה שהיתה חודש קודם, היתה בט"ו בשבט (מעם לועז הגש"פ עמ' רנ"ה) וי"א שהיה זה בחודש ניסן שאז האילנות מתחילים ללבלב וא"כ ג' מכות היו בניסן שהם ארבה חושך ובכורות. וכיון שהארבה בט"ו בשבט, אכל את כל העצים והפירות. לכך גם אנו אוכלים פירות בט"ו בשבט.

ולפי האמור שבט"ו באדר, היתה מכת חושך, כנגד כך ביום זה בפורים היה לעם ישראל "אור", ככתוב (אסתר ח, טז) ליהודים היתה "אורה" ושמחה. כיוצא בזה כתבו בעלי התוספות על הפסוק (שמות י, כג) ולכל בני ישראל היה אור במשבותם, "אור" עולה בגימטריא "באדר".

והנה כמו שהיה בזמן יציאת מצרים אור בחודש אדר לישראל, כך גם במפלת המן נאמר (אסתר ח, טז) ליהודים היתה אורה ושמחה, ולכן "היתה אורה" כתוב בלשון עבר, לרמוז גם על מכת חושך במצרים, שהיתה אז אורה לישראל. (להתעדן באהבתך).

"לְכוּ עֲבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִי וְמִי הַהֹלְכִים" (י, ח)

למי הסכים פרעה שילך והטעם

שאלת פרעה "מי ומי" ההולכים, מתבארת בהמשך, שאמר להם פרעה (להלן י, יא) "לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אותה אתם מבקשים", ולא רצה לשלוח את כולם. וצריך להבין

את טענתו, שנראה שיש דברים בגו. והביאור הוא, שפרעה כבר הודה שמי שצריך לעבוד את ה' ילך, אלא שטענה היתה בפיו שלא כולם צריכים לילך, כיון שבבית דין של מעלה מענישים רק מגיל עשרים (במדבר רבה פרשה י"ח סי' ד'), וכתוב (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה", אם כן צריך לעבוד את ה' רק חמשים שנה, שעד גיל עשרים לא צריך לעבוד את ה', ולכן טען שאין צורך לשולחם לעבודה.

ועוד טען, שגם אם נדון לפי בית דין של מטה, היות ובבית דין של מטה מענישים מגיל ארבע עשרה [שאדם חייב במצוות מגיל שלוש עשרה ויום אחד שזו תחילת שנת הארבע עשרה], אף לזאת נשאר לעבוד את ה' חמשים ושש שנים, וכתוב (בראשית מז, כד) "ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידות יהיה לכם", והנה חמישית מתוך שבעים שנה, היא ארבע עשרה, שעד גיל זה האדם נמצא ברשות היצר הרע, אבל "וארבע הידות יהיה לכם", שרק אחר כך צריך לעבוד את ה' וכולו יהיה לה'. ולכן אין צורך לשלוח את הקטנים לעבודת השם.

ומעתה יובנו דברי פרעה שאמר, אינני צריך להוציא את כולם אלא רק את "מי ומי ההולכים", היינו אם תרצו לדון לפי בית דין של מעלה, אזי אשלח מגיל עשרים, וזהו אומרו "מי", שזו עולה בגימטריא חמשים, אותם לבדם אשלח. ואם תרצו, אסכים לכם לדון לפי הבית דין של מטה, אך גם לפי זה טען "ומי ההולכים", "ומי" עולה בגימטריא חמשים ושש שנים, היינו שרק מגיל ארבע עשרה ומעלה אשלח, אבל את הקטנים מכך, לא אשלח.

השיב לו משה, "בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו", אנחנו צריכים גם את הנערים הקטנים בשביל לעבוד את ה', כיון שיעבודת ה' אינה מתחילה רק מבן עשרים או מבן י"ד, אלא מגיל קטן יותר, כשהוא כבר בר חינוך, יש להביאו לעבודת ה'. (מו"ר ר' יהודה מועלם זצוק"ל).

"מי ומי ההולכים" (י, ח)

הוויכוח על חינוך הילדים מאז ומעולם

מִרְן ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זכר צדיק לברכה, כתב בספרו קול יהודה (בפרשתנו), שהוויכוח שבין משה לפרעה היה, שפרעה אמר מי ומי ההולכים, לכו נא הגברים ועבדו את ה'. ומשה השיב, בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו. והנה ויכוח זה כבר קיים מאז ומעולם בתולדות עם ישראל, וגם בזמננו, החילונים אומרים לכו הגברים לעבוד את ה', אבל את הנוער תשאירו לו לחיות ככל הגויים. אבל היהודים האמיתיים אומרים שהעיקר הוא הנוער, ולכן "בבנינו ובבנותינו" נלך לעבוד את ה'. (הובא גם בס' מוסר חכמים השלם ח"ב פרשת בא עמ' ק"ל).

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעַרְיִנוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נִלְךְ" (י', ט)

עיקר החינוך - אצל הילדים

פשט הפסוק הוא שמשה רבינו משיב לפרעה "בנערינו ובזקננו נלך". כלומר, יש לנו צורך להוליך גם את הנערים, כיון שהם צריכים ללמוד תורה, ועל ידי כח התורה שבפיהם, הם יעשו עבודה גדולה מאוד לברר ולתקן את ניצוצי הקדושה בשביל השכינה, לקרב את הגאולה.

מדוע הוקדמו הנערים לזקנים בפסוק

והנה הטעם שהקדים את הנערים לזקנים, באמרו "בנערינו ובזקננו", למרות שעיקר צורך הזביחה שייך בזקנים ולא בנערים? אלא אמרו רבותינו ז"ל, שאילולי היה השם יתברך מוציא את ישראל ממצרים, היו קרובים ליכנס בחמשים שערי טומאה, ולכן הקדים משה את הנערים, להודיע שעיקר הגאולה שייכת להם, כדי שלא ישמאו בסטרא אחרא בהיותם בארץ מצרים מקום המלא כשפים וסטרא אחרא רחמנא ליצלן.

ועוד נראה לפרש בסיעתא דשמיא, שפרעה אמר "מי ומי ההולכים", ובזה רמז שאינו חפץ לשלוח את כולם, אלא רק את האנשים והזקנים. לכן השיב לו משה רבינו ע"ה "בנערינו ובזקננו נלך", כשהוא מקדים את הנערים, כדי להדגיש את רוב חשיבותם, ושאונו חייבים לקחת אותם לעבודתו יתעלה.

בעלי המוסר דרשו על הפסוק "בנערינו ובזקננו נלך", שאם האדם לוקח עמו את ימי "הנערות", שהולך בהם בדרך ה', ומשתדל ומתאמץ בעבודתו יתברך, אזי גם לעת "זקנה" הוא "ילך" ויתקדם בעבודת ה'.

בדומה לדרך זו יש לפרש את הפסוק הנאמר לעיל (שמות ח, כג) דרך שלשת ימים נלך, כי ישנם ג' ימים, יום אחד הוא העולם הזה, יום שני הוא לימות המשיח, והיום השלישי הוא חיי העולם הבא. ואם האדם מנצל את היום האחד הראשון, שהוא כאמור כאן בעולם הזה, ולומד בתורה הקדושה ומברר את ניצוצי הקדושה ועושה הכל לשם שמים, אז זוכה לשני הימים הנוספים, שהם ימות המשיח והעולם הבא. ומאידך אמרו חז"ל (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה) "אם תעזבני יום", שהוא העולם הזה, "יומיים אעזבך", שהם ימות המשיח והעולם הבא.

"וַיַּעַל הָאֲרֶבֶה עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם" (י, יד)

הארבה במצרים היה זן מיוחד במינו

במדרש הגדול (פרשת בא אות י"ז) ישנם דברי פלא אודות סוג הארבה שהופיע במכת ארבה, וזה לשונו: אמר רבי נחמיה, ארבעה עשר דברים נאמרו בארבה, פיו [של הארבה היה] סתום, שאלמלא פיו סתום, אין בריה יכולה לעמוד לפניו. רוקו ממית ומיבש, שנאמר (לקמן פסוק יז) ויסר מעלי רק את המות הזה. שניו שני ברזל. קרניו דומות לקרני השור. כפיו דומות לכף האריה. עיניו דומות לסלעם. כנפיו דומות לכנפי הנשר. צווארו דומה לצוואר הסוס. לבו דומה ללב האדם. גבו דומה לגב הנחש. ירכותיו דומות לירכתי גמל. שוקיו דומין למסר. לבושו דומה לסרק. וכתוב "חיל" על לבו, מפני שהוא חילו של מקום, שנאמר (יואל ב, כה) חילי הגדול אשר שלחתי בכם. עד כאן.

והנה על פי דברי המדרש, יובנו דברי המהרי"ל דיסקין בספרו על התורה במכת ערוב (לעיל ה, יח), שכתב לדייק ממה שנאמר שם "והפלתו ביום ההוא את ארץ גושן", ומזה משמע שכל מכה היתה בריאה חדשה שנבראה במיוחד לצורך המכה. (אוצר פלאות התורה).

"וַיַּעַל הָאֲרֶבֶה עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם" (י, יד)

לארבה אין שר עליון שולט

רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו תפארת יהונתן (בפרשתנו) כותב, איתא במדרש על הפסוק (משלי ל, כז) "מלך אין לארבה", ולכך שלח עליהם ארבה. עד כאן. נראה כוונת המדרש, שבתחילה היו אומרים המצרים, שכל מעשיו של משה המה מעשה כשפים. אך היות והכישוף הוא שמשביעים את השר של מעלה. ובהיות "ומלך אין לארבה", דהיינו שאין לארבה שר למעלה במזל, הרי זה יורה בוודאות שלא מעשה כשפים עושה משה. ובזה תתורץ קושיית העולם, למה לא עשו כן גם החרטומים בלהטיהם להביא את הארבה? ובזה מיושב הדברים, שזה מכיון שלא היו יכולים להשביע את השר, מפני שאין מלך לארבה למעלה.

"וַיַּעַל הָאֲרֶבֶה עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם" (י, יד)

מכת הארבה שהיתה בימי האור החיים הק'

רבינו חיים בן עטר זי"ע בעל האור החיים הקדוש, כותב בספרו פרי תואר (סימן פה), שכשהיה גר במרוקו, היתה מכת ארבה על הארץ, והיו אנשי עירו מורים היתר לעצמם לאכול מהם

[כפי שהיתה בידם מסורת], והוכיחם והזהירם שעל פי הסימנים המובאים בפוסקים, מין ארבה זה אסור באכילה. והיה שם יהודי אחד שלא שת לבו לאזהרת האור החיים הקדוש, ובאותו הלילה שאכל מהם, הראו לו בחלום שהוא אוכל שקצים ורמשים ונבהל, ולאחר מכן אמרו לו בחלום שזה הארבה שאכל בו ביום.

מסיים שם הפרי תואר, שהצדיק השם יתברך את דבריו, וגדול הנס האחרון שעשה ה', שתמיד היה רגיל מין ארבה זה לבוא בכל שנתיים או שלש, ומשעה שפירסם את האיסור, וחכמי העיר הטו אזנם ואסרום כדבריו, לא נראו עוד במערב הארבה למעלה מעשרים שנה.

הארבה שגירש האר"י ל בכת מצות הצדקה

בספר קב הישר (פרק ט') הביא מעשה נורא בענין גודל זכות מצות הצדקה, וזה לשונו, מצינו בכתבי האר"י ז"ל וזה לשונו, פעם אחת ישב האר"י עם תלמידיו בשדה, ובאותה שדה היה קבור הנביא הושע בן בארי, ודרש האר"י ז"ל סתרי תורה. באמצע הדרשה אמר האר"י ז"ל, למען השם, מהרו וקבצו מכם צדקה, ונשלח ליד עני אחד שיושב סמוך אצלנו ודר במקום פלוני, ושמו ר' יעקב אלטרו"ץ, שהוא יושב ובוכה וקורא תגר כלפי מעלה על ענינותו, וקולו הולך למעלה ובוקע את כל הרקיעים, ונכנס לפני ולפנים, והקדוש ברוך הוא מלא חימה על כל העיר כולה בעבורו שאינן מרחמים עליו. ועתה אני שומע הכרוז יוצא בכל הרקיעים בגזירת עירין פתגמין, שיבא ארבה כבד על כל סביבות צפת, ויאכלו את כל התבואה, מגדיש ועד קמה ועד כרם זית. לכן מהרו ושלחו לו צדקה, אולי נוכל לבטל את הגזירה בעזרת האל. תיכף ומיד נתן כל אחד ואחד כנדבת לבו, ולקח האר"י ז"ל את המעות, ונתנם ליד תלמידו רבי יצחק הכהן, וצוה עליו שימהר לילך לבית ר' יעקב אלטרו"ץ ליתנם לו. וכן עשה ר' יצחק הכהן, הלך במהירות ובזריזות לבית ר' יעקב אלטרו"ץ, ומצא אותו בוכה ומתחנן לפני פתח ביתו. אמר לו רבי יצחק, למה אדוני בוכה? השיב לו ר' יעקב הנ"ל, שנשברה לו חבית של מים, ואין לו שום פרוטה ליקח אחרת תמורתה, ואינו יודע מה לעשות מרוב הצער של דלות ועניות. מיד נתן לו ר' יצחק הכהן אותן המעות, ושמח שמחה גדולה ובירך אותו. כשחזר ר' יצחק הכהן אצל רבו האר"י ז"ל, אמר האר"י ז"ל, נתבטלה הגזירה ואין חשש בה עוד. בעודם מדברים, התחיל לנשב רוח גדול מאד שנשא הארבה עד אין מספר, ונבהלו התלמידים, והשיב להם האר"י ז"ל, אל תיראו שכבר בטלה הגזירה. וכך היה, שכל הארבה היו פורחים לים הגדול, ושם נטבעו, ולא נשאר במדינה עד אחד. וסיים הרב קב הישר, מכאן אזהרה גדולה לכל בני ישראל, שיתנו השגחה

גדולה על עניים ואביונים, אשר נקראין "מאנין תבירין" [כלים שבורים], והקדוש ברוך הוא מדוריה תדיר לגבייהו [דירתו תמיד בהם] ושורה בתוכם. עד כאן לשונו.

השמיטה ומכת הארבה

בהקשר לזה יש להוסיף כמה הארבה הוא שליח נאמן של הקב"ה ועושה את דברו. בשנת תשי"ח היתה שנת ערב שמיטה. ביישוב קוממיות, השומר על הלכה קלה כבחמורה, הקיץ של ערב שמיטה, דומה ליום שישי אחר חצות, עובדים בקדחתנות, חורשים, זורעים, מכינים בור תחמיץ, שבו ישמר האוכל לבהמות ועוד ועוד, והכל צריך להיות מוכן מבעוד מועד, שכאשר קדושת שביעית תשי"ט, תפרוס כנפי קדושתה על פני כל ארץ ישראל, תהיה קוממיות מוכנה ל"שבת הארץ".

והנה התבואה למאכל בהמות שנזרעה בערב שביעית, גדלה והצליחה יפה, ובעוד ימים אחדים עתידים לקצור אותה, כדי להאכילה לבהמות בשנת השמיטה בקדושת שביעית כראוי. אולם באותם ימים הופיעו נחילי ארבה מכיוון מצרים, שהתפשטו על פני כל הנגב. באחד הבקרים התדפקו תושבי קוממיות על דלת ביתו של הרב, וסיפרו בהתרגשות שהארבה מתקרב הלום, ונשקפת סכנת כליה לכל היבול שהוכן במאמץ כה רב. הרב, שכל אנשי הכפר הכירו את אמונתו התמימה, הרגיע את החברים הנרגשים באמרו "התיצבו וראו את ישועת ה' היום". בנתיים נחילי הארבה החלו מתקרבים לאזור, ענני ארבה כיסו את שמי הנגב, והחלו לנחות על פני השדות, אולם בהגיעם לשדות קוממיות, כאילו יד נעלמת עצרה בהם, ובתוך זמן קצר פנו הנחילים לאחור, לא הגיע ארבה אחד לכל גבול קוממיות, כי ישועת ה' כהרף עין.

"וַיְהִי־כֵן ה' רִוַח יָם חֲזַק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת הָאֲרֶבֶה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָּה סוּף לֹא נִשְׂאָר אֲרֶבֶה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם" (י', יט)

הארבה נקמו נקמתם מהמצריים בים סוף

כתב הגאון רבנו שלמה קלוגר זצ"ל בספרו חכמת התורה (עמ' קמ"ד), שמה הטעם שתקע הקדוש ברוך הוא את הארבה דוקא בים סוף, נראה על פי מה שאמרו חז"ל (שמות רבה פרשה י"ג סי' ז') שהמצריים מלחו הרבה מן הארבה, ואחר כך החיה הקדוש ברוך הוא את כולם ופרחו. ולכך רצה הקדוש ברוך הוא שהארבה שנהרג על ידי המצריים, ינקמו מיד הורגיהם על שהרגום, ולכך נטלם הקדוש ברוך הוא ותקעם בים סוף, וכשבאו המצריים לים, אז נקמו גם

הארבה נקמתם מהם על שהרגו אותם, ולכך נאמר "ויתקעהו ימה סוף" דוקא, כדי שיהיו יכולים לנקום מהם אחר כך כאוות נפשם.

"לֹא נִשְׂאָר אַרְבֵּה אֶחָד בְּכָל גְבוּל מִצְרַיִם" (י, יט)

הארבה אינו מפסיד את יכול מצרים עד היום

דבר פלא כתב הרמב"ן (י, יד) בשם רבינו חננאל ז"ל, וכ"כ רבינו בחיי (י, יט), שתפילת משה רבינו ע"ה וסר הערוב מפרעה מעבדיו ומעמו, עומדת למצרים עד היום, ואין ארבה מפסיד היכול בכל ארץ מצרים. ואף אם יפול ארבה בארץ ישראל ויכנס בגבול מצרים, לא יאכל מיבולה של ארץ מצרים, וזה דבר ידוע. וסיים רבינו חננאל ז"ל, בא וראה, כי בצפרדע אמר (לעיל ה, ה) "רק ביאור תשארנה", ולפיכך נשאר בו צפרדעים עד עכשיו, אבל בארבה כתיב "לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים". ועל זה נאמר (תהלים עה, ב) "שיחו בכל נפלאותיו".

הוסיף החיד"א ז"ל בספרו צווארי שלל (הפטרה לפרשת בהר, אות ב'), שבספר מנחה בלולה כתב שקיבל, שהארבה אפילו בהיותו קרוב לארץ מצרים מטה הדרך ואינו נכנס, וכמדומה שגם ברד שמעתי שאינו עושה מעולם, וזהו עד היום הזה. (הובא בס' אוצר פלאות התורה).

"גֵרֶשׁ יִגְרֶשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה" (יא, א)

גר"ש גי' דצ"ך עד"ש באח"ב

כתב הרב חיד"א בס' נחל קדומים (פרשת בא אות א', פסקא ט) ש"גרש" בגימטריא עם שני כוללים עולה דצ"ך עד"ש באח"ב, דהיינו שפרעה יגרש אתכם כאשר יושלם "גרש", הם כל עשרת המכות.

והוסיף עוד בשם הקדוש רבנו שלמה אסתרוק שביאר את דברי רבי יהודה (כהגדה) שנתן סימן ל'י' מכות, דצ"ך עד"ש באח"ב, היינו שתכלית הסימן בחלוקת המכות בסדר הנ"ל היא להורות, שהמכות באו בהדרגה, בתחילה הגיעו מכות דצ"ך, שהם היו עיניו בגופם של המצרים בלא סכנת גופם. ובשלב הבא הגיעו מכות עד"ש, שהם היו מכות מסוכנות. ובשלב האחרון באו מכות באח"ב, שהם היו מכות המגיעות עד מוות, כי הברד והארבה השחיתו את כל היכול והמאכל, ונידונו המצרים למות ברעב. ובמכת חושך, לא יכלו להשיב רוחם ג' ימים. ובמכת בכורות אין בית אשר אין שם מת. (וע"ע בספרו מה שהאריך בזה).

”דָּבַר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאָשָׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב” (יא, ב)

וכי ה' אינו מחוייב לקיים את דברו?

כתב רש"י (כאן, ומקורו מברכות ט.) **”דבר נא”**, והכלל הוא שאין **”נא”** אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירים על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם, **”ועבדום וענו אותם”** קיים בהם, **”ואחרי כן יצאו ברכוש גדול”** לא קיים בהם. עד כאן דבריו. דהיינו ה' מבקש בלשון בקשה ממושה, שיאמר לעם ישראל שישאלו מהמצרים כלי כסף וזהב, כדי שלא יתלונן אברהם אבינו, מדוע את צער הגלות שהבטיח ה', קיים במלואו, ואילו את הבטחתו שיצאו ברכוש גדול לא קיים.

אולם דבר זה קשה עד מאוד, הלא בכדי שישאלו כלי כסף וכלי זהב, אין צורך להשתמש בלשון בקשה, שהרי עם ישראל יעשו כן בשמחה ובטוב לבב?

עוד קשה, וכי רק משום שלא יאמר אותו צדיק **”ואחרי כן יצאו ברכוש גדול”** לא קיים בהם, לכן ה' צריך לקיים את הבטחתו, והלא משום עצם הבטחתו שיצאו ברכוש גדול, צריך הבורא לקיים את דבריו?

המגיד מדובנא מבאר את זה בס' אהל יעקב (פרשת בא) ע"פ משל לשני מלכים, שהיו במלחמה זה עם זה זמן רב, והיו נופלים חללים רבים משני הצדדים, ולא הגיעו לידי הכרעה, וכך נמשך הדבר שנים רבות. יום אחד הסכימו ביניהם, חבל שימותו עוד ועוד, ולכן כל מלך יביא גיבור משלו, ויחפרו בור עמוק ויעמידו אותם במרחק מאה מטר מהבור, והגיבור שיצליח להשליך את השני לתוך הבור, הוא יהא המנצח עבור מלכו, ועל המלך השני לקבל את מרותו. ביום המיועד התאספו עם רב לראות מי ינצח ובוהו תוכרע המלחמה. והנה הגיבור של המלך האחד, ידע בוודאות שהוא יגבר על רעו, אך חשב, למה אטרח ואבזבז את כוחי לסחוב את הגיבור השני לבור, אתן לו לסחוב אותי עד קרוב לבור, וכשנגיע לשם, ויכלו כוחותיו, אתנפל עליו ואזרוק אותו לתוכו.

וכך היה, כשניתנה האות להתחלת המאבק, בא הגיבור של המלך השני, התגבר עליו והגביהו והחל סחב אותו לבור. באותו הזמן המלך שלו היה בצער רב, וליבו נשבר בקרבו לראות שהנה הולכים לנצח אותו, והוא ועמו יהיו עבדים. אבל כשהגיעו קרוב לבור, השתחרר הגיבור מאחיזתו, והתנפל על יריבו, וברגע קט הפיל אותו לבור והרגו, והוכרעה המלחמה לטובת מלכו, שהוא המנצח.

לאחר מכן שאל המלך את הגיבור, כיצד נתת לי כל כך להצטער בזה שהתרת לו לסחוב אותך עד הבור, וכמעט קיבלתי שבץ בחושי שנגזר עלי להפסיד במלחמה? ענה הגיבור, לא רציתי לטרוח סתם ולבזבז את כוחותי להביא אותו עד הבור, אלא שמרתי את כוחי לאחר כך, כדי שאוכל להתגבר עליו ולזרוק אותו לשם. אמר לו המלך בכל זאת, בשבילי, היה כדאי שלא היית עושה כך, ולא הייתי מצטער.

והנמשל הוא, שאכן בוודאי שהקדוש ברוך הוא יקיים את הבטחתו "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", משום שמוצא שפתיו ישמור, אולם ה' רצה להקל על ישראל, שהמצרים ישאו אתם את כל הכסף והזהב עד ים סוף, שהוא מהלך שבעת ימים מארץ מצרים, הן חבל שישאל יטרחו לשאת את המשא הכבד, ועדיף שהמצרים, הם שיביאו להם את כל הכסף והזהב אתם עד הים, ושם הוא ינתן לישראל. גם כיון שבזית הים היתה פי כמה וכמה מהכלים ששאלו מהמצריים (עיין שיר השירים רבה פרשה א' סי' י"א), הרי שדי בבזית הים כדי לקיים את הבטחתו יתעלה, ואין צריך להטריח את ישראל גם לשאול איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה.

אבל בשביל אברהם, שלא יהא לו צער כל הדרך מיציאת מצרים עד ים סוף, כשיראה את בני ישראל יוצאים, ויקשה לו היכן "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" שהובטח לו? לכן כדי שלא יצטער אותו צדיק כל אותו הזמן, אמר ה' "דבר נא באזני העם", "נא" בלשון בקשה "וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב", שאף על פי שלבסוף בוודאי יגיע להם כל הכסף והזהב של המצרים, כאשר הבטחתי, אבל בשביל אברהם שלא יצטער בינתיים, בבקשה מכך "וישאלו איש מאת רעהו" כבר כעת ישאלו מן המצרים.

עיקר הרכוש הגדול היא התורה

ביאור נוסף ביישוב הקושיות הנזכרות, הכוונה בהבטחת הקדוש ברוך הוא לאברהם "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", היתה לתורה, שהיא הרכוש היקר והאמיתי שבעולם, שאותה יקבלו ביציאתם ממצרים בבואם להר סיני. אלא כדי שבנתיים לא יאמר אותו צדיק היכן הרכוש הגדול שהובטח לבני, שהרי עדיין לא הגיעו למעמד הר סיני, ועדיין לא קיבלו את התורה, ואברהם אבינו אינו רואה את הרכוש המובטח. לכן אמר ה' "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב", שיקויים תחילה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" כפשוטו, ולאחר מכן, בבואם תחת ההר, גם יקויים הדבר כמדרשו.

בדרך דומה, אמרו לבאר את הדבר במשל, לנער שעבד אצל בעל הבית, ובסיום מלאכתו שילם בעל הבית את שכרו במטבע קצת ישן העובר לסוחר. והנער לא רצה לקבל ממנו את המטבע מפני יושנו. הלך בעל הבית אצל אבי הנער ואמר לו, אני רוצה לשלם לכן שלך במטבע הזה והמטבע הוא טוב, ומה בכך שהוא קצת ישן, והוא מסרב. השיב לו אבי הנער, אתה צודק, למטבע זה יש את כל השווי שלו, ואם היית בא לשלם לי בו, הייתי נוטלו בשמחה, אבל בני הוא נער, ואינו מבין כל כך, והוא רוצה לקבל מטבע שנראית חדשה ונוצצת.

כך גם כאן אצל בני ישראל, הרכוש הגדול שהבטיח להם הקדוש ברוך הוא היא התורה, שהיא יקרה מפנינים, ושום דבר לא ישווה לה, ולא יחשב לעומתה, אבל כיון שישראל עכשיו קודם מתן תורה היו בבחינת "נער" ועדיין אינם מבינים את חשיבות התורה הקדושה, ואברהם אבינו יראה שעדיין אין להם את השמחה והאושר על הרכוש הגדול הזה. לכן בקש ה' גם שישאלו "איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב".

הכסף והזהב ששאלו ממצרים היה לצורך בניית המשכן וכליו

שאלה נוספת העולה מלימוד דברי רש"י, כיצד יתכן שאברהם אבינו יתרעם על השם יתברך, שאת הצרות שהבטיח קיים, ואילו את הטוב שהבטיח לא קיים, ולא יתכן כזאת על אברהם אבינו?

ונראה בסיעתא דשמיא ליישב, בהקדים את דברי המפרשים (המלבי"ם ריש וישלח, ובמדבר יג, טז בשם פרקי דר"א), שהשנים שנחסרו מתוך ארבע מאות שנה של גזירת השיעבוד, השם יתברך השלים אותן בעבור שהיה עמנו בגלות. ומעתה כיון שגם ה' היה בגזירת הגלות, הרי שגם הוא יהיה בגזירת, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", וצריך להבין רכוש השם יתברך מהו?

וביישוב כל הקושיות הנזכרות יעלו יחדיו דברי רש"י ז"ל, שכתב "שלא יאמר אותו צדיק", הנה כתב "צדיק" סתם, ולא הזכיר מי הוא הצדיק, והכוונה היא להשם יתברך, ועבדום ועינו אותם קיים בו, שהיה עמנו בגלות, דכתיב בכל צרתם לו צר, הרי שנתקיים בו השיעבוד, אבל "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", לא נתקיים בהשם יתברך. ולכן צוה להם שישאלו כלי כסף וכלי זהב, ועל ידי זה יבנו את המשכן. וזהו רכוש השם יתברך, בשכר שהיה עמנו בגלות מצרים.

וא"כ כמו שהוציא וגאל את אבותינו ממצרים, כן יעשה למען שכינתו ויגאלנו גאולת עולם, אמן כן יהי רצון.

"מֵאֵת רְעוּתָהּ כָּלִי כֶסֶף וְכֻלֵּי זָהָב וַיִּתֵּן ה'" (יא, ב-ג)

הכלי כסף וכלי זהב היו מכריזים את מקומם

כשהיה המצרי כופר שאין לו כלי כסף וכלי זהב, היה החפץ מכריז וקורא ממקום שהיה שם ואומר "אני כאן". וזו סמיכות הפסוק "כלי כסף וכלי זהב ויתן ה'", ההשאלה היתה על ידי "ויתן השם", כי הקדוש ברוך הוא הראה להם איפה הכלי, על ידי צעקת הכלי אני כאן. (בעלי התוספות, הובאו בתוספות השלם כאן אות י"ד).

"וְהִיְתָה צְעָקָה גְדוֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמְהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמְהוּ לֹא תִסָּף" (יא,

1)

צעקה בכל מצרים גם למי שאין קרובים בכורות

במדרש הגדול (על פסוקנו) דרשו חז"ל, שבשעה שאמר משה "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים", יצאה זקנה אחת לקראתו, ואמרה לו, נביא של שקר אתה, זקנה שאין לה לא אב ולא אם, לא אח ולא אחות, לא בן ולא בת, על מי תצעק? [פירוש: שטענה הזקנה המצרית למשה, נבואתך שתהיה במכת בכורות צעקה בכל מצרים, הינה שקר, היות ואני זקנה ללא שום קרובים, ואם כן לי לא תהיה צעקה, כי אין לי קרובים שימותו במכת בכורות] אמר לה, העבודה תקדים צעקתך לצעקתם. אמרו, בן אחד היה לה [בעבר] ומת, ועשתה [כדי לזכרו, באהבתה אותו] דיוקן בדמות בנה, ובכל יום אחרי שאוכל ושותה היתה מרקדת לפניו. באותו לילה באו הכלבים ושמטוהו, והיתה בוכה ומיללת עליו. לקיים מה שנאמר, והיתה צעקה גדולה "בכל" ארץ מצרים. עד כאן לשון המדרש.

"וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרֵץ כָּלֵב לְשֹׁנוּ לְמַאִישׁ וְעַד בְּהֵמָה" (יא, ז)

גם הכלבים הטבעיים וגם שנעשו בכישוף לא חרצו לשונם

מה הפירוש "למאיש ועד בהמה"? אומר הילקוט מעם לועז, כידוע לפרעה היו שלשה יועצים, יתרו, בלעם, ואיוב (שמות רבה פרשה א' סי' ט'), בלעם יעץ להקיף את כל ארץ מצרים בכלבים מכושפים, שעשו מצרים כלבים של זהב בכשפים, ועל ידי כך מובטח שמצרים תהיה סגורה ומסוגרת, וישראל לא יוכלו לברוח ממצרים. ועל זה נאמר, "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו למאיש", "למאיש", היינו שאפילו הכלבים שנעשו על ידי "איש" בכישוף, לא יחרצו לשונם, "ועד בהמה", וגם הכלבים שנעשו על ידי הבהמה, היינו כלבים שנולדו באופן טבעי, גם הם לא יחרצו לשונם. וכל זאת "למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל".

השותק בשמיעת דבר אסור, גם נענש

ובבואנו הלום הנה אמרה הגמרא (סוטה יא.) בלעם שיעץ, נהרג בחרב. איוב ששתק, לקה ובאו עליו יסורים. יתרו שברח, זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית. עד כאן. והרי זה מוסר גדול, כשאדם שומע דבר לא טוב, קל וחומר דבר אסור, כמו ליצנות ולשון הרע וכדו', לא יגיד האדם אל ליבו, שלום עליך נפשי, היות ואני לא אמרתי כלום. כי כיון ששותק ושמה במה ששומע ואינו מוחה, גם הוא נתפס עליהם, ויקבל את עונשו כמותם. כמו שראינו כאן באיוב, שאף ששתק בכל זאת לקה.

אף שהכלבים צועקים כשמלאך המות בעיר כאן שתקו

והנה עשה כאן הקדוש ברוך הוא נס נוסף, היות ובדרך הטבע כשמלאך המוות בעיר, כלבים צועקים, וכמו שכתוב בגמרא (ב"ק ס:), ואילו כאן, אף שמלאך המוות בעיר, במכת בכורות, בכל זאת "לא יחרץ כלב לשונו".

מדוע הכלבים צוחקים כאשר רואים את אליהו הנביא

מאידיך מכואר שם בגמ' (ב"ק ס:) שכשרואין הכלבים את אליהו הנביא, הם צוחקים. וסיבת הדבר היא מפני שאליהו נתן לכלבים לאכול את נבילות ארבע מאות נביאי הבעל ששחט בכרמל, ובגלל זה סבורים הכלבים בכל פעם שרואים אותו, שמא הוא מביא להם שוב איזו נבלה. (ליקוטים מפרדס שרים, ח"א ערך אליהו הנביא עמ' שכ"ב).

מפני מה זכו הכלבים לזמר לפני הקדוש ברוך הוא

בסוף פרק שירה שנינו, רבי ישעיה תלמידו של רבי חנינא בן דוסא התענה פ"ה תעניות, אמר, כלבים שכתוב בהם (ישעיה נו, יא) והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה, יזכו לומר שירה! [התענה פ"ה תעניות, לעמוד על הסוד, כיצד יתכן שהכלבים שהם עזי נפש, זוכים לומר שירה] ענה לו מלאך מן השמים ואמר לו, ישעיה, עד מתי אתה מתענה על זה, שלחוני מן השמים לזקק אליך להגיד לך, במה זכו הכלבים לומר שירה, לפי שכתוב בהם, ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו. ולא עוד אלא שזכו שיעבדו עורות מצואתם, וכותבים בהם תפילין ומזוזות וספרי תורה, על כן זכו לומר שירה. ולענין שאלה ששאלת, חזור לאחורייך, ואל תוסף בדבר הזה עוד, כמו שכתוב (משלי כא, כג) "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו". עד כאן.

”וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרֵץ בְּלִבְךָ לְשֵׁנוּ לְמֵאִישׁ וְעַד בְּהֵמָה” (יא, ז)

סגולה לפרנסה

פעם בא יהודי לרבו ואמר, ברוך השם אני חרוץ בעבודה, אבל אני זקוק לברכה כדי להצליח בעסקי. אמר לו הרב, תתנהג במקח וממכר שלך באמת, שפיך ולבך יהיו שווים, וכך תצליח. וזה שנאמר ”ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו”, ”כלב לשונו”, רמז ל”לב” ול”לשונו”, דהיינו אם הלב והלשון שווים, ”לא יחרץ”, אזי אין צורך להיות חרוצים כדי להצליח. (מו”ר ר”י מועלם זצוק”ל).

”הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה” (יב, ב)

כשהיו מעברים את השנה היו שומעים בת קול מן השמים

שנינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק ה') בשלשה מעברין, רבי אלעזר אומר בעשרה, שנאמר (תהלים פב, א) אלהים נצב בעדת אל. ואם נתמעטו, מביאין ספר תורה ופורשין אותו לפניהם, ונעשין כמין גורן עגולה, ויושבין גדול לפי גדלו וקטן לפי קטנו, ונותנין פניהם למטה לארץ, ופורשין את כפיהן לאביהם שבשמים, וראש הישיבה מזכיר את השם, ושומעין בת קול שצווחת ואומרת בלשון הזה ”ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר, החודש הזה לכם”, ומעון הדור אינם שומעין כלום, אלא כביכול אינו יכול לשכן שכניה ביניהם. ואשריהם העומדים במקום ההוא בשעה ההיא, שנאמר (תהלים פט, טז) ”אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון”, באור פניו של הקדוש ברוך הוא, הן מהלכין. עד כאן לשונו.

”הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה” (יב, ב)

קידוש החודש מצוה ראשונה וסיבת חשיבותה

מצות קידוש החודש, היא המצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל לקראת לידתם וקריאתם בשם ”עם” ביציאתם ממצרים, מפני שמצוה זו ”החודש הזה לכם”, שניתנה ביציאת מצרים, מהווה נקודת ציון מרכזית, עליה סובב כל ענין השכינה, התורה ועם ישראל, מפני שהיא מציינת את לידתו של עם ישראל. וזו הסיבה שהיתה התורה צריכה להתחיל מהחודש הזה לכם [אלא שבגלל ”כח מעשיו הגיד לעמו”, פתחה התורה בפרשת בראשית, בבריאת העולם, ככתוב בתנחומא ישן (בראשית י”א) הובא ברש”י הראשון על התורה] כיון שאז מתחיל להתייסד הקשר שבין קודשא בריך הוא לשכינתיה, שהוא כל עניינה של התורה, כי היא חיינו ואורך ימינו, ובהם נהגה יומם ולילה. ולולא התורה אין חיות לעם ישראל.

והיינו מפני שתחילת התחדשות הלבנה היתה ביציאת מצרים שהיא תחילת תיקון השכינה, כי על ידי חטא אדם הראשון, נפגמה נשמתו, ונפגמו כל הנשמות שהיו כלולות בו, והחלו להתקן בדור המבול, בדור הפלגה ובדור סדום, וסימנם אמס"ה, ראשי תיבות אנוש מבול סדום הפלגה (וכמו שהאריכו המקובלים), ובמצרים התחילה להראות בחינת הזהב שבהם, וביציאת מצרים, נתקנו אלו הנשמות, והיו ראויות לקבלת התורה, והיה העולם מתוקן והשכינה ראויה ליחוד. ולכך לרוב חשיבותה, היה צריך לפתוח בה את התורה. ולכך מצות קידוש החודש היא המצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל, שכאמור היא מהווה את נקודת הראשית של התורה.

גם קידוש החודש היא יסוד לכל קדשי ישראל, כי על ידיה נקבעים חגי ישראל, ואילו לא היו לנו מועדים ומצוותיהם וקדושתם, לא הובדלנו משום אומה ולשון, לכן ניתנה לישראל מצות קידוש החודש קודם כל המצוות.

על ידי מצוה זו כל המצוות מתקדשות

כתב המאור ושמש (כאן) החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשי תיבות הפסוק עולים בגימטריא רמ"ח, וסופי תיבות הפסוק החודש הזה לכם הוא "משה", כי זו המצוה הראשונה שמשוה קיבל למסור לנו, והיא שקולה כרמ"ח מצוות עשה, ויש לה את הכח של כל רמ"ח מצוות עשה. ואם אנחנו מקדשים מצוה זאת כראוי, אז כל המצוות שלנו מתקדשות. וכמו שתרגם הירושלמי (בראשית א, א) "בראשית ברא אלוקים", "בחכמה" ברא ה'. והנה חכמ"ה במילוי אותיות נכתבת כך: ח"ת כ"ף מ"ם ה"י, ועולה בגימטריא תרי"ג. ואם כן במילה הראשונה של התורה, כבר מונח השורש של כל התורה כולה, והיא שורש הבריאה בקדושה. וכך גם כאן, מצוה ראשונה זו, כוללת את כל המצוות שנצטוו לאחריה.

נס ופלא שאירע בזכות מצות ברכת הלבנה

באליה רבה (או"ח סימן תר"ב ס"ק ד' ומובא גם בבאר היטב שם ס"ק ד') מובא מעשה נורא, ביהודי שניצל מידי הרוצחים בשכר מצות קידוש לבנה. ומעשה שהיה כך היה: יהודי אחד פגעו בו שודדים בלילה ורצו להרגו. ביקש מהם שיניחו לו לעשות מצוה אחת קודם שיהרגוהו. והניחוהו עשות זאת. הלבנה היתה אז בחידושה, ובירך בפניהם בכוונה גדולה, וכאשר הגיע לומר "כשם שאני מרקד כנגדך ואיני יכול ליגע בך" וכו', דילג וקפץ ג' פעמים כנהוג, ונעשה לו נס, ונשבה רוח חזקה עד מאוד ונשאתו למרחקים וניצל מהם.

"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשִׁים חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (יב, ב)

מציאות העולם נחלקת לשנים מבריאת העולם עד יציאת מצרים, ומציאת מצרים עד ימות המשיח

נקודה זו בפסוק, מחלקת את המציאות כולה לשנים: מבריאת העולם עד יציאת מצרים, ומציאת מצרים עד ימות המשיח. ולכן בקידוש ליל שבת אנו מזכירים את תחילתן של שני יסודות אלו, "זכר למעשה בראשית", ו"זכר ליציאת מצרים". וזו הסיבה שמצוות רבות שנצטוו ישראל, נעשות "זכר ליציאת מצרים". אולם זכרון זה ימשך רק עד ימות המשיח. כי אז יפסיקו לומר "זכר ליציאת מצרים", מטעם שהגאולה הראשונה תהיה טפלה לגאולה האחרונה, כנאמר (ירמיהו טז, יד) "ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדיחם שמה".

כאשר הקדוש ברוך הוא ברא את העולם, המציאות כולה היא אוצרותיו, דהיינו השמש, הירח הכוכבים, הרקיע וכו', ומה שלמטה מהרקיע. אך התכלית שלשמה ברא הקדוש ברוך הוא את כל העולם, היא בשביל ישראל. וכדברי המדרש רבה (פרשה א' סי' א') כל העולם לא נברא אלא "בראשית", בשביל התורה שנקראת (משלי ח, כב) "ראשית דרכו", ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב, ג) "ראשית תבואתו". ויציאת מצרים היא ה"תכלית" של בריאת העולם, שכך דרשו חכמינו (שבת פח). על היום האחרון של בריאת העולם שנאמר בסמיכות לו (בראשית א, לא) "יום הששי", ללמד שכולם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששיון בסיון המוכן למתן תורה. עד כאן. ומתן תורה בהר סיני, הוא המשך ישיר למצות החודש שניתנה כבר במצרים, כי בו באה לידי השלמתה תכלית כל בריאת העולמות.

זכך דורשים רבותינו במדרש תנחומא (בראשית א'), את הפסוק (בראשית א, לא) "יום הששי", ה' יתירה למה ליי? מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים את התורה, מוטב, ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתוהו ובהו. הנה שקבלת התורה מעמידה ומקיימת את כל העולם, ובלעדיה, אין תכלית לבריאה. ואילו ישראל לא היו מקבלים את התורה, העולם היה רק אמצעי ללא תכליתו.

ונמצא מבואר, שכל העולם הזה על כל חלקיו, השמש, הירח, הכוכבים, הארץ, וכל פמליא של מעלה וכו', כולם מתקיימים רק בשביל שישאל יצאו ממצרים. ולכן כאשר "נולדו" ישראל ביציאת מצרים, נתן להם הקדוש ברוך הוא את כל אוצרותיו במצות "החודש הזה לכם".

קשר ישראל עם הבורא ביציאת מצרים כאירוסין וכימות המשיח כנישואין

ביציאת מצרים כנסת ישראל קיבלה את תכונותיה של הלבנה, ולכן נצטוו בקידוש החודש, לפי שמיציאת מצרים עד ימות המשיח, עלינו לעבור תהליך ארוך ומסובך הדומה למהלך הלבנה, והוא להוליד את דמותנו מחדש ללא הרף, ולנוע במעגליות של אור וחושך. דהיינו מחד, גם כאשר נראה כי החושך הוא מוחלט, דוקא מתוך החושך מתחיל האור להאיר ולצמוח מחדש. הקדוש ברוך הוא "השוכן אתם בתוך טומאותם", הוא שנותן לנו בכל פעם מחדש את הכוח להתחדש ולהאיר מתוך החושך, כמו הלבנה. ומאידך, גם כאשר נראית הלבנה במילואה ואורה שלם, שוב חוזר ויורד אורה, ושוב עלינו להתחיל מחדש במאבק עם המציאות.

לעומת יציאת מצרים בה קיבלנו רק את הלבנה, הנה בימות המשיח נקבל את המתנה הגדולה מכל, עד שכל המתנות שנתן לנו הקדוש ברוך הוא ביציאת מצרים, נחשבות מתנות מועטות, כמתנות אירוסין בלבד, לעומת המתנות שיתנו לנו לעתיד לבוא, שהן כמתנות נישואין. העולמות שנתן לנו ה' יתברך, אינן משתוות כלל בערכן של המתנות האמיתיות שעתיד הקדוש ברוך הוא לתת לנו לעתיד לבוא. וכמו שהקשר שבין ארוס לארוסתו בזמן האירוסין, אינו דומה לקשר שבעת הנישואין. כן אינה דומה כלל הדבקות העליונה שתתגלה לעתיד בימות המשיח בעת הנישואין. וכמו שהארוסה מקבלת מהארוס מעט מתנות, פרחים, תכשיטים, וטבעת. ולעומת זאת הנשואה, מקבלת בית שלם, מלא בצידוד ורהיטים, והחתן כונסה לתוך ביתו, עד אשר היא עצמה נקראת בפיו "בית". ויתר על כן והוא העיקר שמקבלת הכלה בשעת הנישואין, לא את טבעת הנישואין, לא הרהיטים ולא הבית, אלא, בכך שהיא מקבלת את החתן בעצמו. כן הן המתנות העתידות לבא עלינו. יהי רצון שיגאלנו במהרה.

ההתחדשות שקבלתם היא לכם בלבד

ביציאת מצרים נעשו ישראל חדשים ככריה חדשה, משום שקיבלו על עצמם עול תורה ומצוות, וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. וזה שנאמר "החודש הזה לכם", רצונו לומר "התחדשות" זו שקבלתם עתה ביציאת מצרים, היא "שלכם" בלבד, כי החידוש של בריאת העולם הוא לכל הברואים, אבל חידוש זה, הוא רק שלכם, והוא העיקרי, והוא "לכם", בידכם לעד. וזאת משום שעתה אתם נגאלים מהגלות הראשונה גלות מצרים ומתחדשים התחדשות נפלאה, כי מקבלים עתה את המתנה החשובה ביותר והגדולה ביותר בעולם את התורה

הקדושה. וכן אחרי גלות בבל תתחדשו בחידוש נפלא, בתורה שבעל פה ותזכו לתלמוד בבלי וירושלמי. וכן אחרי גלות יון נתגלה סתרי תורה, כל הזוהר הקדוש ותורת האר"י ז"ל עץ חיים ושמונה שערים.

וגם בגלות הזאת האחרונה, יתחדש עם ישראל בחודש ניסן, כמו שכתוב (ר"ה יא.) בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל, והיא גאולת עולמים, והיא התגלות של מלך המשיח שיגלה את שער החמשים, שהוא פנימיות תורת הקבלה, ומרומז הדבר בשמו "משיח" שהוא ראשי תיבות משיח יגלה שער חמשים.

גאולת מצרים היתה ע"י משה וגאולה העתידה תהיה ע"י משה

אמרו רבותינו ז"ל (מכילתא דר"י בשלח סוף פרשה ח') כי גאולת מצרים סימן לגאולה האחרונה. ויש לרמוז זאת בפסוקנו החדש הזה לכם, סופי תיבות "משה", וג' תיבות אלו עולים בגימטריא כד"ת, שהם בגימטריא "משיח בן דוד", יען כי כל חפץ ה' הוא, בביאת המשיח, לכן במצוה הראשונה שנצטוו ישראל, כבר נרמזה הגאולה העתידה. וזהו שאמרו רבותינו ז"ל, דיציאת מצרים קודם זמנם, גרמה לשיעבוד ד' מלכיות וגלויות.

ולכן בתחילה דיבר הקב"ה לישראל באמצעות משה רבנו ע"ה ביום צוותו את בני ישראל, אמר "החדש הזה לכם", שבגימטריא "משיח בן דוד", שיבא ויגאלנו גאולה שלימה, ומראש מקדם, גדולה הבטחה שהבטיחנו הוא יתעלה. ולכך סופי תיבות "משה", דזכותו עומדת לעד, וגואל ראשון הוא גואל אחרון, ובזכותו נגאל מגלות זו. ובזה ניחא מאמר רבותינו ז"ל (ראש השנה יא.) בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל.

ואפשר עוד לרמוז שכתוב (ראה בבני יששכר כסל"ט) שכתב מאמר ב' אות כ"ה), שהגאולה העתידה תהיה בזכות התורה ומשה רבנו ע"ה, ולרמוז כל זאת נאמר, "החדש הזה לכם" בגימטריא תכ"ד, שבגימטריא "משיח בן דוד", וסופי תיבות "משה", לומר, כי הגאולה העתידה תהיה בסיבת משיח בן דוד ומשה, שבזכותם תהיה הגאולה.

יבוא ראשון ויבנה ראשון ויפרע מראשון ויבוא ראשון כחודש הראשון

אמרו חז"ל בשמות רבה (פרשה ט"ו סי' א') הקדוש ברוך הוא נקרא ראשון, שנאמר (ישעיה מד, ו), אני ראשון ואני אחרון. וציון נקרא ראשון, שנאמר (ירמיה יז, יב) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. ועשו נקרא ראשון, שנאמר (בראשית כה, כה) ויצא הראשון. ומשיח

נקרא ראשון, שנאמר (ישעיה מא, כז) ראשון לציון הנה הנם. יבא הקדוש ברוך הוא שנקרא ראשון, ויבנה בית המקדש שנקרא ראשון, ויפרע מעשו שנקרא ראשון, ויבא משיח שנקרא ראשון בחודש הראשון שנאמר, החדש הזה להם ראש חדשים וגו'. עד כאן לשון המדרש.

והנה עכשיו מצחקים עלינו אומות העולם, אבל לבסוף הקדוש ברוך הוא יביא עליהם מפלה גדולה, ויפיל את כל איראן וחבריהם. ואפילו שעכשיו הם חושבים שהם חזקים ועושים מאתנו צחוק, בסוף הם יפלו.

צחוק, מי שצוחק האחרון

הדבר יחודד על פי משל לשני עניים שהיו הולכים מעיר לעיר, האחד היה בריא וחזק ומרויח יפה, והשני היה חולה מלא ייסורים וכפוף, וגם אינו מצליח באיסוף הממון. בדרכם מעיר לעיר, היה העני החזק, מצחק על רעו ואומר, ראה כי אינך מצליח בשום דבר, ואילו אני אין מוצלח כמותי... בצערו היה משיב לו רעו, עוד יבוא יום ונראה מי יצחק אחרון... והיה מתחנן לפני השם יתברך, שיחלצו מצרותיו ויענה את משאלותיו.

לימים למלך היה רופא גדול וטוב, והגיע זמנו ונפטר מן העולם, וגם נפטר באותה העת שר צבא המלך שהיה גיבור מלחמה אין כמותו. חיפש המלך אנשים אחרים שיוכלו למלא את מקומותיהם, איש חזק הראוי להיות שר צבא, ורופא גדול שישמש כרופאו האישי.

והנה הציגו לפני המלך איש גיבור ורופא מהולל. והמלך ביקש לבחון את כשרונותיהם בפועל. ולכן ציווה על חייליו להביא מן הרחוב איש חזק כדי שילחם כנגד הגיבור, ובזה יודע אם באמת איש חיל הוא. וגם שיביאו איש בעל חולאים, כדי שירפאו הרופא, ובזאת יבחנו. את מי מצאו החיילים ברחוב? את שני העניים, את העני החזק שמו להלחם עם הגיבור, והוא הרגו באצבע הקטנה שלו. ואת העני החלש ריפא הרופא, והעמידו על רגליו ונעשה בריא...

כך עם ישראל, כעת חושבים אומות העולם, שאנחנו חלשים, אבל עוד נראה איך הקדוש ברוך הוא ירוממנו ויפיל את כולם, במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.

"הַחֶדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁוֹן חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֶדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (יב, ב)

ביטול טומאת השכחה והקלי' על ידי החודש הזה לכם

כתוב בגמרא (שבת קמז:): אמר ר' חלבו חמרא דפרוגיתא [פירש רש"י מדינה שיינה משובח], ומיא דדיומסת, קפחו עשרת השבטים [שהיו בעלי הנאה, ועסוקים בכך, ולא היו עוסקים

בתורה, ויצאו לתרבות רעה]. ר' אלעזר בן ערך אקלע להתם, אמשיך בתרייהו, אעקר תלמודיה. [הגיע לשם, ונמשך אחריהם, ונעקר תלמודו] כי הדר אתא, קם למקרי החדש הזה לכם, וקרא החרש היה לכם. [כשחזר משם וקרא בתורה, במקום לקרא החדש הזה לכם, קרא, החרש היה לכם]. בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה [בקשו חכמים רחמים עליו, וחזר תלמודו].

הסביר הרב שמשון מאוסטרופולי (ניצוצי שמשון, פרשת בא עמ' קב), מדוע טעה דוקא באותיות אלו, כי יש קליפה אחת שסגולתה לשכח הלימוד ונקראת ר"ב, ויש לה תר"ה חיילות, וכתוב על מצח משיח בן דוד אותיות כד"ת לבטלה, ולכן החליף את אותיות ד' ז' כ' מהחדש הזה לכם, לאותיות ר"ב [שזו שם הקליפה הנזכרת], וקרא את הפסוק "החרש היה לכם". והוא עולה בגימטריא שש מאות וחמש, שהם תר"ה חיילותיה המשכחת את הלימוד. ואילו "החדש הזה לכם" עולה בגימטריא תכ"ד, שהם שם כד"ת הכתובה על מצחו של משיח בן דוד, שמבטל את הקל"י הזו. וגם "משיח בן דוד" בגימטריא כד"ת. ולכן אומרת הגמרא, בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה, כי אותיות "תורה" בכתוב חסר, הם ממש תר"ה, שעל ידי לימוד התורה, מבטלים את תר"ה חיילותיה. ולכן המצוה הראשונה "החדש הזה לכם", בגימטריא כד"ת, כמנין "משיח בן דוד", כי התכלית של כל המצוות היא להגיע אל הגאולה השלימה עם משיח בן דוד.

עוד כותב ר' שמשון מאוסטרופולי (שם עמ' קד), השם דז"כ, הוא שם לזכרון. וטומאת מצרים הוא שם קפ"א. וזו כוונת הגמרא בפסחים (קטו:): שטובל את המרור בחרוסת משום "קפא" [וזה לשון הגמרא שם, צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא]. והפשט הפשוט קפא, זה "ארס" (כדפרש"י שם), שעל ידי הטיבול מבטלים את הארס. אבל לפי הנ"ל, הוא כדי לבטל את טומאת מצרים. והנה אם תחבר גימטריא קפ"א עם דז"כ, יצא בדיוק ר"ב, והוא שם קליפת טומאת השכחה. אמנם כשיצאו ממצרים, נתבטלה מהם אותה טומאה של השכחה. וזה רמזה התורה, שמיד לאחר שיצאו ממצרים, נצטוו "החדש הזה לכם", שעולה בגימטריא שם כד"ת, ועל ידו נתבטלה טומאת השכחה של מצרים.

"הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה" (יב, ב)

רמזים בפסוק

"החדש הזה לכם ראש חדשים", ללמדך שכל החודש כולו יהיה כמו ראש חודש, מה בראש חודש אין אומרים וידוי ונפילת אפים אף בחודש זה אין אומרים וידוי ואין נופלים על פניהם (כ"כ הגאון ר' אברהם ענתבי בס' אהל ישרים [שער התשובה עמ' קע"ד] בשם הגאון רבי שלמה לניאדו זיע"א).

גם "החדש הזה לכם ראש חדשים", לפי שי"ב צירופי הוי"ה ב"ה, ממונים על י"ב חודשים, וחודש ניסן, ממונה עליו שם הוי"ה ב"ה ביושר, וגם ישראל אחוזים עם הוי"ה ב"ה, וישראל נקראו "ראש" (באר מים חיים כאן), ובוזה יובן מה שנאמר בפסוק ה"חדש" הזה לכם "ראש".

עוד יש להוסיף שכל י"ב צירופי הוי"ה [שהם מהות כל חודש וחודש וכדאיתא בסה"ק] עולים מספר "חדש" וא"כ הכל רמוז בחודש ניסן.

עוד יש להוסיף שראשון הוא לכם לחדשי, ראשי תיבות "הלל", לרמזו שקורין את ההלל בראש חודש (מרן החיד"א בס' חומת אנך פ' בא אות ח' בשם מהר"א מגרמזיא).

"וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית אָבֶת שָׂה לְבֵית" (יב, ג)

הצאן שלא עבדו איתם לע"ז רצו מאליהם לעם ישראל

בספר הקדוש ייטב לב (בפרשתנו, ד"ה ויקחו להם) מבאר, שנס נפלא אירע לבני ישראל כשבאו ליקח את השה לצורך קרבן פסח, וזה לשונו, שזה היה הסיבה מאת השם יתברך על דרך נס ופלא, שהכבשים והעזים שהיו במקום מרעה ובשדה ודיר של הצאן, באותו היום בעשור לחודש, איזה מהם שלא נעבד [לעבודה זרה] והיה ראוי לקרבן, בא מעצמו אל בית ישראל. וכמו כן מי שלא היה לו שה משלו, והלך לשוק לקנות איזה מהכבשים והעזים של מצרים, [השה] שהיה ראוי לקרבן ולא נעבד, היה רץ מעצמו אחר איש ישראל, כמו שהיה בפרו של אליהו. ומזה ידע והתבונן [אז] כל אחד ואחד, איזה מהם ראוי לקרב ולא נעבד וכו'.

"מִן הַכִּבְשִׁים וּמִן הָעִזִּים תִּקְחוּ" (יב, ה)

הכבשים רמזו ליצה"ט והעזים רמזו ליצה"ר

כתב הבן איש חי (דרושים סוף פרשת בא עמ' ע"ג) שהגאון חיד"א (בס' כסא דוד דף ע"ח) מבאר, כי טבע העזים השחורות, ללכת תמיד בראש העדר. וזאת משום שהשחור שהוא היצר הרע, בא בתחלה אל האדם, כבר בעת הלידה. ואילו היצר הטוב שדומה לכבשים לבנות, באים לאחר מכן, רק בהגיעו לגיל מצוות. כי הקליפה תמיד קודמת לפרי.

ובדרך זו יש לבאר את הנאמר "מן הכבשים ומן העזים תקחו", היינו שעל האדם לקחת גם מהכבשים הלבנות, היינו מהיצר הטוב, וגם מן העזים השחורות, דהיינו מן היצר הרע, כיון שיש ללמוד מהיצר הטוב וגם מן היצר הרע, וכדברי המשנה (ברכות נד). בכל לבבך, בשני

יצרך ביצר הטוב וביצר הרע. שמן היצר הטוב ילמד את כל דרכיו, ומן היצר הרע ילמד את התאווה הקנאה והכבוד לעסוק בהם לעבודת ה', וגם לקחת את התאוות המותרות לדבר מצוה. עד כאן.

הגמרא אומרת (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, נצחו מוטב ואם לא יעסוק בתורה. נצחו מוטב ואם לא יקרא קריאת שמע. נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה. עד כאן. וביאור דבריהם הינו בהקדם שאלת רבותינו, מדוע לעתיד הקדוש ברוך הוא ישחט את יצר הרע (כדאיתא בסוכה נב.), הרי הוא עשה כדן, שנצטווה להחטיא את האדם ועשה את אשר נצטווה? והביאור, כי כל מה שהיה צריך היצר להחטיא את האדם, הוא רק ג' פעמים, אבל הוא "מהדר" עושה יותר, ועל כן ה' עתיד לשוחטו. וזה שאמרו בגמרא "ירגיז", "ילמד תורה", "יקרא קריאת שמע", שהם ג' דברים, כי על היצר לבא אל האדם רק ג' פעמים, ולכך אמרו חז"ל כאן ג' פעמים לשונות דיחוי, כדי לדחותו. ברם אם הוא "יהדר" ויבא גם בפעם הרביעית, אז "יזכור לו", היינו יזכיר ליצר הרע, "את יום המיתה", שיאמר לו, דע לך שאתה חייב מיתה, והקדוש ברוך הוא ישחוט אותך, ובטענה זו יברח היצר.

"צְלִי אֵשׁ" (יב, ח)

להתפלל בחמימות הלב ובכוונה ליחוד השכינה

"צלי" זו התפילה הנקראת בארמית "צלותא", ונרמזה כאן התפילה, ללמד שהתפילה צריכה להיות בחמימות כ"צלי אש". גם "אש" מרמז, שתהיה התפילה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה [שנאמר רבות בפסוקים, "אשה לה", היינו לשם ה', ו"אשה" הוא אש]. וגם תראה כי ראשי תיבות "צלי אש" הוא "צא", שהוא בגימטריא יחוד שילוב שמות הוי"ה ואדנות [כי שם "הוי"ה בגימטריא הוא כ"ו, ושם אדנות בגימטריא ס"ה, ויחד מניינם עולה צ"א, ושילוב שמות אלו, הוא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה], שיתפלל האדם לשם ייחודם.

"וְכַבְּה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נַעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיָדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחֶפְזוֹן פֶּסַח הוּא לֵה" (יב, יא)

ניצול הזמן

"ככה" ראשי תיבות כלו כל הקיצים, ללמדך שעל האדם לחשוב שאין לו זמן רב לחיות, אלא רק היום, וינצל את כל זמנו לעבודת ה' וללימוד התורה. ולא יחשוב כעצת יצרו, באומרו כי יש לו עוד זמן רב לחיות, ובנתיים עכשיו אני יהנה באוכל ושתייה וטיולים, ונמצא מבזבז את

זמנו לריק. ולזה נאמר "וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים", כלומר כאדם העומד לצאת לדרך שמתניו חגורים, וגם אוכל מעט, כי אין הפנאי מאפשר לקבוע סעודה. כך עובד ה', יאכל קצת ולא ירבה באכילה, כי אין הרבה זמן... גם "נעליכם ברגליכם ומכלכם בידכם", עם הבגדים שלו והנעלים שלו בדוקא, ולא יחפש כל הזמן לקנות בגדים חדשים לפי האופנה החדשה, אלא "ואכלתם אותו בחפזון", בכל ענייני העולם הזה, יקצר ויעשם "בחפזון", כי "פסח הוא לה", מפני שה' פוסח היינו מדלג, במנין שנות האדם, שלפלוני נותן ה' לחיות שבעים שנה, אומנם לאלמוני נותן ארבעים שנה, ולזה עשרים, ויש גם פחות, והאדם אינו יודע עיתו וכמה נגזר עליו, וממילא יחשוב האדם תמיד, שמא היום הוא היום האחרון שלי... ועל ידי כך יעבוד את הקב"ה בכל רגעיו, ואכילתו ושתיתו תמיד יהיו מועטים, וכל ענייני הגשמיים יהיו בחפזון, כי "פסח הוא לה", כי שמא ה' פסח על מנין ימיו והם קצרים.

היצר הרע נותן הרגשה של שותפות

היצר הרע מנסה להיות שותף עמנו, ואומר לאדם, תעשה כך ותעשה כך, ואנחנו נותנים לו ומבזבזים את הזמן להבל וריק. משל לעשיר שלקח עני אחד שיעבוד אצלו, ובכל דרכיו היה משתמש בו לעזר. יום אחד הלכה אשת העני עם אשת העשיר, ותרא את הגבירה שהיא קונה ומפזרת צ'קים ככל אשר תחפוץ. אמרה אשת העני, איזה בעל קמצן יש לי שאינו נותן לי כלום... ומאותו היום והלאה, מיררה לו את החיים, כשהיא מבקשת שיביא לה כסף, כדי שתוכל לקנות כתאוות נפשה, כאשר ראו עיניה את הנהגת הגבירה. אמר לה בעלה, מה את רוצה ממני, אני רק עובד אצלו, ואין לי כסף מיותר, רק לפרנסת הבית. אבל היא לא השתכנעה, כי חשבה שבעלה הוא שותפו של העשיר, הרי תמיד לא משה ידו מתוך ידו, ובוודאי שגם לו כסף לרוב, רק שהוא מסתירו ממני. כשכשל כוחו של הבעל לשאת את חייו, החליט שמוטב לו להתפטר, ובזה יודע לאשתו שאין לו ממון, וכך עשה. ובראות אשתו שבאמת אין לו כלום משלו כדי לתת לה, והוא רק היה עובד אצל העשיר, ועכשיו אפילו צורכי הבית לא היו מצויים לה. שוב הפצירה בבעלה שיחזור לעבודה, תוך שהיא מבטיחה שיותר לא תצער.

הנמשל הינו דרכו של היצר הרע, שנותן לנו הרגשה שאנחנו שותפים איתו, כדי שנוכל לפזר צ'קים ולעשות כל מה שאנחנו חפצים, ובאמת צריך לדעת שאנחנו רק עבדים בעולם הזה, ולא אדוניים לעשות כרצוננו. (מו"ר ר' יהודה מועלם זצוק"ל).

“וְעִבְרַתִּי בְּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה... אֲנִי ה'” (יב, יב)

מדוע את מכת בכורות הקב"ה בעצמו הוצרך להכותה

ברש"י (כאן, ומקורו מהגדה של פסח) אני בעצמי ולא על ידי שליח. עד כאן. דהיינו את מכת בכורות הקב"ה בעצמו עבר והיכה ולא על ידי שליח. וביאר הרוקח (על התורה כאן) שטעם הדבר הוא, שאף שיש שלוחים ומלאכים רבים לקדוש ברוך הוא, אולם הם אינם יודעים להבחין בין טיפה של בכור לשאינו בכור, חוץ מהקדוש ברוך הוא לבדו, ולכן במכה זו נאמר דוקא "ועברתי", אני ולא מלאך.

“וְהָיָה הַדָּם לְכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים” (יב, יג)

מכת דם היא אות ומופת על שתי בתי מקדש

מזבא בספר ילקוט חמישאי (כאן) בשם הפרדס יוסף, שכופר אחד שאל את הרשב"א (בשו"ת ח"ד סי' קפ"ז ד"ה חזר ובא), הנביא חגי אומר (חגי ב, ט) גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון. והרי מדובר כאן על הבית השני, והפסוק קורא אותו "אחרון", משמע שלא יהיה בית שלישי חס ושלום? השיב לו הרשב"א, שיש ראייה שכתוב בתורה "אחרון" אף על פי שאין זה אחרון ממש, ויש אחריו עוד. שהרי אצל יעקב נאמר (בראשית לג, ב) "ואת לאה וילדיה אחרונים", ואחר כך כתוב מיד "ואת רחל ואת יוסף אחרונים", הנה שיש אחרון שאינו אחרון ממש.

התוס' יו"ט (דמאי פרק ז' משנה ג') הביא עוד ראייה לכך, שהרי הקדוש ברוך הוא אמר למשה שיעשה "שני אותות" לישראל, הראשונה, שידו תהיה מצורעת כשלג, והשניה הנס עם הנחש. ונאמר שם (שמות ד, ח) והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון, והאמינו לקול האות האחרון. ואחר כך נאמר מיד, שאם לא ישמעו לשני האותות האלו יעשה עוד נס שיהפוך את המים לדם. הרי שאמר על הנס השני אחרון, ואינו אחרון ממש, שהרי היה עוד נס אחריו עם הדם.

ובזה פירש הפרדס יוסף בדרך נפלאה את הפסוק בפרשתנו, "והיה הדם לכם לאות על הבתים", היינו שאם ישאלו אתכם "על הבתים", דהיינו אם יקשו עליכם על בתי המקדש, ויאמרו שאין עוד בתים, רק ראשון ושני, ולא שלישי חס ושלום, אזי תביאו להם ראייה מן "הדם", היינו ממופת הדם שנתן ה' למשה, שאף על פי שנאמר שם "אחרון", בכל זאת ניתן לו עוד נס של

הדם, הנה שפעמים אחרון אינו אחרון ממש. וזהו פירוש הפסוק, "והיה הדם" – הנס עם הדם, יהיה "לכם לאות" – לראיה, "על הבתים", על בתי המקדש, שיהיה גם בית שלישי, וכדברי התוס' יו"ט.

מפסוק אחר בפרשתנו, אפשר לרמוז גם על הראיה של הרשב"א, שהנה כתוב (יב, ד) "ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו" והיינו, אם יבואו ו"ימעטו" לכם את "הבית" השלישי, ויאמרו שאין בית שלישי "מהיות משה" – מלהקריב בו קורבנות. [גם "שה" אלו ישראל, שנאמר (ירמיה נ, יז) "שה פזורה ישראל"]. אזי "ולקח" היינו תקחו ראיה נגד זה, "משכנו הקרוב אל ביתו", "משכנו", היינו ממילה זהה, מ"אחרון" אחר, שהנה לאה וילדיה נאמר עליהם "אחרונים", ובכל זאת גם על רחל ויוסף "השכנים" וקרובים אליהם, נאמר "אחרונים", משמע שאחרון אינו אחרון ממש, ויש עוד אחריו, והבן.

"וַחֲגַתֶּם אֹתוֹ חָג" (יב, יד)

חג הפסח עתה אבל לא לימות המשיח

"וַחֲגַתֶּם אֹתוֹ חָג" בגימטריה 875, וגם "לא לימות משיח" בגימטריא 875, וזה מה שנאמר (ירמיה כג, ז) ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים. דהיינו בגאולה העתידה לא יספרו עוד בניסי יציאת מצרים, והוא מטעם שהניסים לעתיד לבא, יגדלו עשרת מונים מניסי יציאת מצרים, כמו שממשיך שם הפסוק. ומה שאמרה המשנה בברכות (יב:) להביא לימות המשיח והיינו שיזכרו לעתיד לבוא את יציאת מצרים? תירצו בירושלמי (ברכות סוף פ"א) לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתאמר יציאת מצרים מוסף על המלכויות. ומלכויות עיקר ויציאת מצרים טפילה. עכ"ל.

"מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם צֵאן" (יב, כא)

המצרים היו לוחשים באוזן הצאן ומשתמשים בשד

כתב בספר חסידים (סימן אלף קנ"ה) שהמצרים היו תופסים את העבודה זרה שלהם, את הטלה מהאוזן ולוחשים לחש, והיה יוצא מהאוזן ש"ד, ומגיד עתידות. לכן אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, משכו וקחו לכם צאן, היינו משכו אותו מהאוזן, בדרך ביוון לצורך שחיטה, כדי להכניעו ולהראות שאין בו ממש.

”וּטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בַּסֶּף” (יב, כב)

צעד קטן לאדם, צעד גדול בשמים

איתא במדרש (שמות רבה פרשה י"ז סי' ג') מה ראה הקדוש ברוך הוא להגן עליהם בדם? כדי לזכור להם דם מילת אברהם. ובב' דמים ניצולו ישראל ממצרים, בדם פסח ודם מילה, שנאמר (יחזקאל טז, ו) ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי וכו'. עד כאן.

הקשה החפץ חיים על מדרש זה, לכאורה מה יוסיפו להם ב' מצוות גרידא להתרצות בפני הקדוש ברוך הוא, כשהם שקועים במ"ט שערי טומאה? וביאר שאדרבה היא הנותנת, דוקא בגלל מצבם הנמוך שהיו שרויים בו, חביב כל דבר בפני הקדוש ברוך הוא, וחשוב בשמים ממעל.

מעשה בבחור מתושבי שווייץ שלמד בליטא, בחזרתו לביתו בסוף ה"זמן", היסב דרכו דרך העיר ראדין, ברצונו להיכנס אל החפץ חיים ולקבל את ברכתו. בנסיעתו ברכבת הנוסעת לראדין, פגש באיש הדור פנים, הלה שאלו, אנה פניו מועדות. השיב שהוא נוסע לראדין. אמר היהודי, אף אני נוסע לראדין. תוך כדי שיחתם גילה הבחור שיהודי זה שמו "צבי לעווניזאהן", והוא ראש ישיבת ראדין, חתנו של החפץ חיים. ותרב שמחת הבחור, על שפגש בו וביקשו שיכניסו אל חותנו. בהגיעם העירה באישון ליל, הכניס ר' צבי את הבחור לביתו, כיון שלא היה לו מקום ללון, גם נתן לו לאכול ולשתות, ולאחר מכן הציע לו מיטה בכרים וכסתות עבים, כראוי וכיאות לגודל הקור והכפור אשר שרר שם באותה עת. נשכב הבחור מתחת לכר והכסת, ואך החלו עצמותיו להתחמם מעט, נזכר שעדיין לא התפלל ערבית, אמנם "הכפור והגליד" הקשו עליו עד מאד לצאת מתוך המיטה ולעמוד ולהתפלל, ובפרט שנזכר בדברי המשגיחים, שאילפוהו בינה ש"אין עומדים להתפלל מתוך קרירות", וגמר בדעתו לשכב עוד כמה רגעים, לחמם עצמו עוד קימעא, ואז יצא מהמיטה להתפלל. עד שלמעשה, גברה עייפותו מטורח וטלטול הדרך ושקע בפרק "הישן" בעמקות נפלאה, עד שהקיצו ר' צבי לתפילת שחרית, וכל ענין ה"מעריב" שהפסיד, פרח מזכרונו.

לאחר התפילה הגיש לו ר' צבי פת שחרית, ולקחו לבית חותנו החפץ חיים. כאשר נכנס הבחור אל החפץ חיים, הוציא מכיסו פיתקא, שבה כתב לעצמו כמה שאלות שהיו לו, אולם החפץ חיים לא נתן לו לשאול, אלא מיד אמר לו, בתקופה הקודמת היתה עשירות גדולה ברוסיה, כסף וזהב היו מצויים לרוב, הנני זוכר שבתקופה זו, אם היה נופל למישהו מטבע של

כסף, לא היה מטריח את עצמו להתכופף להרימו. אמנם בימים אלו, רבתה העניות לא עלינו, ועתה אם יהלך אדם ברחובה של עיר, ותיפול ממנו אפילו רק פרוטה אחת של נחושת, תיכף יתכופף ויחזר אחריה, כי במצב שכזה אפילו סכום פעוט נחשב כהון רב. הבחור היה משתומם עד מאד, מדוע ידבר עמו החפץ חיים במילי דעלמא, בדברים של מה בכך. עד שהמשיך החפץ חיים בדבריו ואמר, כך גם בשנים קדמוניות, בעת שהיו ישראל על אדמתם ובית המקדש עמד על מכונו, כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, וכביכול היתה עשירות בשמים ממעל, לכן לא היתה נחשבת כל כך תפילת מעריב של בחור פלוני. אולם עתה בימינו, כשהחושך יכסה ארץ, ונתמעטו שומרי התורה והמצוות, וכביכול יש עניות ומחסור בעולם העליון, הרי שגם תפילת מעריב אחת של בחור, יש לה חשיבות גדולה, ואין מוותרים עליה בשמים. מיד נזכר הבחור בשגגתו אשר שגג מלהתפלל מעריב, והרגיש שהיה מעדיף שהאדמה תבלענו לגודל הבושה.

אז אמר לו החפץ חיים האי מילתא, לפי המצב הנמוך שהיו בני ישראל במצרים, היה כח אף בשתי מצוות גרידא לרצותם לפני אביהם שבשמים, וכי נראה לך, שבמצוה אחת אפשר כביכול לקנות את אבינו שבשמים? אלא בעל כרחך תאמר שבזמן כזה, כשכל ישראל ערומים מן המצוות, יש חשיבות רבה ועצומה לכל פעולה קטנה, אף אתה, דע לך בני, כי כשאתה מרגיש שהינך ב"מוחין דקטנות", אל תתייאש מעצמך בשעה זו, כי אדרבה, דוקא אז, כל פעולה קטנה חשובה ומתקבלת עד מאד לאין ערוך.

"והגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת" (יב, כב)

מדוע שינה משה ממה שאמר לו הקדוש ברוך הוא

הנה לעיל (יב, ז) הקדוש ברוך הוא אמר למשה ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף, ואילו כאן משה הפך ואמר, על המשקוף ועל שתי המזוזות. והדבר צריך ביאור מדוע שינה משה ואמר לא כלשון הקב"ה.

וראיתי בספר מוסר חכמים השלם (ח"ב פרשת בא עמ' קי"ח) שכתב דבר נפלא דהנה השם יתברך אמר שישמו על המשקוף והמזוזות באופן שירמוז לשמו הקדוש, דהיינו שירמוז שני יודין בשתי מזוזות [שמראה המזוזה דומה לאות י'] ואות ו' על המשקוף שעולים ביחד כ"ו שהוא שם הוי"ה, כדי שהמזיקים יפחדו ליכנס. ומשה משום שחשש לכבודו של השם יתברך, שאין ראוי לשמו הקדוש שיהיה כתוב כסדרו בארץ מצרים המלאה גילולים ואפילו בדרך רמוז,

לכך הפך את השם ואמר, שירמזו אותו מלמעלה שלא יהיה כל כך קדוש. [והיינו שכאמור השם הקדוש נכתב כאן רק ברמז בגימטריא כ"ו, וה' הורה להם לרמז את השם כסדר, שתחילה ישימו דם על המזוזות, הרומזות כל אחת ל', ויחד עולות כ', ואחר כך על המשקוף העולה ו', ויוצא שהמנין כ"ו, נרמז כסדר כתיבתו, קודם כ' ואחר כך ו'. ואילו משה הורה לשנות את הסדר, קודם לתת את הדם על המשקוף ואחר כך על המזוזות.]

ועוד שהשם יתברך אמר כך, מפני ששתי המזוזות רומזות למשה ואהרן, ואילו המשקוף, רומז לקדוש ברוך הוא שהוא עליון. רצונו לומר, תעשו כך, שבזכותכם ובזכותי יגאלו. ולכן הקדוש ברוך הוא בענוותנותו הקדימם כשהורה כן. ואילו משה רבנו אמר, חלילה לנו שנקדים את זכותינו לפני השם.

"וּפָסַח ה' עַל הַפֶּתַח" (יב, כג)

לילה כיום יאיר

מובא בזוהר הק' (שמות דף ל"ח ע"א) שהמצריים עשו חמשים מיני קשירות וחומות של טומאה, שבשום אופן בעולם אי אפשר לפרוץ אותם ולצאת מהטומאה הנוראה ההיא ממצרים. ולכן כתוב בתורה חמשים פעם יציאת מצרים, כנגד חמשים חומות הללו, שכל "יציאת מצרים" שכתובה בתורה, מוציאה מחומה אחת.

וביאור הדברים, שהקדוש ברוך הוא ברחמיו וברוב חסדיו, עשה עמנו חסד גדול מאוד, והביא אור גדול ומוחין גדולים בפעם אחת שלא כדרך הטבע, כי פרעה חשב, שכיון שהאורות והמוחין צריכים להכנס לאט לאט, כדרך הטבע, במדרגה אחר מדרגה, כדרך גידולו של תינוק, שבתחילה הוא עובר בתוך בטן אמו, ואחר כך יונק עד גיל שנתיים שיש לו מוחין דקטנות, ואחר כך עד גיל תשע גדל עוד מעט, עד שנעשה בן שלש עשרה, ואחר כך גדל יותר להיותו בן עשרים שאז יש לו כבר מוחין גדולים. לכך היה בטוח פרעה, שהאורות יבואו לאט לאט, ולכן הוא ישלוט בהם. אבל הקדוש ברוך הוא עשה שלא כדרך הטבע, ובפעם אחת הביא אורות גדולים ועצומים, מוחין גדולים של גיל עשרים ולא של גיל יום אחד, וראו כולם שעם ישראל הוא כתינוק שנולד רק היום, וכבר הינו גדול כבחור בגיל עשרים, ויש לו שכל כבגיל עשרים. פלא פלאות.

והענין הוא שאין זה כדוגמת קבלן שבונה בנין, שתחילה בונה את הקומות התחתונות, ורק לאחר מכן את הקומות העליונות. אבל הקדוש ברוך הוא בשעת יציאת מצרים הביא

מוחין גדולים בבת אחת, עשה דבר שלא יעשה, כביכול בנה בתחילה את הקומות העליונות באויר, ואחר כך את הקומות התחתונות, ועל ידי עוצמת האור הגדול הזה, שרף את כל קליפת מצרים, וביטל אותה מן העולם.

ובזה יובן מה שאמרו רבותינו המקובלים על הפסוק (שמות יב, כג) ופסח ה' על הפתח, שבליהל זה, הקדוש ברוך הוא פסח ודילג על כל המדרגות התחתונות שמכנסים אליהם דרך הפתח הרגיל, והביא אור עצום בפעם אחת, (עי' בס' נתיב חינוך הבנים עמ' 20 נדפס תרע"ג).

וזה הטעם במה שתיקנו חכמים שבליל פסח בתפילת ערבית אומרים הלל בברכה, והטעם הוא, כיון שעתה בתפילת ערבית כבר קיבלנו את המוחין והאורות הגדולים שמקבלים בדרך כלל בתפילת מוסף [של שבת]. וזה מה שאומר הזהיר הקדוש (שם), שבליהל הזה האיר "אור יום" ולא "אור של לילה", שהיה האור גדול כאור של זריחת השמש בצהרים, והוא פלא עצום, ולכן אין כמו הלילה הזה, בשום לילה של כל השנה כולה.

יציאה מהגלות רק בחיפזון

וענין זה נרמז בפסוק (דברים טז, ג) "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים", כי עיקר הגלות בתחילה היתה רוחנית, כיון שגלות מצרים היתה גלות השכל והדעת, שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה. והגלות הגשמית שחוו בני ישראל במצרים, נמשכה מהגלות הרוחנית, וכמפורש בחז"ל (ילקוט שמעוני שמואל א' רמז פ"ד) "כל מי שאין לו דעת גולה", כמו שנאמר בישעיה (ה, יג) "לכן גלה עמי בבלי דעת". עד כאן.

וביאור הדברים הוא כי חסרון הדעת, עורר את הגלות והשיעבוד בחומר ובלבנים. ולכן הגלות היתה כדרכה בדרך הטבע שלב אחר שלב במדרגות, בתחילה "בפרך", היינו "בפה רך", שהיה פרעה מפיסס בדברים בתחילה מרצון תמורת כסף, ואחר כך בשיעבוד ואונס, אבל עדיין היו בני חורין. ואחר כך כעבדים העובדים את אדונם ללא תמורה "כבהמות", רחמנא ליצלן.

אולם בגאולה כתוב (דברים טז, ג) "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים", וכאמור שהכל יהיה במהירות ובבת אחת. והענין הוא, שכמו שהגלות בתחילה היא רוחנית, כן הגאולה צריכה להיות בתחילה רוחנית, ואז יזכו לגאולה הגשמית.

מכאן אנחנו לומדים, שהיציאה מהטומאה, מהעבירה, צריכה להיות "בחפזון" במהירות, להמלט ולברוח בלי שום חשבונות. וכמו שביאר הרמח"ל בס' מגילת סתרים (פרשת יתרו)

שכשהנשמות עולות מתוך הקליפות, אי אפשר להן לעלות מעט מעט, שאם יעלו בדרך זו, הקליפות מרגישות ומקטרגות ומפריעות. לכן צריך שברגע אחד יעלו למדרגות עליונות, כך שהסטרא אחרא לא תעכב. ע"ש.

"וּפְסַח ה' עַל הַפֶּתַח" (יב, כג)

ביציאת מצרים הקב"ה גאלנו בחסד בלא שנעשה שום מאמץ

בספר ילקוט חמישאי (כאן) הביא בשם הבית ישראל מגור, בשם ר' ברוך ז"ל, שפירש על פי דברי חז"ל שאמרו (על פי שיר השירים רבה פרשה ה' ריש סי' ב') אם תפתחו לי פתח כחודו של מחט, הקדוש ברוך הוא יפתח לכם פתח כפתחו של אולם. הנה עם ישראל במצרים היו כל כך שקועים במ"ט שערי טומאה, עד שלא יכלו לפתוח אפילו פתח כחודו של מחט. אולם מכיון שישראל היו אנוסים מאוד, לכן כאן ויתר הקדוש ברוך הוא אפילו על אותו פתח (כדאיתא בילקוט שמעוני סוף רמז רל"ד). וזהו שרמז הפסוק "ופסח ה' על הפתח", הקדוש ברוך הוא דיגל "ופסח על הפתח" של המחט.

"וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית" (יב, כג)

בזכות המזוזה אין כניסה למשחית

איתא במדרש לקח טוב (כאן) בזה הלשון, ומה אם בשביל דם הפסח שאינה נוהגת לדורות, נאמר בה "ולא יתן המשחית". מזוזה שהיא חמורה, שיש בה עשרה שמות המיוחדים, ונוהגת ביום ובלילה ולדורות, על אחת כמה וכמה שלא יתן למשחית לבוא אל הבית.

"וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וְה' הִבֶּה כָּל בְּכוֹר" (יב, כט)

עשר מכות כדי לשמח את ישראל עשר פעמים

הקשו המפרשים, מדוע הוצרך הקדוש ברוך הוא להכות את המצרים בעשר מכות, הלא יכל הקב"ה לתת למצרים מכה אחת חזקה, ומיד פרעה היה מוציא את ישראל ממצרים?

וביארזו זאת על פי משל לאדם שהיה מהלך בדרך, ומצא עשרת אלפים דיגרי זהב, ושמח שמחה גדולה. גם חברו שהיה הולך בדרך, מצא אלף זהובים, המשיך בדרך ומצא עוד אלף וכן על זה הדרך, עד שהגיע לביתו הצטברו לו בסך הכל עשרת אלפים זהובים. בודאי שהשמחה של השני גדולה יותר כי הראשון שמח רק פעם אחת, לא כן השני ששמח עשר פעמים.

והנמשל הוא שאם הקדוש ברוך הוא היה מביא על המצרים מכה אחת, היתה שמחה לישראל רק פעם אחת, אך עתה שנעשו להם עשרה נסים, שמחו עשר פעמים.

”וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וְהָ הָבָה כָּל בְּכוֹרֵי” (יב, כט)

בזכות מה קיבלו המצריים מכת בכורות

בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ז) אמר רבי עקיבא, שישראל היו מקוששין את הקש במדבר, והיו עומסין אותו בחמוריהם ונשיהם ובניהם ובני בניהם ובנותיהם, והקש של מדבר היה נוקב את עקיביהם והדם היה יוצא ומתבוסס בחמר, רחל בת בנו של מתושלח היתה הרה ללדת ורמסה בחומר עם בעלה ויצא הולד מתוך מעיה ונתערב בתוך החומר ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד, ובאותה הלילה ירד מיכאל המלאך והעלהו לפני כסא הכבוד, ואותו הלילה ירד הקב"ה והכה בכורי מצרים, שנאמר ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור.

בניית מצרים ושירת ישראל

”מוציא אסירים בכושרות” (תהלים סח, ז), אמר רבי אליעזר בכיה ושירות, כי המצרים היו בוכים על שהיו בוזזים אותם ורוקנו את בתיהם, וישראל היו משוררים. (ילקוט בשם המדרש רבה, הובא במנחת יודה פרשת בא עמ' קמ"ב).

באותו הלילה שהרג הקדוש ברוך הוא את בכורי מצרים, רצו מלאכי השרת לזמר לפני הקדוש ברוך הוא. אמר להם, עתה לא הזמן, שהרי שירה אחרת מזמרין בני בארץ. וכל המלאכים והמחנות היו שומעין שירתם של ישראל.

איזה אור היה באותו הלילה

בזוהר הקדוש (פרשת בא דף ל"ח ע"א) אמרו, שבאותו הלילה שהוא ליל "פסח מצרים" היה אור במצרים כיום בתקופת תמוז, וכמו שנאמר (תהלים קלט, יב): "לילה כיום יאיר כחשיכה כאורה", וראה כל העם את דינו של הקדוש ברוך הוא, שזה הלילה נאמר בו "כיום יאיר כחשיכה כאורה". (מוסר חכמים השלם ח"ב פרשת בא עמ' קי"ד).

”וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וְהָ הָבָה כָּל בְּכוֹרֵי” (יב, כט)

סוד תיקון אדם הראשון ומכות מצרים

ידוע מה שכתב רבנו האר"י ז"ל (שער הכוונות דרושי הפסח דרוש א') שכל סיבת ירידת בני ישראל לארץ מצרים, היתה כדי לתקן את חטא אדם הראשון, כדי לעלות משם את ניצוצי

הקדושה שנפלו על ידי חטאיו. וכמו שכתוב (בראשית טו, יד) "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", ורכוש גדול זה לא רק גשמי, אלא גם רוחני, שהם ניצוצי הקדושה, וכמו שמבואר בדברי רבנו האר"י ז"ל (פרי עץ חיים שער הק"ש פ"ג) על הפסוק (יב, לו) וינצלו את מצרים, שדרשו חז"ל (ברכות ט): שעשאוה כמצולה שאין בה דגים. שלא נשאר במצרים שום ניצוץ קדוש, והיתה גאולת השכינה לגמרי, עיין שם.

ומתבאר מכל זה, שעל ידי חטא אדם הראשון והניצוץ קדישין שהיו מתחילה מושרשים בעשר ספירות של המלכות, קומה שלימה של הקדושה, ונפלו בעשר ספירות דקלי', חזרו ונתקנו על ידי עשר המכות שהכה ה' יתברך את המצרים, את העשר ספירות דקלי', וכמו שכתב רבנו האר"י ז"ל (פרי עץ חיים שער חג המצות פ"ז), שאלו העשרה מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, היו כנגד עשר ספירות הקדושים, שהרי זה לעומת זה עשה אלוקים (קהלת ז, יד), וכנגד עשר ספירות דקדושה, להבדיל באלף אלפי אלפים עד אין שיעור, עומדים עשר ספירות בקליפה, ובכל מכה ומכה, יצאה המכה ממידת הקדושה אשר בקדושה, והכתה אל המדה שכנגדה בקליפה מתתא לעילא, תחילה יצאה מכת דם ממלכות שבמלכות דקדושה, והכתה למלכות הרשעה, וכן הלאה כל המכות עד מכת בכורות שהיא בכתר דמלכות שהכתה לכתר דקליפות, ועל ידי זה נשברו ונכנעו ונפלו כל אלהי מצרים ופרעה וחילו. וכמו שמובא בסידור רבנו הרש"ש (הגדה של פסח), ביהי רצון שבכל מכה ומכה.

והביאור בזה, כי אמרו חז"ל (זוהר הקדוש ח"ב דף ל"ו ע"א ושמות רבה פרשה ט' ס"י י') שכל המכות היה נגוף ורפוא, כגון במכת דם, נגוף למצרים שהיה להם דם ורפוא לישראל שהיה להם מים. ועל כן כשהכו את כוחות הרע שהיו לפרעה, אז התגברו העשר ספירות דקדושה, והכניעו על ידי עשר המכות את כל כוחות הרע שהיו במצרים, והוציאו מהם את כל ניצוצי הקדושה. כי בכל העשר ספירות, היו נגוף למצרים ורפוא לישראל, ובכל מכה יצאו ישראל מקליפה אחת, ונכנסו בקדושה למדה שכנגדה.

לפי זה יוצא, שמתחילה נתקנו והוציאו את הניצוצות המושרשים בשבע ספירות התחתונות שהם חג"ת נה"ם, על ידי השבעה מכות שהכה ה' במצרים את השבע ספירות התחתונות דקליפה, והם נתבארו בפרשת וארא. ואילו בפרשתנו פרשת בא, נתקנו השלושה ספירות עליונות כתר חכמה בינה, שהיה שבוי אצל פרעה הראש דקליפה, זה לעומת זה דקדושה. ולפי זה יובן מדוע נאמר בתחילת הפרשה "בא אל פרעה", ולא נאמר לך? כיון ש"בא" בגימטריא

שלוש, לרמזו לתיקון הניצוצות המושרשים בג' הספירות העליונות (ועי' עוד לקמן באורך בשם הפרי צדיק).

תכלית הגלות היא בירור הניצוצות, ובזכות לימוד הסוד נגאל

והנה בכל גלות וגלות שגלינו, המטרה היא כדי לברר את ניצוצי הקדושה ולקרב את הגאולה. ולכן אחרי גלות מצרים שנבררו הניצוצות זכינו לקבל את התורה, ואחרי גלות בבל, קיבלנו את התלמוד בבלי וכו', ואחרי גלות יון, קיבלנו את הזוהר הקדוש, ועתה בגלות הזאת, גלות אדום וישמעאל, צריכים ישראל על ידי התורה והמצוות, לברר את כל ניצוצי הקדושה מבטן הקליפה, ואז בעזרת השם יתברך תבא הגאולה.

ונודע, כי עיקר מה שמברר ומוציא את ניצוצי הקדושה מתוך הקליפות, ומקרב את הגאולה, הוא לימוד הזוהר הקדוש, ולימוד תורת הקבלה שגילה רבנו האר"י ז"ל ורבנו הרש"ש זיע"א, וכמו שמובא בזוהר הקדוש (ח"ג דף קכ"ד ע"ב) "ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי, דאיהו האי ספר הזהר, יפקון ביה מן גלותא ברחמי", כלומר, על ידי לימוד ספר הזוהר הקדוש, יצאו ישראל מהגלות ברחמים.

ועל זה נאמר (תהלים סח, יט) עלית למרום שבית "שבי" לקחת מתנות באדם, כלומר שעיקר עליית משה רבינו למרום, היה כדי להביא את תורת ה"שבי", ראשי תיבות ר' ש'מעון ב'ר י'וחאי, ואת תורת רבנו האר"י ז"ל, שגם "שבי" ראשי תיבות י'צחק ב'ן ש'למה, וגם את תורת רבינו הרש"ש, ש"שבי" גם ראשי תיבות ש'לום ב'ן י'צחק, שהלימוד הזה שלהם, הוא מקרב את הגאולה, ובזכות לימוד זה יבא משיח צדקנו, כי על ידו מתבררים כל ניצוצי הקדושה.

עשר מכות כנגד עשר ספירות צד הקדושה שהם יכניעו את צד הסט"א

רבי צדוק הכהן זי"ע בס' פרי צדיק (בפרשתנו) מבאר רובד נוסף בענין זה שעשר המכות היו נגד עשר ספי' דקלי' על פי מה ששנינו במשנה (אבות פ"ה פ"א), בעשרה מאמרות נברא העולם. ומבואר בקדמונים שהם מכוונים כנגד עשר ספירות, שהן עשר מידות, שהקדוש ברוך הוא נתלבש בהן, כדי לברוא את העולם ונקראות בשם: כתר, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות, ומקור הדבר במדרש (במדבר רבה פרשה י"ד ס' י"א) כף אחת עשרה זהב, כנגד עשרה מאמרות שנברא בהם העולם וכנגד עשר ספירות בלימה. וכמו שאמר הכתוב (בראשית א, כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו. הכוונה בזה, כמו

שהקדוש ברוך הוא כביכול התלבש בעשר מידות הללו, כדי לברוא ולהנהיג בהן את העולם שנברא בעשרה מאמרות, כך ברא את האדם שיהיה כלול גם כן מעשר מידות הללו.

וכתב בס' תניא (לקוטי אמרים, פרק ג'), כי עשר מידות הללו מתחלקות לשני חלקים, שכל ומדות. כי ג' ראשונות: כתר, חכמה, בינה, הן בראשו של האדם במוחו ושכלו, להתבונן בחכמתו ובינתו, ובהם ישיג את השגות התורה וגדולת הבורא, ועל ידי זה הן משפיעות על ז' מידות התחתונות שבלב: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות, שבהן יתעורר האדם, באהבת ה' [חסד], ביראת ה' [גבורה], להתפאר בה' [תפארת], לנצח את היצר הרע [נצח], להודות לה' [הוד], להתקשר בה' [יסוד], להמליך את ה' [מלכות].

אמנם ידוע מה שאמר החכם מכל אדם (קהלת ז, יד) זה לעומת זה עשה האלהים, לכן כמו שיש עשר מדות מצד הקדושה המתחלקות לשכל ומידות, כך זה לעומת זה, ישנן עשר מידות מצד הטומאה. והנה במצרים היו ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה, כי פרעה התגבר בעשרה כוחות הטומאה שלו לקלקל את שכלם ומידותם, שלא יוכלו לעבוד את ה' בעשר מדות מצד הקדושה. לכן הביא הקדוש ברוך הוא עליהם עשר מכות, כדי להכניע מלמטה למעלה את עשר המדות שמצד הטומאה, ז' מכות הראשונות: דם, צפרדע, כנים, ערוב, דבר, שחין, ברד, הכניעו את ז' המדות של הטומאה מלמטה למעלה בסדר הזה: מלכות, יסוד, הוד, נצח, תפארת, גבורה, חסד. ואחר כך הביא עליהם ג' המכות האחרונות: ארבה, חושך, מכת בכורות, כדי להכניע את ג' המדות הראשונות של הטומאה, מלמטה למעלה, כך: בינה, חכמה, כתר.

וזה מה שדרשו במדרש שוחר טוב (מזמור ק"ז) מהו לקחת גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים, כאדם ששומט את העובר ממעי בהמה, כך הוציא הקדוש ברוך הוא את ישראל ממצרים. עד כאן. ומבואר מזה, שהיו ישראל שקועים בתוך טומאת מצרים כעובר במעי בהמה, עד שהוצרך הקדוש ברוך הוא להוציאם מתוך הטומאה בבחינת (דברים ד, לד) "גוי מקרב גוי".

הקשר בין התפילין ליציאת מצרים

ובנה יובן פירוש סיום הפרשה העוסקת במצות תפילין של יד ושל ראש (יג, טז) "והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים". ששנינו בגמרא (מנחות לו.) כשהוא מניח, מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, דכתיב (דברים ו, ח) וקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות בין עיניך. עד כאן. שתחילה צריך לקדש את הלב על ידי תפילין של יד, בכדי להסיר את טמטום הלב, ורק לאחר מכן מקדשים את המוח על ידי תפילין של ראש,

כי רק אז יוכל המוח לשלוט על הלב, אחר שנודרך הלב על ידי תפילין של יד (וכמו שאומרים בנוסח הלשם יחוד).

וישנו קשר נפלא בין מצות תפילין של יד ושל ראש ליציאת מצרים [ולכך נכרכו בפרשה אחת], שהנה פסק מרן (או"ח סימן כ"ה סעיף י"א), שאחר שקשר תפילין של יד על הזרוע, יניח תפילין של ראש, קודם שיכרוך הרצועה סביב הזרוע. עד כאן.

וכתב המגן אברהם (שם ס"ק י"ח) דלדעת רבנו האר"י ז"ל בשער הכוונות (ענין תפילין דרוש ה' דף י' טור ב'), בתחילה יקשור תפילין של יד בזרועו השמאלי על הקיבורת, ויכסה זרועו בטלית כדי שתהא הנחת תפילין בהצנע, ואחר כך יכרוך הרצועה סביב זרועו ז' כריכות... ואחר שיכרוך הז' כריכות, יניח תפילין של ראש, ולא קודם לכן. עד כאן. וביאר המחצית השקל (שם) את טעמו של האר"י ז"ל, כי הכריכות שעל היד הן חלק בלתי נפרד ממצות הנחת תפילין של יד, ואינן הפסק בין תפילין של יד לתפילין של ראש, וכן נוהגים העולם.

והביאור בזה, שכמו שביציאת מצרים הקדים הקדוש ברוך הוא להביא על פרעה שבע מכות, כדי להכניע בכך את שבע המדות שבלב הקליפה, ורק אחר כך הביא עליו את שלושת המכות האחרונות, כדי להכניע את המוח של הקליפה, כן זה לעומת זה בעבודת ה', צריך קודם לקדש את ז' המדות שבלב, על ידי תפילין של יד שהוא כנגד הלב, לשעבד בזה את תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו, וזהו ענין ז' הכריכות שעל היד כנגד ז' המדות שמצד הקדושה, ולכן כורכים את ז' הכריכות קודם הנחת תפילין של ראש. ואחרי שקידשנו את ז' המדות שבלב על ידי תפילין של יד, מניחים תפילין של ראש, כדי לקדש את ג' הראשונות שבמוח.

הטעם שתפילין של ראש נקראים "פאר"

לכן יש בתפילין של ראש רמז נפלא על ג' הראשונות, כתר, חכמה, בינה, שכתב המקובל האלהי הרמ"ק בפרדס רמונים (שער ז' פ"ג ד"ה צנור ראשון וצנור שני), כי הבית של התפילין שהם "פאר" על הראש, הוא בבחינת "כתר" שעל הראש, ואילו שתי הרצועות היוצאות מהבית של ראש מימין ומשמאל, הרצועה הימנית היא בבחינת חכמה, והרצועה השמאלית היא בבחינת בינה.

ונמצא לפי זה, שהתפילה של יד שהוא כנגד הלב, ושבע הכריכות שעל היד שהן כנגד ז' המידות שבלב, הן כדי להסיר משם את היצר הרע השולט על האדם בז' מידות רעות, והן ממש

כנגד ז' המכות שהביא הקדוש ברוך הוא על פרעה, כדי להכניע את ז' המידות של הטומאה שבלב. ואילו התפילה של ראש שכוללת ג' ראשונות, כתר חכמה בינה, היא כנגד ג' מכות אחרונות שהביא הקדוש ברוך הוא על פרעה, כדי להכניע בהן את ג' ראשונות של ראש הקליפה, ועל ידי זה יוכלו ישראל להשליט את המוח שבראש על היצר הרע שבלב.

"וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וְהָ הָבָה כָּל בְּכוֹר" (יב, כט)

למה במצרים נגאלו דוקא בזכות פסח ומילה

מזבא במדרש (מכילתא דרבי ישמעאל דפסחא פרשה ה') רבי מתיא בן חרש אומר (יחזקאל טז, ח) "ואעבר עליך ואראך, והנה עתך עת דדים", הגיע שבועתו שנשבע הקדוש ברוך הוא לאברהם שיגאל את בניו, ולא היה בידם מצוות בכדי שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, וכמו שנאמר (יחזקאל טז, ז) "שדים נכוננו ושערך צמח ואת ערום ועריה וגו'", ערום מכל מצוות. נתן להם הקדוש ברוך הוא שתי מצוות, דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם, כדי שיגאלו, שנאמר (שם טז, ו) "ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמייך וגו'".

וכן גם אמרו בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ט) וזה לשונו: "ביום שיצאו ישראל ממצרים, נמולו כולם מגדול ועד קטן, שנאמר, כי מולים היו כל העם היוצאים וכו'. והיו לוקחים דם מילה ודם פסח, והיו נותנים על משקוף בתיהן. וכשעבר הקדוש ברוך הוא לנגוף את מצרים, וראה את דם הברית ודם הפסח, נתמלא רחמים על ישראל, שנאמר, ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמייך ואומר לך בדמייך חיי. אמר רבי אלעזר, וכי מה ראה הכתוב לומר שני פעמים בדמייך חיי? אלא אמר הקדוש ברוך הוא, בזכות דם מילה ודם הברית גאלתי אתכם ממצרים, ובזכותם אתם עתידים ליגאל בסוף מלכות רביעית. לכך נאמר "ואומר לך בדמייך חיי", עד כאן לשון המדרש.

וכן בתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק (שמות יב, יג) "והיה הדם לכם לאות על הבתים אשר אתם שם, וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים". כתב וזה לשונו [בתרגום], והיה דם שחיטת הפסח וברית המילה מעורב לכם, לעשות ממנו אות על הבתים שאתם שרויים שם, וראיתי את זכות הדם וארחם עליכם, ולא ישלוט בכם מלאך המות, שניתנה לו רשות לחבל כשאהרוג בארץ מצרים. עד כאן.

בשתי מצוות אלו, דם הפסח ודם המילה, מצינו חידוש מה שלא מצינו בשום אחת מרמ"ח מצוות עשה, שמי שנמנע ב"שב ואל תעשה" מהקרבת קרבן הפסח או מברית המילה

חייב כרת, כמו שכתוב (בראשית יז, יד) "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה את בריתי הפר". וכן בקרבן פסח כתוב (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

במצרים נגאלו בזכות פסח ומילה ובדורנו אנו נזכה לגאולה ע"י תורת רשב"י

לפי האמור, נצטוו ישראל בלקיחת השה כבר בעשירי בניסן, כדי שימשכו את ידיהם מעבודה זרה, ויהיו עסוקים במצוות הפסח והמילה, ומתוך כך יהיו ראויים לגאולה. נמצאנו למדים, שכדי לגאול את עם ישראל, מגלות מצרים, נדרש מהלך אלקי שיביא את האומה, לידי המדרגה הראויה, ואז נגאלו. וכן הוא אף בגלות זו, שהיא תלויה בלימוד תורת הסוד, שרק על ידה נגיע למעלה הראויה, ואז יבא ויגאלנו שנית.

"וַיִּשָּׂא הָעַם אֶת בְּצֻקוֹ" (יב, לד)

רמז לגאולה בזכות אברהם

כתבו בעל התוס' על התורה (כאן) בזכות שאמר אברהם לשרה (בראשית יח, ו) לושי ועשי עוגות, זכה שיגאלו בניו בחג המצות. ע"ש. (וכ"כ מרן החיד"א בס' נחל קדומים פרשת מסעי אות ב' בשם רבנו אפרים). וזה מה שיש תגין על האות ק' שבתבכה "בצקו" לרמזו שתגין זה מלשון הגנה, רמז לאברהם שהיה בן מאה שאמר "לושי ועשי עוגות" שהוא הגן על עם ישראל, ובזכות ה"בצק" שלו יצאו ממצרים.

ולכן גם "את בצקו" ראשי תיבות וסופי תיבות "אבות" [כשניקה גם את ראשי התיבות של המילים "את בצקו" וגם את סופי התיבות, יצא "אבות"], שבזכותם יצאו עם ישראל ממצרים [וראה עוד להלן יב, מא דברי הרב חיד"א]. גם "בצקו" אותיות "בקצו" היינו הקץ, בא יבא "טרם יחמץ", דהיינו יבא כהרף עין. (הובא גם בס' מוסר חכמים השלם ח"ב פרשת בא עמ' קי"ט).

"וְגַם עָרַב רַב עִלָּה אֶתֶם" (יב, לח)

מי היו הערב רב

הזוהר הקדוש (כי תשא דף קצ"א ע"א) מגלה, שהערב רב הם חרטומי מצרים, שכשראו את נפלאות ה', באו אל משה להתגייר. אמר לו הקדוש ברוך הוא, אל תקבל אותם. אמר

משה, רבונו של עולם, כיון שראו גדולתך, לכן באו להתגייר, יראו גבורתך בכל יום, וידעו שאין אלהים זולתך. וקבלם משה. עד כאן.

וסוד הערב רב הוא (ספר הליקוטים ריש ואתחנן), שנתקבצו ניצוצי הקדושה במצרים, ולפיכך רצה משה להעלותם, אך הקדוש ברוך הוא ראה שעדיין אינם מתוקנים כראוי, ולא היה רוצה להוציאן.

וכתוב במכילתא דרבי ישמעאל (פסחא פרשה י"ד), וכמה היו הערב רב, מאה ועשרים רבוא, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, מאתים וארבעים רבוא. (מוסר חכמים השלם ח"ב פרשת בא עמ' קט"ו).

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה... יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' (יב, מא)

המלאכים ירדו למצרים מברית בין הבתרים עד יציאת מצרים

בילקוט ראובני (כאן, דף כ"ט, וכיוצא בתוספות השלם כאן אות ה') כתב, בברית בין הבתרים כשנגזרה גלות על אבותינו, ירדו מלאכי השרת למצרים, ושהו שם עד שבאו ישראל לשם ויצאו משם. וכל אותנו זמן, היו המלאכים שם. וכשנגאלו ישראל, יצאו המלאכים אתם. ולכן התחיל חשבון הגאולה מברית בין הבתרים, שהרי המלאכים נשתעבדו מאותה שעה, והיינו דכתיב (בפסוקנו) יצאו כל צבאות ה', אלו המלאכים.

וַיְהִי בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (יב, מא)

המלאך רפאל היה שליח לגאולה ובזכות מה נגאלו

ויהי בעצם היום הזה, עולה בגימטריא "רפאל" הנקרא "איש", ולכן גם "רפאל" בגימטריא "איש". והוא שירפא את אברהם, והוא שירפא את ישראל מהגלות.

כשיצאו ישראל ממצרים, לא שינו את שמם ולשונם, והיו מלאכי השרת מרננים אחריהם [שאינם זכאים לצאת, כיון שהללו עובדי עבודה זרה וכו' (ילקוט שמעוני סוף רמז רל"ד)]. ואמרו [ללמד על עם ישראל זכות], יש בהם באלו כמעשה אברהם יצחק ויעקב לפי שמם ולשונם. ובשביל שלושה דברים נגאלו ממצרים, שלא שינו שמם, ולא דברו לשון הרע, ובשביל יחוד ה'.

בזכות האבות נגאלנו ממצרים

כתב החיד"א בספרו זרוע ימין (ד"ה רבי יהודה היה) דברים נפלאים על הגאולה: עשרת המכות הן, דם, צפרדע, כינים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חושך, מכת בכורות אלו עשר המכות, וכתוב בהגדה, רבי יהודה היה נותן בהם סימנים, דצ"ך עד"ש באח"ב, שהם ראשי התיבות של שמות עשרת המכות. והנה הסימן דצ"ך עד"ש באח"ב בגימטריא עולה תק"ב - חמש מאות ושתים. ומהו סימן זה שנתן לנו ר' יהודה שמניינו עולה תק"ב? זהו מנין שנות חייהם של כל האבות הקדושים יחד, אברהם יצחק ויעקב, שאברהם אבינו חי מאה שבעים וחמש שנה, ויצחק אבינו חי מאה ושמנים שנה, ויעקב אבינו חי מאה ארבעים ושבע שנה, סה"כ תק"ב.

וזה משום שהחיים של אברהם אבינו, שקדושת החיים של אברהם אבינו, העמידה בניסיונות, מסירות הנפש, הם שהעניקו לנו חיים לעד. וכן הרוח של יצחק, והנשמה של יעקב אבינו. והדבר מרמז, שכל זכות הגאולה שלנו, הכל היה בזכות חמש מאות ושתים שנים של קידוש ה', של שלושת האבות, ועל כך קיבלנו את הניסים הגדולים במצרים.

ולכן נאמר (שמות כ, ב) "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", למה כתוב "אשר", היה לו לומר שהוצאתיך? אלא שבא לרמוז שבזכות ה"אשר" שנים של אבותיך הקדושים, "הוצאתיך מארץ מצרים", וזכינו לגאולה השלימה.

ולדרכו זו יש לבאר שפירוש המילה "אשר" הוא מלשון "מאשר", מלשון "אישור", כיון שהאבות נתנו אישור, חותמת, קבל עם ועולם, לאמיתות ה' יתברך. שהאבות קידשו את ה' יתברך, ובכל מקום שאברהם היה מגיע, הוא בנה מזבח ויקרא בשם ה'.

גם האבות הקדושים הם בחינת ה"אשר", היינו שהם אישרו לכל העולם להאמין בבורא עולם, שהוא כל יכול, ובאמונה באל אחד. ועל כן בזכות ה"אשר", הוציא אותנו הקדוש ברוך הוא מארץ מצרים, באותות ומופתים גדולים.

זאת ועוד בגלות מצרים, שהו ישראל בין הגויים, ועל הגויים נאמר (יחזקאל כג, ט) "בשר חמורים בשרם", וכמו שאמר אברהם לנעריו (בראשית כב, ה) "שבו לכם פה עם החמור", (ובינמות סב. דרשו) עם הדומה לחמור. "חמור" הוא מלשון חומריות, ולכן עם ישראל שקע בטומאת מצרים, בגלות של "בשר חמורים" של חומריות ובהמיות הגוף ללא שום רוחניות. ולכן גם

"בשר" עולה בגימטריא תק"ב, שבזכות האבות שחיו תק"ב שנה והיו "בשר" קודש, זכינו להיגאל מגלות בשר החמורים [מצרים] ולצאת ממ"ט שערי טומאה.

והנה תראה כי עכשיו שאנו נמצאים בגלות אדום ביחד עם גלות ישמעאל, אדום עולה בגימטריא חמישים ואחד, וישמעאל בגימטריא ארבע מאות חמישים ואחת, סה"כ תק"ב.

לכן גם יעקב אבינו ירד למצרים בגלל ה"שבר", כנאמר (בראשית מב, א) וירא יעקב כי יש "שבר" במצרים ["שבר" פירושו מזון, וכן יש לומר שהוא מלשון גלות ו"משבר". גם כשהנקודה משמאל לש', אז יקרא 'שבר', כמו שנאמר (תהלים קמו, ה) "אשרי שאל יעקב בעזרו" "שברו" על ה' אלהיו". ולזה "שבר" כאן פירושו תקווה. והנה גם מנין "שבר" הוא תק"ב, לפי שראה יעקב שאמנם תהיה גלות ומשבר, אך ידע שיש תקווה ואנו נגאל, כי במקום השבר, היינו הגלות, שם נמצא השבר, היינו התקווה והגאולה בזכות ה"שבר".

הרי שהכל בזכות התק"ב שנה של חיי האבות הקדושים שהנחילו לנו את האמונה בה' יתברך בכל מצב, וכמו שבזכותם נגאלו ממצרים, כך בזכותם נגאל מגלות זו האחרונה.

ואמרו חז"ל בהגדה, כל המרבה לספר בסיפור יציאת מצרים [כל השנה] הרי זה משובח. עד כאן. כיון שבזמן השבר והגלות, לא נאבד את השבר והתקווה, להתפלל, לקוות ולצפות, כי עת ישועתנו תגיע במהרה בימינו. ונוכה בקרוב ממש לגאולה השלמה והאמיתית, ויקויים בנו מקרא שכתוב (מיכה ז, יד) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות אמן כן יהי רצון. (נר תמיד).

"וַיְהִי בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (יב, מא)

כשמגיע זמן הגאולה הקב"ה אינו מביט בחשבונות וגואל מיד

מובא במדרש (ילקוט שמעוני שיר השירים רמז תתקפ"ו ד"ה קול דודי), כשאמר משה לעם ישראל שה' שלחו לגאול אותם, השיבוהו, והיאך אנו נגאלים, לא כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם (בראשית טו, יג) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, והלא אין בידינו אלא מאתים ועשר? אמר להם, הואיל והוא חפץ בגאולתכם, אינו מביט בחשבונות, אלא מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות, על החשבונות ועל העיבורים. עד כאן.

הרב הקדוש מסאטמר רבי יואל טייטלבוים זצ"ל בספר דברי יואל (פרשת בא עמ' רצ"ה), שאל כמה שאלות ודקדוקים בפסוק (שמות י, ח) ויושב את משה ואת אהרן וכו' עיין שם, והסביר, כי פרעה הרשע היה גדול מאוד בחכמת מרכבת הטומאה, ומשם השיג בחינת מדרגתם של ישראל, עד היכן הם משוקעים בטומאת מצרים. ולזה פרעה שאל קושיא חזקה את משה ואהרן, אתם אומרים נלכה נובחה לה', ברצונכם להדבק בקדושתו יתברך ולעבוד עבודתו, הבה ונראה "מי ומי ההולכים", מי הם שהכינו עצמם בהכנה של קדושה להיות נמנים בין ההולכים מיד, על דרך הפסוק (איוב מא, ג) "מי" הקדימני ואשלם, ועל כן לא אמר, מי ומי ילך, בלשון עתיד, כי לא שאל על פעולת ההליכה, רק מי הם שעשו הכנה לזה, כי ידע שבאמת לא היו ישראל ראויים להגאל, עד שיצאו מן הטומאה. ולא ידע שהפליא ה' חסדו להעלותם לרום המעלות, ועשו תשובה שלימה מאהבה, והודו לה' יתברך בהתעוררות נפלאה, ואז נעשה בהם שינוי והיו ראויים לגאולה מיד. עד כאן.

ומכאן נלמד, שכשעלה ברצונו יתברך שמו לגאול אותנו בקרוב, למרות שיש חשבונות של זמן הגאולה, ידלג הקדוש ברוך הוא, ויבטל את כל החשבונות, וימהר לגאול אותנו גאולה שלמה.

"ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמרים לכל בני ישראל לדרתם" (יב, מב)

כל אומות העולם עתידים ללקות בליל פסח

הרב חיד"א בס' נחל קדומים (כאן) כתב לבאר את הפסוק, על פי מה שכתב הקדוש מהר"ש פרימו ז"ל בשם הזוהר הקדוש, שגאולת מצרים היא הסיבה לגאולה העתידה, וזה שכתוב "ליל שמרים הוא לה'", ירמוז למה שכתוב ברעיא מהימנא (ח"ג דף רמ"ט ע"א) שמחיית עמלק תהיה בערב פסח, וזה שכתוב "ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים", דהיינו הלילה הזה "שמור" הוא לעתיד לבא, וממשיך הפסוק "הוא הלילה הזה לה' שמרים לכל בני ישראל לדורותם", ללמדך שהלילה הזה שמור לעתיד, לנקום את נקמת ה' מעמלק. ומרמוז הדבר כאן בפסוק, שמשם נמשך הלילה שימחה עמלק, ואז יהיה שם ה' וכסאו שלם, היות ונשבע ה' (שמות יז, טז) כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור. ופירש רש"י (שם) שהמילים "כס ו"יה" נכתבו חסרות, משום שנשבע ה', שאין שמו שלם [ולכן כתוב בפסוק "יה", ולא שם

"הויה" ואין כסאו שלם [ולכן כתוב "כס", ולא כסא] עד שימחה שמו של עמלק. עד כאן. ומעתה זהו שכתוב כאן "הוא הלילה", המילה "הוא" מתחלקת כך, "הו" הם האותיות החסרות משם הויה"ב"ה [שכאמור נכתב בפסוק רק "יה", וחסרות האותיות "הו" משם הויה"ה] וכן האות "א" חסרה מכסא, הלילה הזה שמורים, שמור הוא לעתיד לבא, שבו ימחה עמלק בערב פסח, ואז בליל פסח, יהיה שם הויה"ה שלם וכסאו שלם, ולכך נאמר "שמרים לכל בני ישראל לדורותם", דהיינו לעתיד לבא יהיה האות הזה.

גם "שמרים" כתוב בכתב חסר, לפי שעתידי הקדוש ברוך הוא להשקות לגויים כוס של "שמרים", שבזה הלילה שתו מכוס ה"שמרים" פרעה, שנחריב והמן, ואף לעתיד עתידים הגויים ללקות בליל פסח. (מוסר חכמים השלם ה"ב סוף עמ' ק"ט).

עוד הוסיף הרב חיד"א (שם) "הוא לה' להוציאם", ראשי תיבות "הלל", לרמוז שיאמרו עם ישראל הלל בליל התקדש החג, כמו שכתוב במסכת סופרים וכמנהג ספרד באמירת ההלל.

"לִיל שְׁמָרִים הוּא לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לְה' שְׁמָרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם" (יב, מב)

גאולת מצרים ע"י שה' פתח את הם' סתומה

בילקוט ראובני (פרשת בא אות ק"ו) מביא בשם רבנו האר"י זלה"ה בדרוש "מי יגור באהלך" (תהלים טו, א) שבעת יציאת מצרים פתח הקדוש ברוך הוא סוף המ' של המשרה (ישעיה ט, ו) בלבד [כיון שהפסוק למרבה המשרה כתובה במ' סתומה כך: "לסרבה", והקדוש ברוך הוא פתח את ס' סתומה, ונהפכה למ' פתוחה, ובה נגאלון], ואז יצאו ישראל ממצרים. אבל לעתיד בגאולה האחרונה, יפתח אותה לגמרי באלכסון, וישארו שני דלתין, [ה' יפתח את המ' סתומה משני צדדיה, ותהפך לשתי אותיות ד', האחת ד' רגילה, והשניה ד' הפוכה, והם שני ד' של דוד המלך] ד' של דוד ראשון ואחרון, שהוא המשיח האחרון וכו', עיין שם (עי' קהלת יעקב ערך שד).

ובדרך זו יש לרמוז זאת בפסוק "ליל שמרים" מל' "משרה", והיא כתובה כאן במ' רגילה, כיון שה' פתח את המ' סתומה, ובה נגאלו ישראל. ולכך גם ממשיך הפסוק, שהוא הלילה הזה לה' "שמרים" וכו', שלעתיד יגאלו במילה זו.

"ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמרים לכל בני ישראל לדרתם" (יב, מב)

ליל יציאת מצרים היתה מאירה כשמש בצהרים

כתב הרב חיד"א בס' חומת אנך (תהלים קל"ט) שאמרו במדרש, שאותו הלילה היתה מאירה כתקופת תמוז. והדברים צריכים תלמוד. והנה ביארו הראשונים ז"ל שאין הקדוש ברוך הוא מייחד שמו על הרעה, דכתיב (בראשית א, ה) ויקרא אלהים לאור יום ולחושך קרא לילה, ולא כתיב קרא אלהים לילה. ומעתה קשה, היאך ייחד כאן הבורא יתברך שמו על הרעה ח"ו שכן כתוב "ליל" שמרים "לה'", וביותר מתעצמת הקושיא שהפסוק חוזר ואומר הוא "הלילה" הזה לה'? ומכח זה למדו חז"ל שהלילה הזו היתה מאירה כשמש, ואם כן נאה לייחד את שמו כאן על הלילה, כי אין לילה זו ליל חושך ואפילה, אלא ליל אור יקר.ות.

על פי זה יש לדרוש את מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים עד, טז) "לך יום, אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמש", כלומר "לך יום", היום מתייחס אליך, "אף לך לילה", ועולה בגימטריא "אור", והוא "אור" הכתוב בפסוק, "ויקרא אלהים ל"אור" יום", לא כן הלילה שהוא חושך, כדכתיב "קרא לילה", הוא אינו מתייחס אליך. אבל עדיין קשה, שהרי מצינו לילה נוספת שכן מתייחסת אליך, כדכתיב (כאן) הוא הלילה הזה לה', וקשה מה נשתנה ליל פסח שיצאו ממצרים, שכן התייחד שמו של הבורא על הלילה? לזה סיים הפסוק ואמר "אתה הכינות מאור ושמש", שאותה הלילה היתה מאירה כשמש, ומשום כך התייחד שמו יתברך עליו, ככתוב "ליל שמרים הוא לה'... הוא הלילה הזה לה'".

"ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים" (יב, מב)

שר הפנים נשלח להוציא את ישראל

בתוספות השלם (כאן אות י"ב, ח"ז עמ' קל"ד) כתבו, "להוציאם" עולה בגימטריא קפ"א, וגם "זזה" היה מלאך יהוא"ל" עולה כן מניינו עם הכולל, כי הקדוש ברוך הוא שלח לגאול את ישראל ממצרים את המלאך יהוא"ל שר הפנים, שנאמר (ישעיה סג, ט) ומלאך "פניו" הושיעם. לפי שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, וכביכול [הבורא גם היה אסיר עם ישראל, ולכן כביכול לא יכל לגאולם בעצמו, ככתוב (תהלים צא, טו)] "עמו אנכי בצרה".

”וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ כִּי בְיָד
חֻקָּה הוֹצֵאתָ ה' מִמִּצְרַיִם” (יג, ט)

המניח תפילין כאילו עוסק בתורה וזוכה לאריכות ימים

אמרו חז”ל בגמ’ (מנחות מד.) כל המניח תפילין מאריך ימים, שנאמר (ישעיה לח, טז) ה’ עליהם יחיו. עד כאן. ובספר מאור ישראל דרושים (עמוד שי”ב ד”ה ואמרו) ביאר מרן מופת הדור הגאון רבי עובדיה יוסף זצ”ל וזה לשונו: ונראה שהטעם לזה, על פי מה שמובא במדרש (תהילים, מזמור א’), אמר רבי אלעזר, אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, רוצים אנו לעסוק בתורה יומם ולילה, אבל אין לנו פנאי. אמר להם הקדוש ברוך הוא, בני, קיימו מצות תפילין, ואני מעלה עליכם כאילו עסקתם בתורה יומם ולילה, עד כאן. ולכן, כשם שהתורה מאריכה ימים, כמו שנאמר (משלי ד, כב) כי חיים הם למוצאיהם, ומכאן למדה המשנה (אבות פ”ו מ”ז) שהתורה נותנת חיים לעושיה, וכן נאמר על התורה (משלי ח, לה) כי מוצאי מצא חיים, וכן נאמר (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה. כך המניח תפילין, שנחשב לו כאילו עוסק בתורה יומם ולילה, לכן יזכה לאריכות ימים. וזהו ביאור הכתוב, ”והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה’ בפיך”, שבזכות הנחת תפילין, נחשב לאדם כאילו הוא עוסק בתורה יומם ולילה, ובוה באים יחד דברי חז”ל הנזכרים במנחות, שלכן המניח תפילין מאריך ימים, כדין העוסק בתורה. עכ”ד.

הילולת רבי ישראל אבוהצירא זיע"א

תולדותיו ונפלאותיו של רבינו רבי ישראל אבוהצירא זיע"ל

יום ההילולא ד' שבט

כיננויו: סידנא (אדונו) בבא סאלי

מגדולי קדושי מרוקו בדורנו. נולד בשנת תר"נ לאביו ר' מסעוד (בנו של ר' יעקב אבוהצירא זיע"א) רבה של העירה ר'סאני במחוז תפילאלת.

עוד משחר נעוריו הכין עצמו ר' ישראל לחיי קדושה וטהרה, היה מתמיד גדול בלמודו, ובמשך מספר שנים רכש בקיאות מפליאה במסכתות הש"ס ובספרי הפוסקים. כמו כן, למד גם את שאר מקצועות הקודש כשחיטה, מילה, וכתיבת סת"ם. זכה הרב לכתוב לעצמו ספר תורה ונהג לקרא מתוכו שנים מקרא ואחד תרגום בכל שבוע.

בן שמונה עשרה שנה היה כשנפטר אביו, וכבר אז נודע בשערים כגאון וצדיק. על כן, נתנו יחידי הקהל את עיניהם בו למנותו כרבם וכראש ישיבה למרות גילו הצעיר תחלה התחמק, אך לא יכול היה לעמוד בהפצרות הרבות של בני עדתו. אחר שמיעת שיעוריו, הודו הכול כי אין כמותו בכל הארץ. רבנו לא חת מפני איש, וכולם העריצוהו.

בהיותו בן שלשים ואחת (בשנת תרפ"א) עלה לבקר בארץ ישראל, וכל גאוני ארץ ואציליה חרדו לקראתו, וקבלוהו בכבוד גדול (אפילו מהרש"א אלפנדרי מתקיפי ארעא קדישא קם לכבודו וכבודו) אמנם קשה היה לו להפרד מארץ הקודש, אך היה עליו לשוב לבני עדתו כדי שלא ישארו כצאן אשר אין להם רועה.

אחר רציחת אחיו הגדול (ר' דוד הי"ד), נאלץ ר' ישראל לשאת על שכמו גם בעול הדיינות. אי לכך מסר את ראשות הישיבה לידי בנו ר' מאיר.

איש מופת היה, ומלומד בנסים, זכה שיתקיים בו צדיק גוזר והקב"ה מקיים לא לחנם זכה לזאת, אלא משום שכל רגע בחייו היה קודש קדשים לעבודת הבורא. יומם ולילה התדפקו אנשים על דלתי ביתו לבקשת ברכה, עצה או שאר עזרה.

בשנת תשי"א יצא שוב לארץ הקדש והתגורר בשכונת בקעה בירושלים, אך שב למרוקו כשומעו על הירידה הרוחנית, ונשאר עד שרוב היהודים יצאו משם. ר' ישראל ובית דינו עמדו בעוז נגד הנסיונות לפרוץ את חומות החינוך הקדוש במרוקו.

בשנת תשכ"ד עלה חזרה לארץ הקדש, וכל הדרך הכין עצמו לקראת המצוה לחונן עפר הארץ תחלה גר ביבנה, משם עבר לאשקלון, ובשנת תש"ל עבר לעיר נתיבות.

חבוריו: לרבי ישראל היו כתבים רבים אך אבדו בחייו. כיום יצא ספר מכתב ידו בשם "אהבת ישראל".

נפטר ד' שבט תשד"מ, ומנוחתו כבוד בנתיבות. זיע"א.

"וישובו הנערים"

ביום מן הימים, לאחר יום למודים ארוך ומיגע, יצא רבי ישראל אבוחצירא (בן 9,10), הוא וחברו רבי יחיא מהישיבה, בדרכם לבית, והנה באחד העקולים בדרך התנפלו עליהם ערבים, תפסום וחטפום. בשעות הערב המאוחרות, החלה הרבנית אמו לדאוג, והשיחה את דאגתה בפני בעלה רבי מסעוד, וזה השיבה אל תדאגי, בודאי הוא בישיבה ושוקד על לימודו. אך משעבר הלילה ולא מצאוהו, לא בישיבה ולא בבית הכנסת, החלו החיפושים אחריו. ובינתיים, נודע גם על חברו, שלא חזר לביתו. חרדה אחזה את יהודי תפילאלת, ומיד התכנסו לבית הכנסת, לזעוק ולהתחנן לבורא יתברך כי ישיב בנים לגבולם בריאים ושלמים. רבי מסעוד חילק צדקה לרבני העיר, וערך פדיון נפש, ואכן תשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה, וברדת החשכה הגיע שליחם של החוטפים והודיע, כי החוטפים מוכנים לשחרר את החטופים, תמורת כופר נפש. בתפילאלת, חיו היהודים, תחת חסות של משפחות ערביות, כל משפחה ערבית מכובדת היתה לוקחת תחת חסותה משפחה או שתיים של משפחות יהודיות. אוי לו לאותו גוי שיגע בממונו או בגופו של יהודי שתחת חסות משפחה אחרת. הערבים היו יוצאים למלחמה אחד עם השני עד שפוך דם עבור יהודי החסות, כי ראו בזה שפוגעים ביהודי הנתון לחסותם פגיעה בכבודם. כשמוע ראש המשפחה הערבי, אשר משפחת רבי מסעוד היתה נתונה לחסותו, כי בבא סאלי נחטף, בא אל רבי מסעוד ודרש ממנו שלא לשלם את הכופר נפש לחוטפים, בהיות והוא יחקור וידרוש מי הם החוטפים, ויבוא עמם במשא ומתן לשחרר את החטופים בלי תשלום כופר. אם יציתו מוטב, ואם לא, יצא למלחמה. רבי מסעוד חשב רבות אם לשמוע לו אם לאו, והחליט לא לשמוע לו ולשלוח את דמי הכופר לחוטפים ולשחרר את בבא סאלי וחברו. החליט ועשה, ותוך כמה ימים החזירו את החטופים בריאים ושלמים, והעיר תפילאלת צהלה ושמחה.

כשמוע הערבי, בעל החסות, כי רבי מסעוד שילם כופר לחוטפים ולא שמע בקולו, עלתה חמתו באפו, ובשצף קצף בא אל רבי מסעוד בטענה, כי בשלמו כופר נפש השפיל את כבודו בעיני הערבים, כאלו אין ביכולתו להציל עשוק מיד עושקו. מורנו זכר צדיק לברכה, ענהו: דע לך! ברור לי, שאתה ומשפחתך, בודאי הייתם יוצאים למלחמה עם החוטפים, אך אחריתה מי ישורנה. מי יודע כמה היו נהרגים משני הצדדים, ואם החוטפים היו משאירים את בני וחברו בחיים. חושב אתה כי מטרתם היתה כופר נפש, אין חטיפה זו חטיפה לבצע כסף, אלא חטיפה זו היתה בשליחות השטן וגונדא דילה, לאבד ולהרוג ילד קדוש מן העולם. ובכח זכות אבותינו הקדושים והתפלות והצדקות, שנו את דעתם והסתפקו בכופר נפש. נדהם הערבי לשמוע דברי רבי מסעוד, קבל את הדברים ברוח טובה, ומאז עלתה קרן המשפחה בעיניו, ובפרט קרנו של אדמו"ר בבא סאלי. זיע"א.

"חיוני להתקדש בקדושה יתירה"

מעשה באחד מחתני המשפחה שיצא מבית הכסא ורחץ ידיו מהברז. במקרה רבנו ראה את הדבר וחרה לו, ואמר לחתן, מה זה שאינך מקפיד ליטול בכלי, ענה לו חתנו שלא כתוב בהלכה ליטול בכלי, ומספיק נטילה מהברז. אמר לו רבנו "תדע לך שכדי להגיע לקדושה עליונה, זה לא כתוב בהלכה, אבל זה חיוני להתקדש בקדושה יתירה". זיע"א.

"הכל יעבור בשלום"

ספר לי רבי שמואל בן שטרית, בן למשפחת בן שטרית הידועה שגרו בעיר ארפוד יחד עם רבנו בשכנות. הנ"ל בקטנות גדל לו בצוארו בעורף כעין דכור, והיה הדבר מפריע לו מאוד, והוריו פחדו מזה, והלכו לכמה רופאים, וכל הבדיקות שעשו הרופאים לא ידעו להחליט מה זה, ולבסוף החליטו שאין מנוס מנתוח. האם של הנ"ל אמרה, מה פתאום נתוח, אנחנו נלך לרבנו הקדוש בבא סאלי זיע"א, והוא ימציא התרופה הנכונה לבן. האב נסע לבית רבנו אשר קבלו בסבר פנים יפות, וזוכרו שניהם מהימים הטובים בארפוד, לבסוף ספר האב מה שיש לבן. הצדיק בטל בידיו המצב, ואמר לאב "אל תדאג, הנה מים מבורכים, תמרח לילד שלש פעמים, והכל יעבור בשלום", וכך היה ביום השלישי הבן הבריא. זיע"א.

"נס גדול בשבת הגדול"

בליל חמישי, כ"ז שבט התש"ם, התקבלה בבית האדמו"ר בבא סאלי שיחה טלפונית מירושלים, ובה הודיע הרב הצדיק מזכה הרבים הרב מנחם בצרי זצ"ל לכבוד הרב ע"י השמש, כי ישראל בן רבי שאול סיתרון דבאח מארגנטינה, נחטף מתוך משרדו בבואנוס איירס, ובהדגישו,

כי רבי שאול סיתהון, אבי החטוף, הוא בר רבי דוד סיתהון דבאח זיע"א, אחד מהרבנים הגדולים בארגנטינה, ומחבר הספר "יעלה הדס" ועוד ספרים. והם רודפי צדקה וחסד, יראי שמים ותומכים בתלמודי תורה בישיבות ובחכמים. הבנא סאלי הרכין ראשו כעשר דקות, ולבסוף התרומם ואמר "החוטפים יתפשו, והוא יצא לשלום חנם אין כסף". למחרת הגיעה מירושלים משלחת רבנים לאדמו"ר בכא סאלי, בבקשה ויעמוד בתפלה לשחרור החטוף, והרב הרגיעם כי אין להם לדאוג לחייו, וגם כופר נפש לא יצטרכו לשלם, אך בקשם להתאמץ בתפלות וצדקות, ולהשתטח על קבר האור החיים הקדוש. פנו גם לאדמו"ר בבא מאיר זיע"א, ובקשוהו שיתאמץ בתפלה, וכמו כן לכל רבני ומקובלי הארץ, לילדי התלמודי תורה ולישיבות, חלקו צדקות, וערכו פדיון נפש ותפלות בקברי צדיקים בארץ. חלפו ימים ושבועות, ולא נודע דבר מגורל החטוף. החרדה לשלומו גברה. ביום ראשון ו' ניסן, בא רבי שאול אבי החטוף מחוץ לארץ, בלויית הרב מ. ב. מירושלים, לסידנא בכא סאלי, והרב עליו השלום הבטיחם כי בשבת הגדול ישתחרר החטוף חנם אין כסף, בהטעימו כי מרן השולחן ערוך (סימן תל) כתב "שבת הגדול נקרא על שם הנס הגדול שנעשה בו". והציע להם לגשת אצל בנו הצדיק, וכן עשו. ומשם פנו לבבא מאיר זיע"א באשדוד, והוא יעץ להם לנסוע למצרים ולהשתטח על קבר מרן אביר יעקב זיע"א, ואף כתב להם בכתב ידו, נסח תפלה מיוחד להתפלל שם. ביום שלישי ח' ניסן נסעו למצרים, השתטחו על ציון רבי יעקב אבוחצירא זיע"א, הדליקו נרות ונדרו נדרים. אבי החטוף חזר לארגנטינה, והרב מ. ב. חזר לירושלים. ערב שבת הגדול י"ב ניסן, מצלצל הטלפון בבית רבי שאול סיתהון. בשיחתם מודיעים החוטפים, כי אם ישלמו סכום כופר גדול בסך... ישחררו את החטוף, ובאזהרה חמורה לבל יודיעו למשטרה, ואם לאו בנו לא ישאר בחיים. האב הסכים, "ובכן" אמרו החוטפים, "מחר יבא אחד מכם למקום פלוני, לבוש בחולצה בצבע פלוני, עם מזודה שהכסף בתוכה בידו, ולאחר שנקבל את התמורה, נשחרר את החטוף". בבית המשפחה שררה מבוכה, האם להודיע למשטרה ולסכן את חיי הבן, או שמא למסור את הכופר ובסכון שמא לא ישחררוהו..., והנה נזכר האב כי אדמו"ר בכא סאלי אמר שהחוטפים יתפשו, והחטוף יצא בשלום חנם אין כסף, ובפעם השנייה אמר שבשבת הגדול יהיה הנס. אף שהוחלט לא להודיע למשטרה, המשטרה בלא ידיעת המשפחה האזינה לכל שיחות הטלפון שהגיעו לבית החטוף, ושלחו שוטרים בלבוש אזרחי למקום המפגש. אחי החטוף, דוד, נשלח כנציג לאותו המקום עם מזודה ובה הכסף. החוטפים ראו והכירו אותו מרחוק, והוא לא הכירם מרחוק, וראה ב' אנשים מעבירים אצבעות ידיהם על צוארם, כמאיימים על מישהו להרגו, ומחמת שהיה שרוי במתח רב, לא חשב כי האיום מכון אליו. השוטרים שנכחו שם (בלבוש אזרחי) חשדו במאיימים כי הם מכנופית החוטפים, והחלו במרדף אחריהם. אחד נמלט, והשני נכנס לבית קפה סמוך,

ובמקום נסתר השליך האפודה מעליו, ויצא כאלו לא ארע דבר לעיני השוטרים, והמתין בתחנת האוטובוס הקרובה. אחד השוטרים הבחין באיש זה, המנסה לסדר חלצתו שלא היתה מוכנסת לתוך מכנסיו, התעורר החשד ועצרו את האוטובוס שהגיע באותו רגע, ולקחו אותו לחקירה. דוד, אחי החטוף, למרות המהומה שם, לא הרגיש במאומה, וחכה בקוצר רוח לחוטפים, שלדעתו בוששו להגיע. חשב, לחזור הביתה סכנה להורים, שיחשבו שהחטוף מת, החליט שילך לתחנת המשטרה, ידוח על הענין ויתיעץ. להפתעתו, בשרוהו שאחיו ישראל שוחרר, והוא כבר בדרך הביתה. כשעה וחצי ענו השוטרים את העצור, עד שהודה בחטיפה והובילם למקום בו הסתירו את החטוף ישראל במשך חמשים וששה ימים בתנאים תת אנושיים, ושם נעצרה כל הכנופיה. והפלא הגדול בעיני המשטרה, איך חוטף אחד, שהצליח לברוח, לא גלה לחבריו כי המשטרה בעקבותיהם ולא ברחו ולא נגעו לרעה בחטוף, והוא יצא בריא ושלם, חינם אין כסף, כדברי האדמו"ר בבא סאלי. הוספת המחבר: ושמעתי שאביו של הנ"ל בא לבית רבנו עם אותו הסכום שרצו החוטפים ומסרו לרבנו, והיו שם שלשה ראשי ישיבות חשובים, ורבנו חלק להם הכסף. זיע"א

"תצא מהמכוננית עד צאת השבת"

בתחלת היות רבנו בארץ הקודש, ביום שבת קודש יושב רבנו בחדרו והוגה בתורה הקדושה. והנה שומע הוא קול רעש של מכוננית, יצא האדמו"ר החוצה, ורואה הוא בחור צעיר המנסה להתניע את מכונניתו. אמר לו רבנו, האינך יודע שהיום שבת, יודע אני השיב הלה. אם כן מדוע אתה מנסה להתניע את מכוניתך, מה יש, ענה הלה בעזות מצח, כך רצוני, "אם כך רצונך, אמר רבנו, לא תוכל להתניע את מכוניתך ולא תוכל לצאת ממנה עד צאת השבת", וכך היה, שנשאר דבוק למכונניתו עד צאת השבת, ואז קם ונכנס לרבנו, והבטיח לשמור שבת כראוי, ורבנו ברך אותו תחת אזהרה חמורה שלא יעז לחלל את השבת. זיע"א.

פתיחת בית הכנסת האר"י

גולת הכותרת של ביקורו בגליל, היה ביקור שערך בצפת, לתפילה על קברו של האר"י הקדוש ונזרן הבית יוסף. אדמו"ר הלך לטבול במקוה האר"י, אשר סגולה מקובלת שכל הטובל במקוה זה לא יפטר מן העולם בלי תשובה. לאחר הטבילה במקוה, ביקש אדמו"ר לבקר בבית הכנסת של האר"י, אך נאמר לו שבית הכנסת סגור על מנעול ובריח מזה שנים, ואיש לא מעז להכנס לשם, לאחר שבשנים האחרונות מתו מספר אנשים שניסו את כוחם, ונכנסו אליו.

אדמו"ר שלח את משמשו אל גבאי בית הכנסת, אחד מזקני העיר, ע"מ לקבל ממנו את המפתח של בית הכנסת, הגבאי, ששמר על המפתח מכל משמר, סרב למסור אותו אף למשב"ק של אדמו"ר, בטענה שהכניסה לבית הכנסת דינה כהתאבדות, מאחר וכל מי שניסה לפני כן להכנס, לא יצא משם חי. לאחר הפצרות רבות מצד אדמו"ר, מסר הגבאי את המפתח, תוך שהוא עוקב בחרדה אחרי מה שעלול להתרחש.

אדמו"ר משקבל את המפתח, ביקש את משמשו שיחזיק בגלימתו, ויכנס עמו לבית הכנסת. כשהוא חויר ורועד מפחד, נלוה המשמש לאדמו"ר, אשר חזקו ואמצו לבל יפחד כי כל רע לא יאונה לו. אדמו"ר פתח את בית הכנסת, ומיד ניגש אל ההיכל, פתחו וקרא באחד מספרי התורה שבו, אחר כך ערך שם תפלה קצרה, ואמר למשב"ק שעתה, יכול הוא לעזוב את גלימתו, כי הסכנה כבר חלפה. "ב"ה הצלחנו לערוך תיקון לבית הכנסת ומעתה לא ינוק אף אדם שיבוא בשעריו".

הגבאי, שהמתין בנשימה עצורה מחוץ לבית הכנסת, לא האמין למראה עיניו, כשראה את אדמו"ר יוצא בפנים קורנות מקדושה ושמחה, ביחד עם משמשו, כשקיבל את המפתח בחזרה הודה מאד לאדמו"ר על פעולתו, ודאג לפרסם בכל העיר את הנס שקרה. מאותו יום פתחו בית הכנסת לרווחה לכל מבקר, בזכותו של אדמו"ר שפעולתו זאת הוסיפה פרסום לאישיותו, שכבר היתה מפורסמת ומוערצת מאד לפני כן.

בתפילותיו על קברות הצדיקים, ובכל תקופת שהותו בארץ, לא שכח את צאן מרעיתו, והרבה לשפוך תפילה לפני בורא עולם, לבריאותם והצלחתם. בשובו לירושלים שלח מכתבים אל בני משפחתו, ונכבדי הקהילה, וסיפר להם על ביקורו ליד ציון סבו הקדוש והשתטחותו על קברות הצדיקים בארץ, ושככל תפילה זכר את כולם לטובה ולברכה.

כל משבריך וגליך עלי עברו

לאחר שהיה של יותר משנה בארץ הקודש, עשה אדמו"ר את דרכו חזרה באניה לצפון אפריקה. היה זה בשלהי שנת תרצ"ד, והאניות לא היו המשוכללות והנוחות ביותר, אך אדמו"ר קיבל חדר בירכתי האניה, בו המשיך בעבודתו כרגיל.

אדמו"ר, שהיה שקוע מאוד בלימודו, לא הבחין באחד מימי הנסיעה, בסערה חזקה שנתחוללה בים, ואשר טלטלה את האוניה כקנה סוף, נוסעי האוניה היו מבוהלים ונפחדים, ולצוות המלחים לא היתה כל אפשרות להקל על המצב, כל נוסעי האניה רוכזו למקום אחד, ע"מ לטכס

עצה, כיצד להיחלץ מן הצרה המתרגשת ובאה עליהם, ולנסות לעודד איש את רעהו בשעה קשה כזאת. כאשר באו אל אדמו"ר להוציאו מחדרו, לא הסכים ללכת אל מקום כינוסם של כל הנוסעים, ותחת זאת ביקש שיקחו אותו אל הסיפון. שם על הסיפון, ניגש באומץ רב אל מעקה הספינה, שממש נתקיים בה, "יעלו שמים ירדו תהומות", בין גלי הים הסוער, ובכל מספר שניות, נשתנה מצב הספינה כך שבכל פעם קצה אחר עלה למעלה, והקצה השני כמעט שקע כולו במים, כאשר אותו צד בו עמד אדמו"ר החל לשקוע הושיט אדמו"ר את ידו אל תוך מי הים, ובכוס שהיתה בידו, שאב מעט ממימי הים, את המים שפך אדמו"ר בחזרה לים בשלש פעמים, ואז כשגמר לשפוך בפעם השלישית, החל הים לנוח מזעפו. ותוך מספר דקות נרגע הים ושב לאיתנו. קברניט הספינה שעקב אחר מעשהו של אדמו"ר, לא האמין למראה עיניו וניגש מיד אל אדמו"ר לנשק את ידו, ולהודות לו על ההצלה הנפלאה לה היה עד, אדמו"ר לאחר שיחה קצרה עם הקברניט, חזר לחדרו והמשיך בלימוד התורה, תוך שבח לה' על שהצילם, ומתוך תקוה שבמהרה ינחם אל מחוז חפצם לחיים טובים ולשלום.

רבתי

אדמו"ר רבי ישראל, קבל עליו את מרותו של אחיו הגדול, שהיה עבורו כאב ורבי גם יחד. **בהנהגתו** של רבי דוד, למד אדמו"ר במעין כולל, שהיו בו בין עשרה לחמשה עשר אברכים, חלקם בני המשפחה והאחרים מהעיירה ומסביבתה. בראש הכולל - ישיבה, היה הגאון והצדיק, רבי משה אתורג'מן, מי שהיה תלמיד חבר של הצדיק רבי דוד. יודעי דבר, שזכו להכיר את הצדיקים רבי דוד ורבי משה, מספרים על שקידתם הנפלאה בתורה במשך שנים רצופות, ועל הסגר שקבלו על עצמם פעם במשך חמש שנים כאשר הם מנותקים מכל סביבתם, ואין להם כל עיסוק אחר אך ורק לימוד תורה יומם ולילה. באותה תקופה אף מקובל במשפחה, שזכו השנים לגלוי אליהו, שבא וסייע להם בענינים מוקשים שנתקלו בהם בעת לימודם.

הצדיק רבי משה התנהג בחסידות ובפרישות יתירה, ועבד מאד על שמירת הפה והעיניים. ומכיריו מעידים עליו שלא הביט מעולם בפני אשה, ואף את פניה של אשתו לא הכיר. כדי להמחיש פעם למבקרים בעיירה שלא האמינו לגודל פרישותו של רבי משה, ולא האמינו שאין הוא מכיר את פני אשתו, עשו נסיון ושלחו לו את ארוחתו, ע"י אשה אחרת שהתחזתה כאשתו, ורבי משה לא הבחין כלל בעובדה שאשה אחרת הגישה את ארוחתו.

במשך השנים, בגלל שמירתם הרבה של עיניהם, לבל יביטו חוץ מד' אמותיהם, חלו רבי דוד ורבי משה במחלות עיניים, ואף אבדו את מאור עיניהם, רבי דוד לא ראה במשך חמש

שנים רצופות, ולמד אז בע"פ באותה התמדה כאילו הוא רואה, עד שפעם בהילולא של רבי מאיר בעל הנס, הדליק נרות לעילוי נשמת התנא, ובקש מה' שירפא את מאור עיניו, למען יוכל להגות יותר בלימוד התורה, ובאורח נס נפקחו עיניו.

גם רבי משה אבד את מאור עיניו, והמשיך לעבוד את ה' וללמוד כדרכו. כאמור שימש רבי משה כמורו ורבו של אדמו"ר רבי ישראל, שספג אצלו הרבה מתורתו וצדקותו. בחבורת הלומדים באותן ימים, היו גם הרה"ג רבי מכלוף אביחצירא זצ"ל, בנו של רבי אליהו, שהיה נכד של האביר יעקב. הצדיק רבי מסעוד הכהן בעל מחבר ספר פרחי כהונה, שהיה גם גיסו של רבי דוד עט"ר, הגאון רבי מכלוף פדידה זצוקל"ה ואחרים.

סדר היום שלהם התחיל בקימת חצות, לאמירת תיקון חצות ולימוד הזוהר הקדוש עד לפני עלות השחר. אז הזדרו אדמו"ר לטבילה לטהר את גופו לקראת התפילה שתמיד היתה עם הנץ החמה כותיקין. התפילה והלימוד היו בבית מדרשו של הסבא הקדוש רבי יעקב זיע"א.

לאחר התפילה למדו חוק לישראל כאשר המשניות וקטעי הגמרא והזוהר נלמדו ביסודיות ובהבנה במשך שעה ארוכה. לארוחת הבוקר לא הקדישו יותר ממספר דקות ומיד חזרו לישיבה לסדר ארוך של לימוד גמ'.
 רה"ג רבי מכלוף אביחצירא בהקדמה לספרו "קהלת יעקב", מתאר באריכות את צורת הלימוד של אותה חבורא קדישא באותה תקופה. רבי משה ראש הישיבה לא היה רואה באותו זמן, ומי שסידר את הלימוד היה רבי ישראל, שהוכר כבר אז כמנהיג החבורה לעתיד. הם היו רגילים ללמוד את הגמ' עם פירוש רש"י אן בלי להסתכל במפרש בתוך הספר, אלא היו צריכים לכוון לדעת רש"י בעל פה. רבי ישראל היה תמיד פותח ובלעדי אף פעם לא התחילו בלימוד, לאחר שאמר רבי ישראל את דעתו בפירוש הסוגיא היו אומרים שאר החברים את דעתם ורבי משה היה מסכם את הסוגיא.

רבי משה, שהיה סגי נהור, היה לעתים נדהם מההסבר של רבי ישראל שהיה מכוון מילה במילה לדעת רש"י, עד שהחל לחשוד כאילו מסתכלים בתוך רש"י לפני שמפרשים. אז עשה רבי משה ללומדים "תרגיל". הוא ביקש שיקחו פיסת נייר חלק, ויחתכו את אמצעיתו באופן שכאשר יניחו את הנייר על הגמ' יוכלו לראות רק את מלות הגנו בלא רש"י ותוס' וכך ביקש רבי משה מרבי ישראל להתחיל בפירוש הסוגיא. וכפי שמעיד רבי מכלוף:

"היינו לומדים מסכת סוכה, וביום אחד היה מסדר הרב ישראל והתחיל לפרש ואני לא הוצאתי שום דיבור, אז תמהו כולם וענו ואמרו, מה היום מיומים? ותשובתי היתה שלא ישר

בעיני הפירוש שפירש הרב ישראל מתחילה ועד סוף, אמרו לי א"כ הוא תפרש אתה, והתחלתי לפרש מראש ועד סוף, אזי ענו כולם ואמרו נראה פי' רש"י והתוס' ז"ל,

ולמדנו פירוש רש"י ונמצאו דבריו כמו הפירוש שפירש הרב ישראל, וחזרנו להתוס' ושם ראינו שהקשו על פירוש רש"י ופירשו הפירוש שפירשתי אני. ואיך שיהיה היינו, אדוקים מאד בלימוד שמהבוקר אחר תפילת שחרית וטעימה איזה דבר היינו מתחילים בלימוד עד שלש".

זוהי אחת מהעדויות הראשונות והבודדות שיש בידינו על לימודו של אדמו"ר וכבר אז ניכר כראש החבורה וכיון תמיד בפירושו אל האמת, כעדות קרובו וחברו מנוער. אדמו"ר גם הסתגר פעמים רבות עם דודו הצדיק רבי יצחק, וקבל ממנו הרבה תורה בעיקר בדרך לימוד הנסתר. בי"ד שבט שנת התרע"ב בהיות אדמו"ר כבן עשרים ושנים נסתלק לעולמו הצדיק כמוהר"ר רבי יצחק, ואדמו"ר שהעיד בהקדמתו לספריו של דודו שזכה ליצוק מים על ידיו, ולמד ממנו ושהוא "מורי ורבי" אבד את אחד ממורי הדרך המיוחדים שהיו לו בהתעלותו הרוחנית. הוא נשאר דבוק בדרכיו של רבי יצחק, ומאד העריץ אותו כל ימיו, את ימי ההילולא שלו שמר תמיד והרבה לספר את שבחיו וצדקותו זיע"א.

ביאור ההפטרה

הקשר בין ההפטרה לפרשה

בהפטרה מסופר על פורענות מצרים וחורבנה, וזה מעין הפרשה שמסופר בה על מכות מצרים ואובדנה.

תוכן ההפטרה

הנביא ירמיה מנבא חורבן למצרים ע"י נבוכדנצר שיעלה עליה למלחמה וגבורי מצרים לא יעמדו לפניו. גם שכירי חרב שבאו לעזור להם ינוסו על נפשם וישובו לארצם כי יפחדו מנבוכדנצר.

המצרים שהיו שקטים ושאננים, יצאו לגלות וארצם תהיה שוממה מאין יושב. אך לאחר ארבעים שנה ישובו לארצם כבתחילה ויהיו ממלכה שפלה, שלא יתנשאו על יתר העמים.

אך עם ישראל כאשר ישובו לארצם מהגלות, הם ישבו שקטים ושלוים, אמנם ה' לא יוותר על עוונם אלא יענשו, אך לא ישמידם כיתר הגוים.

ירמיה פרק מ"ו פסוק י"ג - פסוק כ"ח.

יֵד הַדְּבָרִים הַנְּבֹאָה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא לְבֹא

שְׁבָא (ד"ק) נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִיא

מכה שניה שהחריב נבוכדנצר את מצרים בשנת כ"ז למולכו (רש"י): יֵד הַגִּידוֹי תחילה בְּמִצְרַיִם

שנבוכדנצר מוכן ומזומן לבוא עליהם, ואח"כ תכריזו **וְהִשְׁמִיעוּ** בעיר **בְּמִגְדֹּל** שבמצרים
וְהִשְׁמִיעוּ ותכריזו **בְּנֶף וּבְתַחֲפִנְתָּם** שהם ערי מבצר שבמצרים **אָמְרוּ** למצרים
הַתִּיבֹּב שיעמדו במקומם ללחום על עריהם **וְהִכְּנָ לָךְ** ותכין לך שם כלי נשק, ואמרו להם שלא יצאו
לקראת האויב **כִּי-כֹבֵד אֲכַלֶּה חֶרֶב** נבוכדנצר והשמידה כל **סְבִיבֶיךָ** (מלבי"ם): **טו מְדוּעַ**
נִסְתַּף נשטפו ואבדו כל **אֲבִירֶיךָ** גיבורך (רש"י), ומדוע **[א] לֹא עָמַד** לא הצליח לעמוד
מעצמו במלחמה, ומשיב הטעם הוא **כִּי יְהוֹה הַדָּפֹן** דחה אותו (רד"ק) ונלחם בו (מ"ד): **טז הֲרַבָּה**
בוֹשֶׁל ה' הרבה למצרים מכשולים (רש"י), וע"י המכשול **גַּם-נִפְּל אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ** שנעשה
ביניהם מלחמה פנימית ואחד הכשיל את חברו ועי"כ התפורו האומות שבאו לעזרת מצרים **וַיֹּאמְרוּ** זה לזה
קוּמָה! וְנִשְׁבָּה אֶל-עַמָּנוּ וְאֶל-אֶרֶץ מוֹלְדֹתֵינוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה
היא חרב נבוכדנצר (מ"ד) כי מלכי אשור ובבל היה להם צורת יונה על דגים (מלבי"ם): **יז קְרָאוּ** ופרסמו
שֵׁם במלחמה כי **פָּרְעָה מְלֶכְךָ-מִצְרַיִם** שהיה רגיל לצאת למלחמה בקול **שָׂאוֹן** ברעש
גדול ובדרך גאוה **הַעֲבִיר הַמוֹעֵד** קבע מועד אחר לצאת להלחם כי בא פחד בלבו (רש"י, מ"ד):

עיונים והארות

מלקה אותו בצרעת, ואין נסחף אלא צרעת, שנאמר ולשאת ולספחת ולבהרת, ואחר כך הוא פורע ממנו, שנאמר כי ה' הדפו. אבל ישראל כשם שאלהיהם חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, כך הם חיים וקיימים לעולם ולעולמי עולמים (תנחומא).

א. **מדוע** נסחף אביריך, לא עמד כי ה' הדפו. - מדוע נסחף אביריך - אתה מוצא בכל מקום הקב"ה פורע מאלילים תחלה, במצרים, ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, ואחר כך סוס ורוכבו רמה בים. וכן הוא עושה למלכות רביעית, שנאמר מדוע נסחף אביריך, זה השר שלה שהוא

יח חי-אני נאם-הַמְלִיךְ יְהוָה עֲבָאוֹת שְׁמוֹ בִּי כְּתָבוֹר שהוא קבוע
 בְּהַרְיָם ולא יזוז ממקומו וּכְכַרְמֶל שעומד בַּיָּם על יד הים, כן יָבוֹא נבוכדנצר על מצרים
 (מ"ד) [ב]: יט פְּלִי גוֹלָה עֲשֵׂי לָךְ לשתות ולאכול לקראת הליכתך לגולה יוֹשֶׁבֶת
 בַּת-מִצְרַיִם כי תגלו ממנה כִּי-נָפָה שהיתה עיר הממלכה לְשִׁמְשָׁה לשממה תִּהְיֶה
 וְנִצַּתָּה ותהיה שממה וציה מֵאֵיזֶן מבלי יוֹשֵׁב (רש"י, מ"ד): כ עֲגוּלָה יִפְחֶה-פִּיָּה
 מִצְרַיִם ממשיל את מלכות מצרים לעגלה יפה ביותר (מ"ד) קָרַץ רמיזה היה להם על ידי מנחשים ומכשפים
 כי מִצְפּוֹן מבבל שהיא צפונית למצרים בָּא בָּא יבוא עליה נבוכדנצר להשמידה (מלבי"ם):
 כא גַּם-שְׂכַרְיָה השרים הגדולים בְּקַרְפָּה שבתוך מצרים, יובלו לטבח כְּעֲגוּלֵי מֶרֶבֶק
 כמו עגלים המפוטמים במרבק שאחר שנעשו שנונים מוצאים לטבח, והסיבה שהגיעו למצב הזה שימותו ולא לקחום
 בשבי כדרך השרים כִּי-גַם-הֶמָּה אותם השרים הִפְנֵנו עורף מן המלחמה נָסוּ ברחו יַחְדָּיו
 לֹא עָמְרוּ בקשרי המלחמה מרוב הפחד שתקפם, והטעם למורך בלבבם הוא בִּי יוֹם אֵיךְם
 שיברם ורעתם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם יום מותם [פקודת כל חי למות] (מ"ד): כב קוֹלָהּ

עיונים והארות

תבור וכרמל שלא באו ללמוד תורה אלא לפי
 שעה נקבעו בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי
 מדרשות שקורים בהם ושונים בהם ומרביצין בהם
 את התורה על אחת כמה וכמה (מגילה כ"ט).

ב. כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא. - תניא רבי
 אלעזר הקפר אומר עתידים בתי כנסיות ובתי
 מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, שנאמר
 כי כתבור בהרים וגו', והלא דברים קל וחומר, מה

קול צעקת מצרים **בְּנַחֵשׁ יִלְךְ** [ג] למרחקים, כמו צעקת הנחש בעת שהקב"ה קטע רגליו שהיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו (רש"י) **פִּי־הַכַּשְׂדִּים בְּתִיל רב יִלְכוּ עליהם וּבְקִרְדָּמוֹת** לקצץ רגליהם **בָּאוּ לָהּ כְּחֻטְבֵי יַעֲצִים** שקוצצים אותם בקרדומות באין מפריע (מ"ד): **כַּג** אתם בני הכשדים **פָּרְתוּ יַעֲרֵהוּ** תהרגו את כל אנשי מצרים **נֶאֱמַר יְהוָה פִּי לֹא יִחַקֵּר** כי לא אפשר לספור את מספר אנשי כשדים **כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֵּה** הכשדים **וְאֵינן לָהֶם מִסְפָּר** (רד"ק, מ"ד): **כַּד הִבִּישָׁה** תתביישי ותכלמי **בַּת־מִצְרַיִם** כי **נִתְּנָה** נמסרה **בְּיַד עַם־צָפוֹן** שבא מצפון והם הכשדים (מ"ד): **כַּה אָמַר יְהוָה עֲבֹאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פּוֹקֵד** ומשגיח ומצווה להביא פורעניות **אֶל־עַל אֲמוֹן** המון העם (מ"ד) **מִנָּא** מעיר נא שהיא אלכסנדריא (רש"י) **וְעַל־פְּרַעֲה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֵיהָ וְעַל־מְלָכֶיהָ** הם ממלכות רבות שישבו בארץ מצרים **וְעַל־פְּרַעֲה וְעַל הַבְּטָחִים בּוֹ** וכמו שאפקוד על פרעה כן אפקוד על העכו"ם הבוטחים בו (מ"ד): **כּוֹ וּנְתַתִּים בְּיַד מְבַקְשֵׁי**

עיונים והארות

ג. כאן מדמה הנביא את מלחמת נבוכדנצר למעשהו של הנחש, אשר לא יפיק ממנה כל תועלת, כי אם ישמיד ויכלה את הכל, כדברי הנביא: "בקרדומות באו לה כחוטבי עצים כרתו יערה..." אם כן הריהו מזיק כמו הנחש מבלי להפיק שום הנאה לעצמו, כי האדם נתחייב עונש מן השמים (אהבת יהונתן).

ג. קולה נחש ילך - נאמר במדרש ויקרא רבה כו: אמרו לנחש, מה הנאה יש בנושכו בני אדם, הרי בכל דבר שהוא אוכל טועם טעם עפר? (ככתוב בראשית ג, יד: "ועפר תאכל כל ימי חייו"). השיב הנחש, נכון שאין לו כל הנאה מזה, אלא הוא עושה רצון שמים, להעניש את אלה הראויים לעונש.

נִפְשָׁם וּבֵיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מִלְּךְ-בָּבֶל וּבֵיַד-עַבְדָּיו וְאַחֲרֵי-כֵן
 מִקֵּץ אַרְבַּעִים שָׁנָה (רש"י) תִּשְׁכַּן מִצְרַיִם כִּימֵי-קֶדֶם בְּלִי גְלוּת נְאֻם-יְהוָה (מ"ד):
 כֹּז וְאַתָּה אֵל-תִּירָא עַבְדֵי יַעֲקֹב כִּי לֹא תִשָּׂאֵר בְּגוֹלָה וְאֵל-תַּחַת וְאֵל תִּפְחַד
 אַתָּה יִשְׂרָאֵל פֶּן יִשְׁתַּקְּעוּ שְׁמָה בְּבֶל [ד] כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ מִרְחֹק מֵאַרְץ רְחוֹקָה
 שָׂאתָ שָׁם וְאֶת-זְרַעְךָ גְדוּלִים וְקֹטְנִים מֵאַרְץ שְׁבִיִּם וּמֵאֵז וְהִלָּאָה וְשָׁב יַעֲקֹב
 [ה] יֵשֶׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשָׁאֲנָן בְּהִשְׁקָט וּבְשִׁלוּהוּ וְאִין מִחֲרִיד וְלֹא יִהְיֶה עוֹד כִּי שִׁיחֲרִידוּ

עיונים והארות

- ד. ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים. - כתבו רו"ל והובא בשל"ה, דיעקב שהיה לו שתי שמות, היו לו שתי נשמות, שם האחד ישראל ושם השני יעקב, ועל נשמת ישראל נאמר 'ויקברו ימי ישראל למות' (בראשית מז, כט), אבל הנשמה הנקראת יעקב, לא מת והוא קיים.
- על כן בא דבר ה' ואתה אל תירא עבדי יעקב, על יעקב אבינו ע"ה, ואל תחת ישראל על ישראל היושבים בגלות ומצטערים. שמא חס ושלום לא תהיה תקומה. לזה אמר 'כי הנני מושיעך מרחוק' גימטריא שד"י שהוא בחינת יסוד, ואת זרע"ך כל ניצוצות הקדושים, מארץ שבי"ם הסטרא אחרא אשר שבו ניצוצות הקדושים. 'ושב יעקב' כלומר יחזור יעקב ליקח מעשו, חוץ מהיו"ד שלקח בצאתו מרחם, עתה ישוב לקחת ה'-ו מעשו וישאר עש, ויהיה 'יעקב' מלא 'ושקט ושאנן ואין מחריד', כי עשו יהיה עש ורקב יבלה.
- ה. יעקוב - בחמשה מקומות במקרא נכתב יעקוב מלא ויו:
 א. "וזכרתי את בריתי יעקוב" (ויקרא כו, מב).
 ב. "גם את זרע יעקוב ודוד עבדי אמאס" (ירמיה לג, כו).
 ג. "ושב יעקוב ושקט ושאנן" (ירמיה מז, כז).
 ד. "הנני שב את שבות אהלי יעקוב" (ירמיה ל, יח).
 ה. "לא כאלה חלק יעקוב" (ירמיה נא, יט).
 ובחמשה מקומות נכתב השם אליהו חסר ויו - אליה:
 א. "ומלאך ה' דיבר אל אליה" (מלכים"ב, א, ג).
 ב. "וילך אליה (מלכים"ב, א, ה).
 ג. ויאמר אליה התשבי הוא (מלכים"ב, א, ח).
 ד. ויען אליה וידבר... (מלכים"ב, א, יב).
 ה. "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא" (מלאכי ג, כג).

ויפחדו (ט"ד): **כח** אפילו כשכבש נבוכדנצר את מצרים נהרגו בני ישראל שהיו שם, בכל זאת **אַתָּה**

אַל-תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב נְאֻם-יְהוָה פִּי אֶתְּךָ אֲנִי ואפילו **כִּי אֶעֱשֶׂה**

כָּלָה בְּכָל-הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְתִּיךָ הגליתך **שְׁמָה** לשם [ו] **וְאֶתְּךָ**

עיונים והארות

מזון עבור העופות, הם פתחו את חלון החדר והשליכו פנימה גרגרי מזון. ואז תיכף ומיד עשרות עופות מורעבים התנפלו על הגרגרים, ונערך מאבק קשה בין העופות, כל אחד דחף וניקר את רעהו, נוצות נמרטו, ודם זב מגופותיהם של התרנגולים.

בעוד התרנגולים פוצעים זה את זה, ניצב לו התרנגול הרך והקטן מן הצד, והוא העדיף להתרחק מהמערכה הנטשת, והסתתר בצלו של כסא שעמד בפינת החדר, ולאחר שכל התרנגולים היו פצועים וחבולים, השתרר שקט בחדר, על הרצפה שכבו העופות שבורות כנפיים ומרוטי נוצות, ואז העז התרנגול הקטן להוציא ראשו מתחת לכסא, וראה שכל התרנגולים שכבו כואבים ונאנקים, ואף אחד לא זז ממקומו, ואז מיד הגיע התרנגול למרכז החדר אשר שם היו גרגרי המזון, והחל לאכול מהם לתיאבון בלי שאף אחד יפריע לו.

רואה אתה אדוני המלך - אמר הרב למלך - התרנגול הזה משול למשיח. עתיד הקדוש ברוך הוא לסכסך את שבעים האומות זו בזו, כל אומה תכה בחבירתה עד זוב דם, ואז לכשיפלו האומות פצועות, חבולות והמומות, יבא המשיח - שאינו אלא אדם אחד ויגאל אותנו.

מלמד שיעקב אבינו נטל האות ויו בתור משכון מאליו ושם אותה בשמו, עד שיבוא אליהו ויבשר הגאולה לבניו בביאת המשיח במהרה בימינו, ונטל האות ויו, כדי לרמוז, שהגאולה תהיה באלף השישי.

ו. **כי** אעשה כלה בכל הגויים אשר הדחתיך שמה ואותך לא אעשה כלה - מסופר על רב גדול אחר שנשאל פעם על ידי המלך, כיצד תופסים אתם בשכליכם ובהבנתכם, כי המשיח לכשיבוא יוכל לכפות את מרותו על כל העולם כולו? כיצד יתכן שאדם אחד ויחיד יעמוד נגד טבעו של העולם, שאינו אוהב לקבל מרות?

השיב לו הרב: אדוני המלך, המתן כמה ימים ואשיב לך תשובה על תמיהתך, המלך הסכים לבקשה, ולאחר מספר ימים הרב הגיע לארמון המלך, ובפי הרב היתה בקשה: האם תסכים אדוני המלך לקנות שבעים תרנגולים גדולים וחזקים, ובנוסף אליהם עוד תרנגול אחד קטן ורך? המלך נאות לבקשה זו. ומשהובאו העופות הורה הרב להכניסם לתוך חדר סגור, ושם להשאיר אותם משך יום שלם בלי מזון ובלי שתיה.

חלף היום, ולמחרת בבקר פנה הרב בלויית המלך לחדר התרנגולים. בידיהם אחזו

לֹא-אֶעֱשֶׂה כְּלָהּ אִם כִּי תִהְיֶה בְּאַרְצָם וַיִּסְרְתִיךָ אֵי יוֹסֵד אוֹתְךָ לְמִשְׁפַּחַת בְּמִשְׁפַּחַת

כפי עוונך (מלבי"ם), אבל וַיִּנְקַח לֹא אֶנְקַח לֹא אֶנְקַח אוֹתְךָ מִהָעוֹלָם, ר"ל לא אכריתך מן העולם (מ"ד):

שאלות ברש"י על הפרשה

א. הסבר: ראו כי רעה נגד פניכם.

תשובה

ב. כתוב: וישא את הארבה. למה כתוב אח"כ לא נשאר ארבה אחד?

תשובה

ג. הסבר: כשלחו כלה.

תשובה

ד. דבר נא וישאלו איש מאת רעהו וכו' - מדוע צווה ה' כל זאת?

תשובה

ה. ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה - היכן היה משה כשנאמרה לו נבואה זו?

תשובה

ו. עד בכור השבי - למה לקו השבויים?

תשובה

ז. מבכור פרעה עד בכור השפחה - למה לקו בני השפחות?

תשובה

ח. וכל בכור בהמה - למה לקו הבהמות?

תשובה

ט. הסבר: אשר ברגלך.

תשובה

י. ויצא בחורי אף - מדוע יצא כך?

תשובה

י"א. למען רבות מופתי - כמה מופתים ומה הם?

תשובה

י"ג. מתי אדם שמנוי על קרבן פסח מסויים יכול לשנות את מנויו לקרבן אחר? ומהיכן לומדים זאת?

תשובה

י"ד. זכר בן שנה - מתי הוא נקרא בן שנה?

תשובה

ט"ו. על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מה בא למעט כאן?

- תשובה
- ט"ז. ואכלו את הבשר - מה בא למעט כאן?
- תשובה
- י"ז. אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים - רק במים אסור לבשלו? ומהיכן לומדים זאת?
- תשובה
- י"ח. למה נאמר: עד יום האחד ועשרים לחודש - האם אני לא יודע שמיום ט"ו שבעת ימים הם כ"א?
- תשובה
- י"ט. וטבלתם בדם אשר בסף - ואח"כ שוב כתוב: מן הדם אשר בסף - מדוע הכפילות?
- תשובה
- כ'. ויקוד העם וישתחוו - על מה השתחוו?
- תשובה

